

I. "REVOLUȚIA GLORIOASĂ"

1. ORIGINILE REVOLUȚIEI ENGLEZE

Anglia secolului XVI cunoscuse o rapidă dezvoltare industrială bazată pe meșteșuguri, comerț, minerit și transporturi, concomitent cu apariția fermei de tip capitalist bazat pe fenomenul „împrejmuirilor”. În 1603, la moartea Elisabetei I, tronul englez a revenit regelui Scoției, Iacob I Stuart. Ocuparea tronului de către Stuarti aducea modificări importante în Anglia, unde Tudorii guvernaseră ca monarhi absoluți, grație abilității și personalității lor. Stuartii urmăreau instaurarea unui absolutism de drept, ceea ce contravenea realităților politice din Anglia, unde Parlamentul - format din Camera Comunelor și Camera Lorzilor - împărțea puterea cu monarhia. Atât Iacob I, cât și fiul său, Carol I (1625-1649), au încercat să guverneze fără a convoca Parlamentul, cu ajutorul Consiliului Privat, pe ai cărui membri îi numeau sau revocau după bunul lor plac. Ei legiferau prin proclamații regale și exercitau puterea juridică prin Camera Înstelată și Curtea Înaltei Comisiuni. Stuartii aveau catolicismul într-o țară anglicană, unde se dezvoltase mișcarea numită puritanism, care urmărea înlăturarea oricărei rămășițe a catolicismului. Apar contradicții între absolutismul monarhic al regilor din **familia Stuart(Iacob I și Carol I)**, susținut de vechea aristocrație și regimul parlamentar susținut de Londra, burghezie și noua nobilime. În plan religios biserica anglicană se confruntă cu curentele radicale protestante ce solicită înlăturarea episcopatului și a rămășițelor catolice și introducerea puritanismului calvinist.

Atitudinea antiabsolutistă a parlamentului se manifestă prin documentele **Petiția dreptului - 1628 și Mustrea cea mare - 1640. Carol I (1625-1649)**, a respins aceste solicitări și a încercat o lungă guvernare fără parlament **1629-1640**. Eșecul politico-economic l-au silit pe rege să convoace **Parlamentul cel Lung 1640-1653**, apoi să declanșeze un război civil **1642-1649**. Părăsirea Londrei de către Carol I a semnalat începutul Războiului civil între armata regelui și cea a Parlamentului. Confruntările armate directe au durat până în 1645, timp în care regele a controlat nord-vestul Angliei, stabilindu-și centrul la York și, apoi, la Oxford, iar Parlamentul, partea de sud-est, având de partea lui flota, populația Londrei și poziția strategică a capitalei. Inițial, parlamentarii au încercat realizarea unui compromis cu regele, trimițându-i *Cele nouă propuneri* care vizau restrângerea prerogativelor monarhice, iar Parlamentul urma să aibă dreptul de a controla politica internă și externă. Propunerile au fost respinse de rege. Victoriile taberei parlamentare la **Marston Moor - 1644, Naseby - 1645 și Preston - 1649**, au dus la capturarea, judecarea și executarea regelui în **1649**.

2. REPUBLICA ȘI RESTAURAȚIA STUARTILOR

Executarea lui Carol I a însemnat desființarea puterii regale în Anglia. La **19 mai 1649** a fost declarată Republica „liberă, guvernată de reprezentanții poporului în Parlament”. Acesta era compus din Camera Comunelor, cea a Lorzilor fiind desființată. Perioada Republicii a fost dificilă pentru Anglia, amenințată din exterior de uneltirile regaliștilor, iar în interior de luptele acerbe între grupările politice și mișcările populare. Conjunctura externă favorabilă a dus însă la recunoașterea tacită și chiar oficială a Republicii.

Armata, condusă de Oliver Cromwell, s-a îndreptat spre Irlanda catolică pe care o înfrânt-o la **Drogheda și Wexford**, ocupând două treimi din teritoriul insulei și determinând apariția problemei irlandeze, nerezolvată până astăzi. În Scoția, Cromwell a obținut victoriile de la **Dunbar (1650)** și **Worcester (1651)**. Noul lider englez **Oliver Cromwell** a lansat un program de dezvoltare comercial navală – **Actele de navigație 1650-1651** și a instituit **Protectoratul 1653-1658**, un regim de dictatură ce guverna sprijinit de armată prin decrete legi. Protectoratul era o dictatură militară: baza puterii era armata, iar Lordul-Protector, comandatul ei suprem, dădea ordonanțe cu putere de lege, avea atribuții executive, controla justiția. Cromwell a încercat să-și asigure o largă adeziune a populației prin promovarea toleranței religioase care-i excludea, totuși, pe catolici și prin amnistierea regaliștilor. După moartea sa cu sprijinul **generalului Monk**, are loc RESTAURAȚIA STUARTILOR prin **Carol al-II-lea(1660-1685)**. Prin **Declarația de la Breda și Actul de indulgență și iertare**, noul monarh a realizat echilibrul și reconcilierea societății engleze. Carol al II-lea a continuat politica economică expansionistă, bazată pe supremația mării, domeniu în care Anglia era puternic concurată de Provinciile Unite (Olanda). În urma unui război cu acestea, englezii au obținut, pe coasta estică a Americii de Nord, New Amsterdam (devenit New York). Împotriva Provinciilor Unite, Carol al II-lea a încheiat un tratat secret cu Ludovic al XIV-lea al Franței, care prevedea și reintroducerea catolicismului în Anglia. Iacob al II-lea, ajuns pe tron după moartea fratelui său, Carol al II-lea, deși a promis respectarea drepturilor Parlamentului, a acționat în direcția sporirii prerogativelor regale, obținând chiar dreptul de a avea armată permanentă. În plus, el s-a sprijinit pe catolici, în ciuda interdicției ca aceștia să ocupe funcții publice, și a dizolvat Parlamentul. Toate acestea au dus la înlăturarea lui de pe tronul Angliei, prin **Revoluția glorioasă - 1688** și aducerea la tron a ginerelui său conducătorul Olandei, **Wilhelm de Orania**. Prin **Declarația drepturilor - 1689**, acesta accepta separarea puterilor în stat și instituirea monarhiei constituționale.

3. MODELUL BRITANIC

A. Monarhia parlamentară, se baza pe suveranitatea națională și a fost completată prin unirea Scoției și Angliei în **Regatul Unit - 1707**. Venirea la tron a **Dinastiei de Hanovra - 1714**, a consolidat sistemul în timpul lui **George I(1714-1727)** și **George al-II-lea(1727-1760)**, care germani fiind și necunoscând engleza nu s-au ocupat de viața politică, lasând-o în mâna Consiliului de stat. **George al-III-lea(1760-1820)**, a fost mult mai activ și a colaborat în special cu **William Pitt junior**.

B. Sistemul bipartid se dezvoltă odată cu restaurația Stuartilor și se desăvârșește în secolul XVIII. *Partidul TORY(actual conservator)* grupa pe adepții Stuartilor, toleranți față de catolicism și de unele manifestări absolutiste, conservatori și susținători ai bisericii anglicane. *Partidul WHIG(actual liberal)* grupa pe adversarii Stuartilor, anticatolici, antiabsolutiști, liberali economic și politic, susținători ai puritanismului și a supremației parlamentului. Sistemul bazat pe votul cenșitar și uninominal s-a menținut în general până astăzi.

C. Modelul monarhiei parlamentare pornea de la sistemul definit prin *Magna Charta Libertatum - 1215* și completat prin *Petiția dreptului - 1628*,

Test act - 1673(rezerva funcțiile publice doar anglicanilor), *Habeas Corpus Act* - 1679(drepturile și libertățile cetățenești) și *Declarația drepturilor* - 1689. Separarea puterilor în stat era în **juducătorească** dată instanțelor și curților cu jurați, **executivă** revenind unui cabinet al majorității parlamentare și **legislativă** deținută de rege(numea miniștrii, generalii și sancționa legile) și unui parlament bicameral(Camera lorzilor și a comunelor), aleasă prin vot ce vota legile și bugetul. Monarhia engleză era întemeiată pe dreptul comun și interesul general; în secolul al XVIII-lea, noțiunea de suveran lasă loc celei de „**rege al englezilor**”. Regele avea prerogative limitate prin lege, dar și prin uz: numește miniștrii și generalii, păstrează dreptul de a sancționa legile, dar nu e poate abroga. Prezența celor două partide îi permitea să joace rolul de arbitru pe scena politică, însă orice act al regelui trebuia contrasemna: de ministrul de resort.

4. AFIRMAREA IMPERIULUI BRITANIC CA MARE PUTERE

A. Transformări economice. Prin sistemul „Împrejmuirilor”, nobilii creează ferme capitaliste lucrate cu tehnici moderne și arendași, ce produc materii prime și duc la o emigrare spre orașe și colonii. Comerțul maritim și agricultura sprijină dezvoltarea industriei textile, navale și de construcții, la care se adaugă siderurgia, mineritul și industria grea, fapt ce duce la apariția orașelor și asigură primatul industrial-colonial-naval englez până la 1900. Progresul economic rapid s-a sprijinit pe revoluția industrială din ramurile textilă, metalurgică și minerit; pe o agricultură bazată pe ferme specializate și muncă salariată; pe flotă și colonii. Până la mijlocul secolului al XVIII-lea, imperiul colonial englez prinde contur: el cuprindea estul Americii de Nord - din Florida în Canada, insulele Barbados, Antigua și Jamaica; puncte de sprijin pe coasta vestică a Africii (Sierra Leone, Gambia), Bombay (India) - primit drept zestre de Carol al II-lea, Gibraltar și insula Minorca, ocupate în 1704, după Războiul de succesiune la tronul Spaniei. În Anglia s-a pus accent și pe dezvoltarea băncilor, începând cu cea a Angliei (1694) și terminând cu cele particulare.

B. Hegemonia maritimă și colonială începe prin victoriile contra Olandei și Franței, consfințite la sfârșitul **războiului de 7 ani(1763)**, prin excluderea francezilor din India și Canada. După pierderea Americii de nord, britanicii se axează pe extinderea dominației lor în India, Australia și Africa.

Structura socială a Angliei se sprijinea pe burghezie, ca element dinamic, cu interese clare, protejate de stat; ea se îmbogățea și crea locuri de muncă. O parte a nobilimii era și ea preocupată de activitatea economică, plasându-și capitalurile provenite din arendă și comerț. Această parte, alături de recent-îmbogățiții care cumpăraseră titluri nobiliare formau noua nobilime.

Populația orașelor, în continuă creștere, era formată preponderent din muncitori industriali, iar în agricultură micul proprietar aproape dispăruse, fiind înlocuit de fermieri și muncitori salariați.

5. ISTORIA ALTFEL

Carol I al Angliei(19 noiembrie 1600 - 30 ianuarie 1649) a fost rege al Angliei, Scoției și Irlandei din 27 martie 1625 până la moarte. Ca și tatăl său, Iacob I, a fost un tenace susținător al dreptului divin al regelui. În prima fază a domniei sale, a dus o luptă dură pentru putere împotriva Parlamentului, pe care de altfel l-a și suprimat pe 10 martie 1629. Văzând tendințele sale

absolutiste, mai ales în modul de a impune taxe fără aprobarea acestuia, Parlamentul s-a opus.

Oliver Cromwell (25 aprilie 1599 – 3 septembrie 1658) a fost un lider militar și politic englez, cunoscut în special pentru contribuția sa la transformarea Angliei într-o republică federală („*Commonwealth*”) și pentru rolul său posterior de Lord Protector al Angliei, Scoției și Irlandei. Armata sa a Noului Model i-a înfrânt pe regaliști în cadrul Războiului Civil Englez. După executarea regelui Carol I în 1649, Cromwell a dominat Commonwealthul de scurtă durată al Angliei, a cucerit Irlanda și Scoția, și a fost Lord Protector din 1653 până la moartea sa în 1658. În plan intern, Cromwell a dizolvat "Parlamentul cel Lung" (1653) și a promulgat instrumente de guvernare prin care se institua în Anglia o dictatură militară numită **protectorat**. *Puterea executivă* a fost încredințată lordului protector Oliver Cromwell și Consiliului de Stat. *Puterea legislativă* a aparținut lordului protector și parlamentului unicameral. *Dreptul la vot* rămâne censitar; catolicii și regaliștii au fost excluși din viața politică. **Cromwell** provenea din clasa gentryului de mijloc, și a fost un personaj mai degrabă obscur în primii patruzeci de ani de viață, ajungând fermier yeoman în anii '1630 din motive personale și financiare. Cu toate acestea, a revenit în rândul gentryului mulțumită unei moșteniri lăsate de unchiul său. O experiență de conversiune religioasă din aceeași decadă l-a determinat să adopte un stil independent de puritanism ca nucleu de bază al vieții și acțiunilor sale.

Parlamentul cel Scurt. În 1640, confruntat cu un conflict armat cu Scoția, regele Carol I Stuart al Angliei convoacă din nou parlamentul pentru a vota noi impozite. Opoziția parlamentară este din nou puternică dar parlamentul a fost din nou dizolvat. Acest parlament a avut activitate pentru 18 zile în perioada aprilie - mai 1640.

Parlamentul cel Lung. În 3 noiembrie 1640, regele Carol I Stuart al Angliei convoacă acest parlament care își desfășoară activitatea timp de 13 ani până în 1653 când este dizolvat de către Oliver Cromwell.

Magna Carta Libertatum (sau *Marea Cartă a Libertăților*) este documentul emis în 1215 în Anglia, în timpul domniei regelui Ioan fără Țară. Prin această Cartă se urmărea îngrădirea puterii regelui și, prin aceasta, eliminarea abuzurilor comise de monarh sau de reprezentanții săi, precum și garantarea unui număr de drepturi pentru toți cetățenii.

Declarația drepturilor statornicea supremația puterii legislative a Parlamentului asupra puterii executive regale, dând Angliei o **organizare modernă**. "*Declarația drepturilor*" pune bazele monarhiei constituțional-parlamentare și, prin urmare, al statului englez modern. Prin ea se limitau drepturile monarhului stipulate în preambulul Constituției. "*Declarația drepturilor*" garanta convocarea regulată a Parlamentului, libertatea dezbaterilor și a drepturilor în materie fiscală. Atribuțiile regelui erau restrânse, deși el rămânea șeful Bisericii anglicane și se bucura de mari onoruri. Regele nu putea suspenda sau abroga vreo lege, iar dreptul de a avea armată era condiționat de aprobarea Parlamentului.

Declarația de la Breda și apoi prin **Actul de indulgență și uitare**, Carol al II-lea a garantat libertatea conștiinței, amnistiarea celor care au participat la revoltă, precum și drepturile noilor proprietari asupra bunurilor confiscate în timpul acesteia.

Habeas Corpus Act, legea hotăra, pe baza unor prevederi mai vechi, că nici o persoană nu poate fi arestată decât pe baza unei cerințe judecătorești scrise, aduse la cunoștința inculpatului în maximum 24 de ore. Votarea acestei legi a constituit un moment important în dezvoltarea constituțională a Angliei și a Europei.

6. CRONOLOGIE

1215: Magna Charta Libertatum

1603-1625: domnia lui Iacob I

1625-1649: domnia lui Carol I

1628: „Petiția dreptului”

1640: „Muștrarea cea mare”

1629-1640: guvernare fără parlament a lui Carol I

1640-1653: Parlamentul cel Lung

1642-1649: război civil

1644: victoria taberei parlamentare la Marston Moor

1645: victoria taberei parlamentare la Naseby

1649: victoria taberei parlamentare la Preston

Ianuarie 1649: judecarea și executarea regelui

1649-1653: republica

1650-1651: „actele de navigație”

1653-1658: protectoratul

1660: „Declarația de la Breda” și „Actul de indulgență și iertare”

1660: restaurația Stuartilor

1660-1685: domnia lui Carol al II-lea

1673: „Test act”

1679: „Habeas Corpus Act”

1685-1688: domnia lui Iacob al II-lea

1688: „Revoluția glorioasă”

1689: aducerea la tron conducătorul Olandei, Wilhelm de Orania.

1689: „Declarația drepturilor”

1707: crearea Regatului Unit prin unirea Scoției și Angliei

7. DICȚIONAR

Cabinet Council: Vechiul consiliu privat al regelui englez în Evul Mediu.

Facțiune: Grup de persoane unite pe baza unor interese politice comune.

Prerogativa regală: Conform acesteia, suveranul dispunea de puteri considerabile: „Rege în Parlamentul său”, el promulgă actele puterii legislative; „Rege în Consiliul său”, el are puterea executivă, conduce diplomația, armata și flota. Este izvorul justiției, toate sentințele fiind pronunțate în numele său. Este șeful Bisericii anglicane.

Echilibru european: Sistem politic care asigura pacea prin menținerea echilibrului între marile state europene.

Împrejmuire: Metodă utilizată de feudații englezi (sec. XV-XVI) pentru delimitarea domeniilor în care erau incluse și satele, și pământurile comunale. Un al doilea val a avut loc în secolul al XVIII-lea.

Patentă: Decret regal pentru înființarea, organizarea și funcționarea unei colonii.

Pârloagă: Teren arabil lăsat nelucrat unul sau mai mulți ani pentru refacearea fertilității sale.

Puritanism: curent religios, apărut în Anglia la sfârșitul secolului al XVI-lea, care, sub influența calvinismului, se pronunța pentru îndepărtarea elementelor catolice din Biserica anglicană.

Uniune personală: formă de unire a două state monarhice, având un monarh comun, dar păstrând organele

Desuetudine: a ieși din uz, a nu se mai folosi.

Dizidentă: grup de persoane care manifestă o poziție diferită de restul

Corsari: comandanții unor nave maritime rapide, care, cu aprobarea guvernului lor, atacau și capturau navele inamice.

Factorie: centru de schimb aflat într-un teritoriu străin, îndepărtat, creat de o metropolă din rațiuni comerciale.

Mercantilism - concepție economică potrivit căreia bogăția unei țări este determinată de cantitatea de metal prețios pe care o deține.

Presbiterianism: curent al puritanismului care susținea păstrarea unității organizatorice a Bisericii anglicane și adoptarea unor laici (gr. *presbíteros* - bătrân) în conducerea parohiilor. Devenit confesiune dominantă în Scoția, datorită lui John Knox, acest curent a dat naștere la ceea ce astăzi se numește Biserica presbiteriană.

Independenți: curent puritan opus presbiterianismului, deoarece susținea că, în organizarea Bisericii anglicane, rolul esențial revenea comunităților independente.

Leviathan: (în *Vechiul Testament*) monstru marin fabulos; simbol al colosalului.

Revoluție industrială: proces complex de trecere de la producția manuală la cea cu ajutorul mașinilor, de la stadiul manufacturier la cel de fabrică.

II. EPOCA LUMINILOR

1. CE ESTE ILUMINISMUL?

Iluminismul reprezintă o mișcare filosofică, intelectuală și civică dezvoltată în secolul XVIII, care pornește de la premisa că rațiunea umană este singura capabilă să asigure fericirea. Ea susține spiritul inventiv, enciclopedismul, tendințele progresiste, cercetarea științifică, raționalismul, spiritul critic. Iluminismul a apărut în **Franța** secolului al XVIII-lea, fiind reprezentat de cele mai strălucite minți ale vremii: *Voltaire, Diderot, Montesquieu, D'Alembert, Descartes, J.J.Rousseau*. El s-a răspândit în întreaga Europă și America de Nord, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor. În **Țările Române**, iluminismul este reprezentat de *Școala Ardeleană, Chesarie Râmniceanul și Dinicu Golescu*. Se consideră că iluminismul are rădăcini în Anglia, în opera unor filosofi ca *Thomas Hobbes, John Locke sau David Hume, Ricardo, Defoe, Swift*, precum și în modelul de organizare politică oferit de Marea Britanie. Cei mai mulți reprezentanți ai iluminismului francez au fost din rândul scriitorilor filosofi, datorită preocupărilor lor vaste ce cuprind literatura în sensul restrâns al cuvântului, știința și filosofia. Operele literare ale acestora sunt influențate de filosofie și conțin o critică severă a societății. Denumirea de iluminism a fost explicată prin aceea că reprezentanții acestui curent dovedeau încredere în rațiunea umană și în capacitatea ei de a lumina lumea. „**Rațiunea și progresul universal**”, spunea Voltaire,

„împing înainte mersul istoriei.” Luminarea se putea face, în concepția lor, prin cultură, cunoaștere și educație.

2. NOI PRINCIPII ȘI VALORI ÎN SOCIETATE

A. Noile idei pleacă de la premiza rațiunii umane și susține faptul că:

- omul are ca datorie supremă obligația de a fi fericit
- ideea deismului limitat la actul creației și de aici separarea bisericii de stat
- „iluminarea” maselor prin educație și raționalism
- principiul bunei guvernări bazate pe suveranitatea poporului și separarea puterilor în stat
- regim republican sau monarhie constituțională de model britanic
- munca ca sursă a bogăției, realizată pe baza libertăților individuale, a inițiativei private și economiei bazată pe cerere și ofertă

Unii savanți sau filosofi din secolul al XVIII-lea au înființat sau au devenit membri ai unor loji masonice care s-au dezvoltat mai ales în Franța (francmasoneria), dar și în alte țări. În 1773, a fost înființată cea numită *Marele Orient*, despre care se spune că avea, în 1789, peste 30 000 de membri. Secolul al XVIII-lea a fost dominat de raționalism, precum și de regândirea locului și rolului statului, a raporturilor dintre individ și stat. Se acreditează ideea că nu doar individul are anumite obligații față de stat, ci și acesta față de individ.

B. Absolutismul luminat a fost promovat de monarhiile prusacă, rusă, austriacă prin intermediul lui **Frederic al-II-lea(1740-1786), Maria Tereza(1740-1780), Iosif al-II-lea(1780-1790), Ecaterina a-II-a (1762-1796)**. Acești despoți luminați, au aplicat ideile iluministe în vederea modernizării administrației, armatei, agriculturii, dezvoltării industriei, educației, subordonării bisericii, scopul fiind unificarea imperiilor multinaționale, creșterii veniturilor și puterii monarhilor. În ciuda diversității formelor de manifestare, noua concepție de guvernare are unele trăsături comune: un absolutism centralizator; o ierarhie a funcționarilor; *o furie a guvernării* (concretizată prin intervenția statului în economie, învățământ, religie); o concepție unitară de guvernare. Gândirea economică a monarhilor luminați era mercantilismul. Se urmărea o balanță comercială activă, monarhia sprijinind activitatea manufacturieră și comercială.

În plan social, statul intervine, din considerente fiscale și umanitare, în raporturile dintre țărani și nobili, dorind să facă din fiecare locuitor un contribuabil eficient. Este creat un aparat administrativ centralizat, având în frunte suveranul care devine deținătorul tuturor pârghiilor statului.

Caracterul naționalist al activității de stat face ca educația să devină o problemă de guvernare. În domeniul religios, importanța Bisericii este menținută, dar ea este subordonată puterii de stat care caută să-i reglementeze activitatea.

C. Iosefinismul. Iosif al II-lea a urcat pe tron în 1780, după moartea mamei sale, Maria Tereza, demarând reformarea statului, în virtutea filosofiei luminilor. El adoptă varianta germană a iluminismului, mai conservatoare și mai adecvată stadiului de dezvoltare a Imperiului austriac. El a dorit să impună reforme radicale: desființarea mănăstirilor, egalitatea cultelor, egalitatea socială, libertatea cuvântului, unificarea legilor. Cea mai importantă reformă a vizat domeniul religios. Prin *Edictul de toleranță* (1781) se menținea primatul religiei catolice, dar era acceptată libera practică și

celorlalte religii; se deschidea necatolicilor (în mare parte protestanți) drumul spre funcții, proprietăți, industrii, intrare în orașe. Din 1781, Iosif al II-lea trece la organizarea administrativă prin care statul era împărțit în circumscripții, având în frunte comisari subordonați împăratului. Astfel, erau afectate comitatele, nobilimea având acolo importante privilegii. În același an desființează iobăgia pe domeniile imperiale, sperând că nobilii vor face același lucru. Reforma judiciară din 1782 a creat cadrul legislativ necesar modernizării imperiului (s-a renunțat, de pildă, la pedeapsa cu moartea și la tortură). Totodată, monarhul a scos cenzura de sub tutela clerului și a modernizat învățământul.

D. Despotismul luminat în Rusia. Rusia a reprezentat un model original de despotism luminat. De altfel, chiar Montesquieu considera că, datorită climatului, despotismul era o formă bună de guvernare pentru o populație care nu reacționa decât la forță. Ecaterina a II-a cea Mare (1762-1796) a ocupat tronul după moartea soțului ei, Petru al III-lea. Prințesă germană, Ecaterina primise în copilărie o educație inspirată din modelul iluminist. Ea a înfăptuit câteva reforme menite să creeze un nou echilibru între marea nobilime și forțele noi, păstrând însă vechea structură feudală și serbia împărăteasa a convocat, în 1767, o mare adunare reprezentativă care să facă propuneri pentru revizuirea legilor, redactând ea însăși dispoziții (*Nakaz*) pentru aceasta. Ecaterina a II-a a fost un despot luminat, mai mult prin educație și datorită intențiilor ei, deoarece cele mai multe dintre reforme nu au fost aplicate. În plus, ea nu a desființat serbia, luând chiar măsuri care au agravat situația țăranilor. De altfel, multe dintre reformele ei au fost anulate de succesorul ei.

E. Răspândirea iluminismului s-a realizat prin intermediul cărților ce cuprind lucrări de tip teatru, roman, nuvelă, pamflet social-politic, opere filosofice, opere muzicale și simfonii. Se remarcă aici:

- *Enciclopedia* elaborată sub conducerea lui Diderot și d'Alembert (*Enciclopedia* a concentrat ideile noi ale secolului și le-a transmis marelui public într-o formă accesibilă. Interzisă de Ludovic al XV-lea și condamnată de papalitate, lucrarea s-a bucurat de o apreciere generală, având susținători în toate straturile societății și contribuind la formarea opiniei publice. Un exemplar a fost adus în Țara Românească, de episcopul Chesarie Râmniceanul în 1773).
- *Contractul social* al lui J.J.Rousseau și *Despre spiritul legilor* al lui Montesquieu
- *Robinson Crusoe* scris de Daniel Defoe și *Călătoriile lui Gulliver* al lui Jonathan Swift
- *Faust* scris de J.W.Goethe și opera *Don Giovanni* de W.A.Mozart

3. OPINIA PUBLICĂ

Statul modern a dus la nașterea ideii de viață publică și viață privată. Treburile publice, ale statului, serviciile, ordinea publică, piața sunt definite ca părți ale vieții publice, de aceea tot ce ține de ele devin subiect al interesului general. Problemele sociale, economice, politice și de guvernare sunt teme ale dezbaterei opiniei publice. Aceasta este alcătuită din ziare, cărți, broșuri, societăți culturale și literare, cluburi, loji masonice. Dezbaterile se fac prin conferințe publice, serate literare, articole de presă. Se dezvoltă acum reuniunile academice, bibliotecile, expozițiile, dialogul de idei,

saloanele de lectură în timp ce biserica catolică v-a promova dialogul ecumenic, pelerinajul și actele individuale și colective de binefacere.

Contractul social a dus la fundamentarea conceptului de suveranitate a poporului: J.J Rousseau spunea că suveranitatea aparține voințe generale, orice formă de guvernare trebuie supravegheată de popor, singurul deținător adevărat al suveranității. Practic, se propunea înlocuirea suveranității monarhului cu cea a poporului, idee extrem de modernă care se transformă în forță de acțiune în timpul Revoluției franceze din 1789.

4. ISTORIA ALTFEL

Voltaire era de orientare iluministă conservatoare. A avut o operă extrem de vastă. Scrierile sale sunt îndreptate împotriva inechităților sociale, superstițiilor, intoleranței religioase. A criticat Vechiul Regim și Biserica militând pentru libertatea cuvântului, a gândirii și egalitatea tuturor oamenilor în fața legii. Considera că relele societății pot fi îndreptate prin alianța între monarhi și filosofi. Voltaire este teoreticianul despotismului luminat.

Montesquieu era de orientare iluministă moderată. A creat o operă importantă. În 1721 a publicat „Scrisorile persane” în care prezintă călătoria a doi persani prin Europa și care critică realitățile continentului nostru și anume: intoleranța religioasă, instituțiile culturale și de stat, inclusiv monarhia absolută. În cartea „Spiritul legilor” teoretizează principiul separării puterilor în stat. Considera monarhia constituțională forma de guvernare cea mai eficientă, deoarece puterea executivă, legislativă și judecătorească erau independente una față de cealaltă.

Jean-Jacques Rousseau era de orientare iluministă radicală. Lucrările sale, „Discurs asupra inegalității de avere” și „Contractul social”, exprimă aspirațiile micii burghezii din care făcea parte. Considera sursa inegalității și a relelor în societate ca fiind proprietatea privată, de aceea ea trebuia limitată. De asemenea, milita pentru participarea tuturor cetățenilor la viața politică, statul trebuia organizat pentru a asigura suveranitatea poporului.

Denis Diderot și d’Alembert au publicat „Enciclopedia” în 35 de volume, „Enciclopedia” conține ideile revoluționare ale iluminismului: lupta pentru progres, libertate și toleranță, egalitatea între oameni și între popoare. Forma ideologică a iluminismului, prin critică la adresa Vechiului Regim, a pregătit, pe plan ideologic, marile răsturnări cauzate de Revoluția franceză.

Iosif al II-lea (*Joseph II. Benedikt August Johann Anton Michael Adam*) din dinastia de Habsburg-Lothringen (13 martie 1741 - 20 februarie 1790) a fost împărat între anii 1765 - 1790. A vizitat în mai multe rânduri Banatul și Transilvania, primind cu solicitudine petițiile oamenilor și intrând de aceea în conștiința colectivă ca „*bunul împărat*”. Hotelul „Împăratul Romanilor” din Sibiu a fost astfel denumit în amintirea lui Iosif al II-lea. Iosif a ajuns prima oară în Transilvania pe când era asociat la tron, în 1773. Călătoria a fost lungă și cu multe popasuri, vizitând aproape toate orașele transilvanene. A pornit spre Hațeg, Hunedoara, Deva, Orăștie, Alba Iulia, apoi a vizitat călare munții Abrudului. A mers la Sibiu, Sighișoara, Mediaș, continuându-și drumul către Făgăraș, Brașov, Bistrița, Rodna, Gherla, Cluj, Turda. A trecut și prin părțile Năsăudului și Maramureșului. Tot lui i se datorează numele comunelor grănicerești, învecinate, din județul Bistrița-Năsăud: Salva, Romuli, Parva și Nepos, în urma exclamației „*Vă salut mici nepoți ai Romei*” (în lb. lat.: „*Salve*

parvae nepos Romuli"). A aprobat construirea a numeroase biserici ortodoxe din piatră în Transilvania, cum ar fi bisericile ortodoxe din Braşov şi în special din Mărginimea Sibiului

5. CRONOLOGIE

1740: Se urcă pe tron Frederic al II-lea.

1742: Constantin Mavrocordat îşi publică proiectul de reformă.

1750-1780: Redactarea *Enciclopediei*.

1762: Se urcă pe tron Ecaterina a II-a.

1780: Iosif al II-lea urcă pe tron şi demarează politica reformistă.

1781: Iosif al II-lea promulgă *Edictul de toleranţă*.

6. DICȚIONAR

Cosmopolitism: (aici) admiraţie manifestată faţă de tot ceea ce era de provenienţă franceză şi detaşarea faţă de valorile, tradiţiile şi limba naţională.

Empirism: concepţie filosofică ce socoteşte experienţa ca unică sursă a cunoaşterii şi admite doar enunţurile logice verificabile.

Vechiul Regim: denumire folosită de istoricii francezi, prin care definesc regimul politic dinaintea Revoluţiei din 1789.

Francmasonerie: asociaţie internaţională cu principii politice şi ritualuri oculte, în care se depune un jurământ faţă de *Marele Arhitect al Universului*, şi care are ca simbol echerul, compasul şi mistria.

Loji masonice: asociaţii internaţionale secrete de elite, 'urmărind scopuri etico-religioase, politice şi filantropice.

Drepturi naturale: drepturi pe care le are orice fiinţă umană încă de la naştere: viaţa, libertatea, egalitatea, proprietatea etc.

Regim constitutional: sistem politic care are la baza o lege fundamentală sistemul puterilor în stat, relaţiile dintre ele, drepturile şi obligaţiile cetăţenilor.

Enciclopedism: Ansamblu multilateral de cunoştinţe, spirit sistematic şi erudit, specific filosofilor din secolul al XVIII-lea.

Filantropie: Acţiune de binefacere întreprinsă în folosul oamenilor săraci.

III. CONSTITUIREA STATELOR UNITE ALE AMERICII

1. ÎN CĂUTAREA LIBERTĂȚII

A. Începuturile colonizărilor europene în America de nord este legată de expansiunea engleză, franceză şi olandeză, încheiată în 1763 cu victoria englezilor. Pornind cu puritanii veniţi pe nava *Mayflower*, englezii vor crea între 1607-1773, pe coastele atlantice 13 colonii (Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, New York, New Jersey, Maryland, Delaware, Pennsylvania, Virginia, Carolina de Nord, Carolina de Sud, New Hampshire şi Georgia) cu organizare, instituţii şi trăsături diferite, dar unite prin origine, limbă, religie şi aspiraţii social-economice. În timp ce în nord domina economia industrială şi mica proprietate rurală, în sud (începând cu Virginia), economia era predominant rurală şi se baza pe monoculturile de pe marile plantaţii lucrate cu sclavi negri. *Elementul comun* era preponderenţa relaţiilor capitaliste, aspiraţia spre libertate şi individualism, predominanţa

cultelor protestante și a etnicilor anglo-saxoni(80% din locuitori erau de origine engleză și scoțiană, 10% irlandezi).

B. Originile conflictului se regăsesc în relația colonie-metropolă, anume în limitele impuse expansiunii economice în domenii ce ar fi concurat metropola, interzicerea colonizării spațiului de la vest de Munții Aleghenii, restricții în comerțul cu posesiunile franco-spaniole din Antile, taxele impuse de Londra(taxa timbrului, a ceaiului) și faptul că coloniștii nu erau reprezentați în parlamentul britanic.

C. Declanșarea conflictului este legat de menținerea taxei ceaiului, încarturierea forțată de trupe britanice și acțiunile „Fiilor și fiicelor libertății”, dar și de activitatea publicistică a lui *Benjamin Franklin*, *Thomas Jefferson*, *Patrick Henry*. „**Partida de ceai de la Boston**”- **16 decembrie 1773**, urmată de represaliile engleze contra Bostonului și statului Massachussets, au solidarizat pe coloniști care s-au întrunit la **Philadelphia - 1774**, într-un congres continental, solicitând Londrei, în ciuda divergențelor dintre revoluționarii radicali conduși de *Samuel Adams* și loialiștii moderați a lui *Joseph Gallaway*, anularea taxelor și sancțiunilor, neadoptarea altor taxe fără acordul coloniștilor și reprezentarea acestora în parlamentul britanic.

2. INDEPENDENȚA

A. Declarația de independență, redactată de Jefferson și adoptată de Congres în **4 iulie 1776**, vine pe fondul acutizării conflictului civil și militar în 1775, fiind totodată un rechizitoriu al politicii engleze în America.

B. Războiul izbucnit de fapt din 1775, iar ruptura s-a agravat când noi forțe britanice au debarcat în colonii și au avut loc primele ciocniri armate la **Lexington și Bunker Hill - 1775**. Coloniștii își organizează o armată condusă de *George Washington* și susținută de voluntari europeni și trinit o delegație în Europa după ajutor, sub conducerea lui *Benjamin Franklin*. Victoria coloniștilor de la **Saratoga -1777**, le asigură alianța cu Franța, Spania și Olanda și un sprijin militar naval și terestru francez. Înfrânți la **Yorktown -1781**, britanici vor accepta prin pacea de la **Versailles - 1783** independența fostelor lor colonii, cărora le vor ceda spațiul dintre Munții Aleghenii și fluviul Mississippi.

C. SUA - republică prezidențială. Organizarea noului stat a fost o lungă dezbatere între federaliști și antifederaliști, cu accent pe constituția adoptată în **1787**. Conform acestei SUA era o republică prezidențială, stat federal în care puterea legislativă aparține unui congres bicameral(*Senat* - 2 reprezentanți de stat și *Camera reprezentanților* - număr de reprezentanți aleși proporțional cu ponderea populație, cu atribuții distincte, reprezentanții fiind aleși pe 4 ani prin vot uninominal.), puterea executivă revine *președintelui* (este șef al statului și a guvernului, conducător al armatei și politicii externe, fiind ales prin vot direct pe maximum 2 mandate de 4 ani) și *guvernului* condus de acesta, iar puterea judecătorească este exercitată de instanțe în frunte cu *Curtea Supremă*, formată din 17 judecători aleși pe viață. *Autonomia locală* era respectată, iar statele au legi și reglementări proprii ce nu pot fi încălcate de puterea centrală. *Guvernul federal* are atribuții în domeniile apărării, politicii externe, protecției sociale, emigrării, monedei, sistemului financiar. *Drepturile și libertățile cetățenești* sunt reglementate în primele **10 amendamente**.

3. ISTORIA ALTFEL

Tratatul de la Paris (1783)

Recunoașterea celor treisprezece colonii ca treisprezece state independente și suverane [Articolul 1]; Stabilirea granițelor între Statele Unite și British North America [Articolul 2]; Acordarea drepturilor de pescuit a pescarilor Statelor Unite în zona cunoscută sub numele de Grand Banks, situată în largul coastei insulei și în zona Golfului fluviului Saint Lawrence [Articolul 3]; Recunoașterea tuturor datoriilor legal contractate de ambele părți care urmau să fie plătite conform termenilor existenți la data semnării *Tratatului* [Articolul 4]; Congresul Statelor Unite "*va recomanda cu toată onestitatea*" tuturor legislaturilor celor 13 state "*să recunoască și să aplice restituirea tuturor drepturilor, bunurilor și proprietăților confiscate ale subiecților britanici reali* [Niciodată aplicat Articolul 5]; Statele Unite nu vor mai permite alte confiscări în viitor [Articolul 6]; Prizonierii de război de ambele părți vor fi eliberați, iar proprietățile lăsate de Armata britanică pe teritoriul american nu vor fi subiect de confiscare (incluzând *Negroes*) [Articolul 7]; Atât Marea Britanie cât și Statele Unite vor avea *acces perpetuu* la fluviul Mississippi [Articolul 8]; Teritoriile Marii Britanii care au fost ocupate de către americani vor fi returnate fără nici o compensație [Articolul 9]; Ratificarea tratatului urma să se realizeze în decurs de 6 luni de la semnarea sa [Articolul 10].

Preambulul Constituției. „*Noi, Poporul Statelor Unite, în vederea realizării unei Uniuni mai strânse, așezării dreptății, asigurării liniștii interne, înzestrării pentru apărarea obștească, promovării Prosperității generale și asigurării Binecuvântărilor Libertății pentru noi înșine și pentru Urmașii noștri, decretăm și promulgăm Constituția de față pentru Statele Unite ale Americii.*”

Amendamente. Constituția Statelor Unite are 27 de amendamente, primele zece, ratificate simultan între anii 1789 și 1791, sunt cunoscute sub denumirea de United States Bill of Rights și urmăresc limitarea puterii guvernului federal.

Primul

Amendament. Acesta interzice Congresului să voteze legi prin care să se instituie o religie oficială de stat sau prin care o religie este preferată în locul alteia, să promulge legi prin care să se împiedice libertatea religioasă, legi care să îngreueze libertatea de exprimare, libertatea presei, legi care să limiteze dreptul la adunare pașnică și la a trimite petiții guvernului.

Cei 56 de semnatari ai Declarației de Independență: John Adams, Samuel Adams, Josiah Bartlett, Carter Braxton, Charles Carroll, Samuel Chase, Abraham Clark, George Clymer, William Ellery, William Floyd, Benjamin Franklin, Elbridge Gerry, Button Gwinnett, Lyman Hall, [John Hancock](#), Benjamin Harrison, John Hart, Joseph Hewes, Thomas Heyward Jr., William Hooper, Stephen Hopkins, Francis Hopkinson, Samuel Huntington, Thomas Jefferson, Francis Lightfoot Lee, Richard Henry Lee, Francis Lewis, Robert R. Livingston, Thomas Lynch Jr., Thomas McKean, Arthur Middleton, Lewis Morris, Robert Morris, John Morton, Thomas Nelson Jr., William Paca, John Penn, Robert Treat Paine, George Read, Caesar Rodney, George Ross, Benjamin Rush, Edward Rutledge, Roger Sherman, James Smith, Richard Stockton, Thomas Stone, George Taylor, Matthew Thornton, George Walton, William Whipple, William Williams, James Wilson, John Witherspoon, Oliver Wolcott, George Wythe.

Cei 39 de semnatari ai Constituției: George Washington, Abraham Baldwin, Richard Bassett, Gunning Bedford Jr., John Blair, William Blount, David Brearly, Jacob Broom, Pierce Butler, Daniel Carroll, George Clymer, Jonathan Dayton, John Dickinson, William Few, Thomas Fitzsimons, Benjamin Franklin, Nicholas Gilman, Nathaniel Gorham, Alexander Hamilton, Jared Ingersoll, Daniel of St. Thomas Jenifer, William Samuel Johnson, Rufus King , John Langdon, William Livingston, James Madison, James McHenry, Thomas Mifflin, Gouverneur Morris, Robert Morris, William Paterson, Charles Cotesworth Pinckney, Charles Pinckney, George Read, John Rutledge, Roger Sherman, Richard Dobbs Spaight, Hugh Williamson, James Wilson.

4. CRONOLOGIE

Sfârșitul secolului al XVI-lea: Sir Walter Raleigh încearcă să formeze viitoarea colonie Virginia

1607: Compania comercială din Londra înființează colonia Virginia.

1607-1733: Pe țărmul estic al continentului nord-american se formează 13 colonii engleze; majoritatea locuitorilor este formată din emigranți englezi protestanți (puritani), plecați în căutarea libertății de exprimare a credinței.

1621: Compania olandeză a Indiilor occidentale înființează Noua Olandă.

1629-1630: întemeierea coloniei Massachussets.

1634: 200 de pionieri înființează așezarea St. Mary's, începutul coloniei Maryland.

1637: Se înființează colonia Noua Suedie, viitorul Delaware.

1663: Regele Carol al II-lea acordă unor favoriți teritoriul dintre Virginia și Florida -Carolinele; separarea celor două colonii s-a făcut în 1712.

1664: Anglia cucerește Noua Olandă, devenită ulterior New York. Ducele de York dăruia prietenilor săi regiunea New Jersey.

1681: William Penn cumpără teritoriul de mai târziu al Pennsylvaniei.

1732: la ființă colonia Georgia.

După încheierea războiului de șapte ani(1763): Anglia duce o politică ce stânjenește dezvoltarea economică a coloniilor și afectează principiul politic în căutarea căruia coloniștii părăsiseră țara-mamă: înlăturarea arbitrarului administrației absolutiste și guvernarea după legi votate de propriii reprezentanți.

1774: Reprezentanții celor 13 colonii se întrunesc într-un prim Congres continental; bazându-se pe principiile constituției engleze, resping autoritatea Parlamentului englez și hotărăsc boicotarea mărfurilor englezești.

4 iulie 1776: Este adoptată *Declarația de Independență* a SUA; prin capitularea armatei engleze în 1781, se încheie războiul dintre colonii și metropolă.

1787: Este adoptată Constituția prin care SUA devine o republică prezidențială organizată pe principiul separării puterilor în stat, care asigura echilibrul și controlul reciproc între puterile statului.

5. DICȚIONAR

Boicot: Interdicție declarată împotriva unui stat, unui grup social sau a unui Individ prin care se stabilește refuzul de a vinde, a cumpăra sau de a întreține orice fel de relații cu cei supuși respectivei interdicții.

Taxă: Sumă de bani stabilită prin lege care se plătește obligatoriu pentru producerea și/sau comercializarea unor bunuri sau servicii.

Republică prezidențială: Formă de guvernământ în cadrul căreia președintele este ales prin vot direct și deține puterea executivă în stat.

Imunitate: Excepția de la plata unor impozite, executarea de corvezi sau îndeplinirea unor sarcini.

Curtea supremă de justiție: instanța superioară de justiție, potrivit Constituției americane.

Quaker: membru al unei grupări religioase protestante, ostilă Bisericii anglicane implantate în America după 1681.

IV. REVOLUȚIA FRANCEZĂ

1. FRANȚA ÎN AJUNUL REVOLUȚIEI

A. Criza absolutismului, este legată de raportul politico-economic în Franța care a cunoscut o creștere semnificativă a populației, dar a menținut sistemul perimat al stărilor, sistem în care starea II (nobilimea) și starea I a (clerul) controlau puterea, dețineau funcții administrative și politice (nobilimea de robă) și militar-diplomatice (nobilimea de spadă) deși reprezentau mai puțin de 10% din populație, dar dețineau 4/5 din locurile Adunării Stărilor Generale, care nu se mai întrunise din 1614. Țărănimea forma 85% din populație, era liberă juridic, dar lipsită de pământ, în timp ce burghezia era îngrădită în accesul la funcții și putere. În timp ce Anglia trecea în 1688 la monarhia parlamentară, în Franța domniile lui Ludovic al-XIV-lea, Ludovic al-XV-lea și Ludovic al-XVI-lea duceau la consolidarea absolutismului. Monarhia absolutistă menținută de la urcarea pe tron în **1774 a lui Ludovic al-XVI-lea,** era slăbită de haosul fiscal, menținerea privilegiilor și autonomiilor, de deficitul bugetar de peste 25% și de eșecul reformelor fiscale, politice și administrative.

B. Caietele de doleanțe, reprezentau reacția Adunării Stărilor Generale (neconvocate din 1614), la solicitarea de noi impozite de către rege în 1789. În ele se solicita înlăturarea absolutismului, reformă fiscală și juridică, adunări reprezentative care să aprobe legile și impozitele, desființarea privilegiilor de clasă, acces liber la funcții. Reprezentanții stării a-III-a au venit cu revendicări proprii, s-au opus pretențiilor regale și s-au separat în **7 iunie 1789** într-o Adunare Națională Constituantă, încercarea regelui de a dizolva adunarea cu ajutorul armatei, a determinat acțiunea parizienilor și constituirea Gărzii Naționale.

2. DE LA MONARHIA ABSOLUTISTĂ LA REPUBLICĂ

A. Revoluția politică, este declanșată de refuzul regelui de a accepta caietele de doleanțe, drept care Starea a-III-a s-a separat și a format Adunarea Națională Constituantă, sprijinită de milițiile pariziene, ce au luat cu asalt și au dărâmat **Bastilia - 14 iulie 1789.**

B. Revoluția socială, se declanșează pe fondul crizei alimentare și a recoltelor proaste, concretizându-se în **iulie-august 1789** prin revolte țărănești și mișcări sociale ce determină constituanta să abolească privilegiile feudale în **4 august 1789** și să promulge **„Declarația universală a drepturilor omului și cetățeanului” - 26 august 1789.**

C. Un nou regim politic, se instaurează prin acceptarea noului regim de către rege, constituirea cluburilor politice și promulgarea **Constituției din**

1791, ce prevedea monarhie constituțională și separarea puterilor în stat. Refuzul nobililor de a accepta schimbările, duplicitatea regelui și declararea războiului de către Prusia și Austria a modificat situația.

D. Războaiele revoluționare, duc la mobilizarea națională generală ce asigură victoria de la **Valmy - 20 septembrie 1792**. Tentativa regelui de a fugi în străinătate (capturat la Varennes), colaborarea lui cu inamicul, duce la reținerea lui la Temple, abolirea monarhiei, iar la **21 septembrie** este proclamată republica. Sub convenție are loc în **1793** judecarea și executarea lui Ludovic al-XVI-lea și a Mariei-Antoaneta.

3. ANII CONVENȚIEI

A. Convenția girondină (septembrie 1792-iunie 1793), reprezintă regimul burgheziei moderate, ce v-a fi silită să accepte executarea regelui, fiind silită să gestioneze o gravă criză economico-socială, să ducă lupta cu coaliția antifranceză inițiată de Anglia și să facă față revoltelor regaliste din Vandeea și Bretania.

B. Convenția montagnardă/iacobină (iunie 1793-iulie 1794), este regimul forte al micii burghezii conduse de *Maximilien Robespierre, Antoine de Saint-Just și Jean-Paul Marat*. Aceștia dau o constituție democratică, efectuează o reformă agrară radicală, reorganizează armata, administrația și justiția, pun capăt revoltelor și i-au inițiativa ofensivei militare. Se introduce teroarea revoluționară, prin care sunt judecați sumar și ghilotinați toți cei considerați adversari ai revoluției. Slăbirea mișcării prin lichidare aripii radicale de stânga condusă de Hebert și a moderaților conduși de Danton vor fi fatale montagnarzilor.

C. Convenția thermidoriană (iulie 1794-octombrie 1795), vine la putere prin lovitura de stat din 26 iulie 1794, prin care Robespierre și apropiații săi sunt arestați și ghilotinați fără judecată. Regimul noilor îmbogățiți, restabilesc ordinea și liniștea publică, consolidând regimul burghez nou instaurat

4. EDUCAȚIA ȘI CETĂȚEANUL MODERN. REVOLUȚIA FRANCEZĂ ȘI EUROPA

În educație are loc trecerea de la școala medievală la cea modernă. Predomină în sec.XVII-XVIII școlile particulare și bisericesti fiecare cu programe proprii. Statul se implică tot mai mult prin finanțarea construcțiilor de școli, pregătirea și retribuirea profesorilor, relizarea manualelor și programelor, pentru a crea cetățteni bine pregătiți și loiali statului. Revoluția franceză a avut un puternic impact politic, ideologic și geopolitic. Răsturnarea sistemului politico-social a generat opoziția regimurilor feudale din Rusia, Prusia și Austria manifestate prin coaliții antifranceze, dar și susținerea revoluției de popoarele asuprite, intelectuali și elementele democrat-burgheze.

5. ISTORIA ALTFEL

Prima stare. Existau circa 130.000 de clerici, din care 60.000 erau membri ai ordinelor monahale. Cei 70.000 de clerici seculari lucrau în parohii. Se obișnuia ca cei mai tineri fii ai marilor nobili să urmeze cariera bisericească, pentru a se putea îmbogăți. Mulți episcopi dețineau mai multe episcopate și nu erau văzuți niciodată slujind în vreuna dintre ele. Acest lucru a provocat

mari scandaluri și biserica a fost percepută de populație ca o instituție coruptă.

Starea a doua era cea mai puternică. Numărul nobililor varia între 110.000 până la 350.000 – adică 0,5% până la 1,5% din populație. Cei mai puternici erau cei 4.000 de nobili de curte, categorie limitată la cei a căror ascendență nobiliară data de dinainte de 1400 și care își permiteau costul vieții de la Versailles. Următoarea ca importanță practică era **nobilimea** de robă, nobili care lucrau în administrație și justiție, în special magistrații din parlamente. Restul nobilimii, care constituiau majoritatea clasei nobiliare, trăia la țară. Principala sursă de venit a nobilimii era pământul, deținând $\frac{1}{4}$ până la $\frac{1}{3}$ din acesta precum și între 15%-25% din venitul Bisericii, întrucât toți episcopii erau nobili. Toate funcțiile înalte erau ocupate de nobilime. De asemenea, se bucurau de numeroase privilegii, fiind judecați de tribunale speciale, scutiți de serviciul militar, de munca la întreținerea drumurilor, aveau drepturi exclusive la vânătoare și pescuit, drept de monopol asupra morilor, cuptoarelor de pâine și teascuri, beneficiau și de scutiri de impozite.

Starea a treia. În fruntea stării a treia se afla **burghezia** care reprezenta un grup social eterogen care nu aveau titluri nobiliare și nu erau nici țărani, nici muncitori urbani. Cei mai bogați din categoria burgheziei erau negustori ale căror venituri din activitățile comerciale au sporit în numai un secol la 440% mai bogați. Alți burghezi erau bancheri, latifundiați, liber-profesioniști (medici, scriitori, avocați), funcționari publici. În total, existau circa 2,3 milioane de burghezi, circa 8% din totalul populației. *A doua componentă a stării a treia*, de departe cea mai numeroasă, era **țărănimea**. Circa 85% din populația Franței trăia în mediul rural și majoritatea o formau țăranii.

Estimările suprafeței de teren pe care o dețineau variază între 25 – 45% din total. Există un mic strat (circa 600.000) de mari fermieri, care cultivau pentru a vinde, angajau alți țărani cu ziua și dădeau bani cu împrumut. *Ce-a de-a treia componentă a stării a treia* o formau **muncitorii urbani**.

Majoritatea muncitorilor de la oraș trăiau în locuințe aglomerate și insalubre. Ei erau necalificați și săraci. Meșteșugarii erau organizați în bresle. Orele de muncă erau multe – 16 ore pe zi, 6 zile pe săptămână. Nivelul de trai al salariaților scăzuse lent deoarece prețurile urcaseră în medie cu 65% în timp ce salariile numai cu 22%. Nu prea exista producție pe scară mare: numărul mediu de oameni într-un atelier din Paris în 1789 era de 16. Maiștrii și lucrătorii munceau și trăiau împreună și erau afectați de creșterea prețului pâinii deoarece ea constituia $\frac{3}{4}$ din hrana zilnică.

Maximilien de Robespierre, unul din simbolurile Revoluției franceze, s-a născut la Arras, într-o familie înstărită. Avocat, el a fost ales deputat al stării a treia în Artois. A devenit cunoscut prin discursurile sale din clubul iacobin și din procesul regelui. A fost ales lider al acestei grupări radicale. A fost supranumit "Incoruptibilul" pentru că ducea o viață simplă. Robespierre rămâne un personaj controversat, prezentat de unii ca un idealist, de alții ca un fanatic. În 1793, a provocat căderea grupului girondinilor. Membru al Comitetului Salvării Publice este inspiratorul terorii, care a dus la ghilotina mulți reprezentanți de frunte ai revoluției

6. CRONOLOGIE

14 iulie 1789: Este cucerită Bastilia.

26augst 1789: Adunarea Națională Constituantă adoptă *Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului*.

1790: Prin adoptarea Constituției se schimbă caracterul regimului politic, monarhia absolutista fiind înlocuită cu cea constituțională.

1790: Revoluția se radicalizează.

20 septembrie 1792: victoria trupelor revoluționare franceze, contra prusacilor la Valmy

1792 septembrie: Se proclamă Republica.

1793: Iacobinii preiau puterea

21 ianuarie 1793: Ghilotinarea regelui Franței, Ludovic al XVI-lea.

ianuarie 1793: Anglia oprește comerțul cu grâu și alte produse cu Franța.

1 februarie 1793: Convenția declară război regelui Angliei și stathuderului Olandei.

17 februarie 1793: Trupele franceze, conduse de Dumouriez, invadează Olanda.

1 martie 1793: Anexarea Belgiei.

21 august 1793: Convenția Națională a Franței adoptă „Actul de navigație”, interzicând navelor engleze accesul în porturile franceze.

16 mai 1795: Tratat de pace franco-olandez. Franța ia în posesie Belgia și Flandra olandeză. Se constituie Republica Batavă.

1 octombrie 1795: Alipirea la Franța a Belgiei și a malului stâng al Rinului.

1795-1799: Perioada în care Franța a fost condusă de un Directorat.

1795: Este adoptată o nouă Constituție.

1796- 1797: Campania din Italia.

1799: Bonaparte se întoarce la Paris după campania din Egipt.

7. DICȚIONAR

Cartelare: raționalizarea unor produse pe bază de cartelă.

Constituționalism: regim sau concepție de guvernare bazate pe existența unor constituții.

Subsidiu: sprijin bănesc acordat (de stat) pentru a ajuta, a susține o activitate, o instituție etc.

Vechiul Regim: Este definit îndeobște prin absolutismul monarhic „de drept divin”, care ar fi instituit astfel un compromis instabil între construcția unui stat modern și menținerea principiilor de organizare socială moștenite din timpurile Evului Mediu întemeiate pe stări.

Insurecție: Acțiune îndreptată împotriva puterii constituite, cu scopul de a o răsturna.

Revoluție politică: Acea parte a Revoluției franceze în cursul căreia Statele Generale și mișcările populare au impus un nou regim politic. Regele a acceptat Constituanta, supunându-se astfel voinței reprezentanților națiunii (mai-iulie 1789).

Democrație reprezentativă: regim ce își exercita suveranitatea prin reprezentanți aleși prin vot.

Revoluție socială: Acea parte a revoluției în cursul căreia au fost desființate privilegiile și a fost acceptată „Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului” (iulie-august 1789).

Salvare publică: act politic prin care, într-o situație excepțională, obiectivul principal al puterii este să scape patria de o primejdie.

Teroare: practicarea sistematică a violenței și represiunii, cu scopul de a impune o nouă putere.

Cultul Ființei Supreme: cultul deist organizat de Robespierre în lunile mai-iunie 1794.

Iacobinism: orientare politică de stânga, dominantă în epoca montagnardă a Convenției, exprimată de Robespierre

V. FRANȚA NAPOLEONIANĂ

1. AUTORITARISM POLITIC ȘI SUCESE MILITARE

A. Directoratul(1795-1799), este regimul politic al marii burghezii, bazat pe separarea puterilor în stat, dar care nu a ezitat să folosească armata pentru a elimina opoziția regalistă(**1797**), iacobină(**1798**), sau „conjurația egalilor” a lui Gracchus Babeuf. Pe fondul crizei economice și alimentare se remarcă succesele militare revoluționare, în timpul cărora se afirmă tânărul general de 25 de ani **Napoleon Bonaparte**. Ascensiunea acestuia începe prin recucerirea *Toulonului* de la englezi, continuă cu victoriile raportate contra austrieilor prin *campania din Italia*(1796-1797) și concretizate prin pacea de la **Campo-Formio - 1797**, prin care austrieii cedau malul stâng al Rinului, Belgia și recunoșteau cuceririle italiene ale Franței. *Campania din Egipt - 1798*, deși eșuează nu v-a împiedica ascensiunea lui Napoleon

B. Consulatul(1799-1804), se instaurează prin lovitura de stat militară a generalului Bonaparte de la *18 Brumar (19 noiembrie) 1799*. Aureolat de victoriile militare, el profită de criza generală pentru a instaura un regim autoritar, în care având calitatea de *Prim-consul*, cumula puterea executivă și legislativă în stat. *Constituția anului VIII*, este un regim forte bazat pe armată, poliție secretă, cenzură, dirijism economic, guvernare prin decrete legi, controlul instituțiilor statului, limitarea drepturilor cetățenești. Napoleon realizează:

- reconcilierea cu biserica catolică, separarea ei de stat și semnarea în 1801 a concordatului cu Vaticanul
- protecționism vamal și crearea Băncii Franței în 1800
- promulgarea în perioada 1803-1804 a Codului penal, civil și comercial
- stabilitatea economică și dezvoltarea industriei
- reconcilierea cu regaliști și iacobinii moderați, crearea în 1802 a Legiunii de Onoare
- în plan militar zdrobirea coaliției antifranceze prin victoriile de la **Marengo și Hohenlinden**
- în plan diplomatic confirmarea cuceririlor franceze prin păcile cu Austria la **Luneville-1802** și Anglia la **Amiens-1802**.

2. NAPOLEON I

A. Franța imperială, își are începuturile în alegerea în **1802** a lui Napoleon ca consul pe viață și încoronarea lui ca împărat în **1804**. Noul regim creează un aparat nobiliar și administrativ favorabil lui Napoleon, sporește autoritarismul politic și dirijismul economic, pune în centru statului o armată reorganizată pe modelul corpurilor de 25.000-30.000 de soldați conduse de mareșalii rezultați din anii războaielor revoluționare(Ney, Massena, Lannes, Murat, Soult, Davout, Jounot, Jourdan, Bernadotte).

B. Marele Imperiu se constituie în perioada lungilor campanii militare datorate coalițiilor antifranceze inițiate de Anglia și susținute de Rusia, Austria și Prusia, dar și datorită dorinței de putere și glorie a lui Napoleon și mareșalilor săi. Eșecul debarcării în Anglia, datorat înfrângerii flotei franco-spaniole de către amiralul Nelson la **Trafalgar- octombrie 1805**, este contrabalansat de zdrobirea forțelor ruso-austriece la **Austerlitz-decembrie 1805**. După victoriile contra prusacilor de la **Auerstadt și Jena- 1806**, Napoleon intră în Berlin de unde impune „*Blocada continentală*” în comerțul cu Anglia. Înfrântă la **Friedland și Eylau -1807**, Rusia v-a accepta blocada, refacerea parțială a Poloniei(Marele ducat de Varșovia) și stabilirea granițelor dintre cele două state pe Neman(**pacea de la Tilsit-1808**). Extinzând blocada Napoleon ocupă în **1808** Portugalia, Spania și Statul Papal, zdrobind la **Wagram-1809**, pe austrieci și reducându-i la rangul de putere secundară. Extinderea granițelor franceze, vasalizarea Austriei și Germaniei, impunerea membrilor familiei sale pe tronurile Spaniei, Westfaliei, Olandei și Italiei, nu pot opri mișcările de rezistență antifranceză din Germania și Spania și nici agravarea crizei economice și alimentare.

3. CAMPANIA DIN RUSIA

Divergențele politico-economice și nerespectarea blocadei în Baltica îl determină pe Napoleon să atace cu 600.000 de soldați Rusia în **toamna lui 1812**. Tactica de repliere a rușilor face inutilă victoria de la **Borodino** și ocuparea Moscovei. Retragera de iarnă va decima armata napoleoneană și va permite constituirea unei marii coaliții care obține în **bătălia națiunilor de la Leipzig-1813** o victorie decisivă. Retras în Franța, abandonat de populație și trădat de mareșalii săi, *Napoleon abdică în 1814 și se retrage în insula Elba*. Revenirea Bourbonilor, represiunea și excesele regaliste, duritatea ocupației străine, îi permit lui Napoleon să revină triumfal la putere. „*Cele 100 de zile*”, se încheie cu înfrângere sa de către forțele anglo-prusace conduse de Wellington la **Waterloo-1815**, și exilarea în *insula Sf.Elena*, unde moare la **5 mai 1821**.

4. IMPERIUL NAPOLEONEAN ȘI POPOARELE EUROPENE.

Marele imperiu și cuceririle franceze au influențat evoluția vieții europene în **sens pozitiv** prin unificarea și modernizarea legislației economice, sociale și juridice, reforma agrară și disoluția privilegiilor feudale, înlăturarea iobăgiei, a monarhiilor reacționar-feudale și a dominației clericale, dezvoltarea conștiinței naționale și pregătirea procesului de unificare a germanilor, italienilor, românilor, polonezilor și slavilor de sud. Acestor elemente le sunt adăugate și **aspecte negative** cum ar fi subordonarea unor întinse regiuni intereselor economico-militare franceze, taxele de război, rechizițiile și înrolările forțate, redesenarea granițelor pe criterii politice, secătuirea resurselor umane și materiale pentru război. **Napoleon** a fost comparat de adepții săi cu *țitanul modern* care modernizează, unifică, pacifică Franța și Europa, pe când adversarii l-au considerat *omul diavolului* distrugător al ordinii de drept divin, setos de glorie și putere personală absolută.

5. NOUL ECHILIBRU EUROPEAN

A. Congresul de la Viena - 1815, a urmărit să traseze o nouă hartă a Europei și să anuleze efectele epocii napoleoniene. Franța este redată Bourbonilor și readusă la granițele din 1792, Austria revine în Germania și Italia, Prusia își consolidează pozițiile în spațiul german, Rusia anexează Basarabia, Finlanda și majoritatea Poloniei în timp ce Anglia își consolidează pozițiile colonial-navale obținând Malta, Helgoland, Trinidad-Tobago, Ceylon și Colonia Capului. Se creează la Paris în **1815 Sfânta Alianță**, formată din Rusia, Austria, Prusia și Franța, ce urmărea păstrarea sistemului de la Viena.

B. Mișcările revoluționare din prima jumătate a sec.XIX, se dezvoltă pe fondul ascensiunii capitalismului și naționalismului. Sfânta Alianță va reuși să reprime în perioada **1820-1821** mișcările revoluționare din Spania, Portugalia, Italia, Țara Românească și Grecia. Slăbirea absolutismului și *înlocuirea Bourbonilor cu dinastia de Orleans în 1830*, vor permite independența *Belgiei-1839, a Greciei-1829 și eliberarea coloniilor spaniole din America Latină sub conducerea lui Simon Bolivar între 1820-1830.*

6. ISTORIA ALTFEL

Directoratul (1795-1799). Convenția adoptă o nouă Constituție, aprobată la **22 august 1795**, prin care se conferă puterea executivă unui Directorat compus din cinci membri, care trebuie să numească miniștrii. Puterea legislativă va fi împărțită între două camere, **Consiliul Bătrânilor**, cu 250 membri și **Consiliul celor 500**. Începând din mai **1797**, în fiecare an, un membru al Directoratului și o treime din adunări sunt înnoite.

Pregătirea militară a lui Napoleon. Napoleon ajunge în 15 mai 1779 la Școala militară de la Brienne, înființată doar cu doi ani în urmă. Tânărul Napoleon, care avea pe atunci doar 9 ani, este plasat în clasa a șaptea. Mareșalul de Ségur, ministru de război, îl însărcinează pe inspectorul Reynaud des Monts să-i primească la Școala militară de la Paris pe "toți bursierii școlilor mici care doresc să meargă la artilerie, la geniu sau la marină și care s-au distins prin inteligență, bună purtare și cunoștințele lor de matematici". Elevul-cadet Buonaparte care tocmai a împlinit 15 ani posedă toate calitățile și este acceptat împreună cu alți patru colegi ai săi. La 21 octombrie 1784, Napoleon descoperă Parisul. Ajuns la Școala militară de la Paris, nu se distinge în mod deosebit, bun la matematici, mediocru la istorie, are note mai mici decât la Brienne. Tânărul cadet dorește să intre în rândurile marinei. La începutul anului 1785, viitori aspiranți au fost anunțați anul acesta nu va avea loc examen pentru marină, astfel Napoleon alege artileria. La 23 martie 1785, Buonaparte află de moartea tatălui său, survenită cu o lună înainte, la 24 februarie la Montpellier. În septembrie începe concursul de absolvire, la care participă elevii tuturor școlilor regale din Franța. La 28 septembrie se publică rezultatele: din 137 de candidați, 58 sunt admiși locotenenți-secunzi, din care 4 cadeți ai Școlii militare din Paris. Napoleon de Buonaparte al 42-lea admis devine astfel la vârsta de 16 ani și cincisprezece zile ofițer.

Napoleon și femeile. Femeia pe care Napoleon a iubit-o cel mai mult, după propria mărturisire, este prima lui soție, Josefina. Josefina fusese în trecut căsătorită cu Alexandre Beauharnais, dar acesta a murit în timpul Revoluției Franceze. Josefina era acum văduvă. Napoleon s-a îndrăgostit de ea și la scurt timp s-au căsătorit. La început Josefina era infidelă soțului, printre cei mai cunoscuți amanți ai ei numărându-se și ofițerul Hippolite Charles. Napoleon a început și el să aibă numeroase aventuri. În timpul campaniei din

Polonia a cunoscut-o pe tânăra Maria Walevska, de care s-a îndrăgostit. Maria i-a dăruit un copil, faimosul **Alexandru Walevski** de mai târziu. Din cauză că Josefina era sterilă în anul **1809**, Napoleon a fost nevoit să se despartă de ea. S-a recăsătorit cu Maria-Luiza, arhiducesă de Austria. Au avut un singur copil, Napoleon Charles Joseph Francois, care a murit fără să domnească vreodată. Ultimele cuvinte ale lui Napoleon au fost "Franța, armata, Josefina". Influența napoleoniană în Franța încă mai este vizibilă și astăzi. Pentru comemorarea victoriilor sale, s-a construit Arcul de Triumf în centrul Parisului. Astăzi impactul Codului Napoleonian este simțit în legile tuturor țărilor Europei. Napoleon a fost un om care ducea totul la bun sfârșit, foarte ambițios și niciodată satisfăcut. Napoleon a fost un dictator și a crezut în conducerea oamenilor prin ordine. Puțini sunt aceia care nu recunosc că a fost un geniu militar. Bonaparte a spus "Waterloo va șterge memoriile victoriilor mele", dar bineînțeles că se înșela deoarece este recunoscut ca unul din cei mai mari generali ai lumii.

Primul Imperiu Francez, cunoscut și cu denumirile mai obișnuite de **Imperiul Francez** ori **Imperiul Napoleonian**, acoperă perioada în care Franța a dominat cea mai mare parte a Europei continentale sub conducerea lui Napoleon I din punct de vedere constituțional, **Primul Imperiu Francez** se referă la perioada dintre 1804 până în 1814, de la sfârșitul Consulatului Francez până la restaurarea Bourbonilor, ca și la perioada celor 100 de zile din 1815. În momentul de maximă extindere teritorială a Imperiului Francez, acesta avea 130 de departamente și putea mobiliza 600.000 de soldați pentru a ataca Rusia, avea populație de 44 milioane de supuși, menținea o prezență masivă în Germania, Italia, Spania și Marele Ducat al Varșoviei și putea considera Prusia și Austria printre aliații mai mult sau mai puțini stabili. Soarta imperiului a fost legată în mod causal de starea armatei, ale cărei victorii de început au diseminat ideile revoluției franceze în toată Europa.

Sfânta Alianță a fost o coaliție a Imperiului Rus, Prusiei și Imperiului Austriac creată la inițiativa țarului Alexandru I și semnată pe 26 septembrie 1815 de cele trei mari puteri. În mod formal, Sfânta Alianță ar fi trebuit să asigure implicarea valorilor și dragostei creștine și a păcii în viața politică europeană, dar, în practică, Klemens Wenzel von Metternich a transformat-o într-un bastion al conservatorismului împotriva revoluțiilor. Cei trei împărați ale țărilor implicate au folosit acest tratat pentru a împiedica răspândirea ideilor revoluționare, în special ale celor ale Revoluției franceze. Alianța era îndreptată împotriva democrației și secularismului. Cu excepția Regatului Unit, Imperiului Otoman și a Sfântului Scaun, toate națiunile europene s-au alăturat Sfintei Alianțe.

Conferințe ale Sfintei Alianțe: Congresul de la Viena (1815) – crearea Sfintei Alianțe; Tratatul de la Paris (1814-1815); Congresul de la Aix-la-Chapelle (1818) – admiterea Franței în Sfânta Alianță; Conferința de la Carlsbad (1819); Congresul de la Troppau (1820); Congresul de la Laybach (1821); Congresul de la Verona (1822).

7. CRONOLOGIE

1783-1801: Guvern englez condus de William Pitt junior.

1795: Franța intră în perioada Directoratului.

1796: „Conjurația egalilor” condus uracehus Babeuf.

14 februarie 1797: Bătălia navală de la capul Saint-Vincent; escadra engleză, condusă de amiralul Horatio Nelson, zdrobește o escadră spaniolă și intră în Marea Mediterană.

1797: Pacea de la Campo Formio. Austria renunță la Belgia.

1798: Campania din Egipt.

12 iunie 1798: Malta capitulează în fața flotei franceze.

1 august 1798: în bătălia navală de la Abukir, flota franceză este distrusă de escadra engleză condusă de amiralul Nelson.

28 decembrie 1798: Tratatul de alianță anglo-ruso-napolitan împotriva Franței, William Pitt solicită în Parlamentul britanic stabilirea unui impozit asupra venitului.

25 iulie 1799: A doua bătălie de la Abukir. Bonaparte învinge armata turcă, adusă pe mare de flota lui Nelson.

9 noiembrie 1799 (18 Brumar): Are loc lovitura de stat care pune capăt Directoratului; prin *Constituția anului VIII*, puterea este preluată de trei consuli; regimul Consulatului a fost unul de mână forte.

Septembrie 1800: Capitulara insulei Malta, cucerită de englezi.

1801: Se constituie Liga alcătuită din țările Scandinave, Prusia și Rusia împotriva dreptului de percheziție al navelor asumat de Anglia.

1801: Se semnează Concordatul cu Papa Pius al VII-lea.

1802: Se încheie pacea de la Amiens, în urma înfrângerii celei de-a doua coaliții.

1803-1804: Este elaborat și adoptat Codul Civil.

1804: Napoleon se proclamă împărat.

1805: Napoleon obține marile victorii împotriva celei de-a treia coaliții la Austerlitz,

1806: Napoleon obține marile victorii împotriva celei de-a treia coaliții la Jena, Auerstad

1806: Napoleon declară *Blocada continentală*, împotriva insulelor britanice.

1807: Napoleon obține marile victorii împotriva celei de-a treia coaliții la Friedland, Eylau.

1807: Napoleon încheie pacea de la Tilsit care-i asigură dominația asupra continentului.

1807-1808: Sunt ocupate Portugalia și Statul Papal.

1808: Napoleon lansează campania din Spania, care va aduce francezilor prima înfrângere militară.

1809: Victoria de la Wagram.

1812: Campania din Rusia, în timpul căreia Napoleon pierde *Marea armată*.

1813: Înfrângerea de la Leipzig.

1815: Cele 100 de zile.

1815: Înfrângerea de la Waterloo

1815, octombrie: Anglia, Rusia, Prusia și Austria constituie „Sfânta Alianță” pentru menținerea echilibrului european.

1820-1821: mișcări revoluționare în Spania, Portugalia, Regatul celor două Sicilii, Piemont, Grecia, Țara Românească.

1820-1830: Formarea statelor naționale în Amertea'de Sud.

1830: mișcări revoluționare în Franța, o parte a statelor italiene, Belgia, Polonia.

8. DICȚIONAR

Concordat: convenție încheiată de către papă, cu diverse state, prin care se stabilește statutul Bisericii catolice în statele respective.

Grenadier: (aici) soldat infanterist aparținând unei unități de elită.

Livret de muncă: livret în care orice muncitor era obligat să-și completeze datele personale și să menționeze locurile de angajare (cu specificarea datei de angajare și, eventual, a încetării activității).

Blocadă: sistem de măsuri urmărind izolarea unui stat, sau a unui grup de state, pentru a-l sili să accepte anumite principii sau măsuri ale organizatorului blocadei.

Cod Civil: cod cuprinzând principalele dispoziții care reglementează raporturile de drept civil.

Consulatul: regim politic în Franța postrevoluționară (1799-1804), care ascunde dictatura militară a lui Napoleon Bonaparte.

Imperiul: perioadă în cursul căreia autoritatea politică suverană a fost exercitată de Napoleon Bonaparte în calitate de împărat (1804-1814, 1815), atât asupra Franței, cât și asupra unui ansamblu de alte teritorii.

Promotori ai „noii ordini” politice și sociale, la Congresul de la Viena - 1815

Klemens Lothar Wenzel, Principe de Metternich, cancelar al Austriei

Charles Maurice de Talleyrand-Perigord, ministru de externe al Franței

Karl Robert conte de Nesselrode, ministru de externe al Prusiei

VI. ȚĂRILE ROMÂNE ȘI PROBLEMA ORIENTALĂ

1. CADRUL GENERAL

Regimul fanariot s-a instaurat în țările Române pe fondul reculului politico-militar al otomanilor de după *asediul Vienei - 1683*. Ofensiva austriacă și cea rusă spre sud-estul european dă naștere „*Chestiunii Orientale*”, în cadrul căreia teritoriul românesc devine teatru de luptă și element teritorial al disputei marilor puteri. Poarta pierde încrederea în domnii români și instituie domnii controlate direct prin domni de origine greacă sau grecizată din cartierul constantinopolitan Fanar.

2. TRĂSĂTURILE GENERALE ALE REGIMULUI POLITIC ÎN SEC.XVIII

În noul context domnii sunt numiți direct de poartă, pe termene scurte și mutați dintr-o țară în alta, fiind asimilați pașalelor cu două tuiuri, pierzând dreptul de a duce o politică externă proprie. Armata națională este înlocuită cu gărzile de arnăuți, domnia este cumpărată pe sume exorbitante ceea ce generează multiplicarea și vânzarea funcțiilor, venalitate, corupție, creșterea obligațiilor țărănimii în dauna celor scutiți (boierii și clerul mănăstiresc și cel superior). Sporesc taxele, tributul, apar daruri foarte mari cum ar fi *mucarerul mare și mucarerul mic* (confirmări trienale și anuale ale domniei). Se accentuează monopolul comercial otoman, dublat de schimbul comercial impus și defavorabil românilor. Se orientează portul, moravurile și cultura, crește izolare față de Occident datorită atitudinii general anticatolice, antioccidentale și prootomane a fanarioților.

3. MODERNITATEA ROMÂNEASCĂ ȘI REFORMELE FANARIOTE

Alinierea la pulsul european se face treptat prin elementele românești de origine boierească, burgheză și intelectuale ce călătoresc și studiază în vest,

prin intermediul românilor greco-catolici și a străinilor stabiliți în principate, dar și a unor fanarioți cu vederi moderne. În acest ultim caz se remarcă **Constantin Mavrocordat** cu 6 domnii în Muntenia și 4 în Moldova în perioada **1730-1760**. El inițiază un proiect de constituție, instituie reforma administrativă (numirea funcționarilor prin concurs și renumerarea lor), fiscală (reducerea numărului de scutiți, impozit proporțional cu averea plătit în 4 rate anuale) și socială (desființarea legării de glie și transformarea țăranilor în clăcași în 1746 – Muntenia și 1749 – Moldova). Lui i se adaugă reforma judecătorească, administrativă, a învățământului și a sistemului poștal inițiat de **Alexandru Ipsilanti** cu două domnii în Muntenia și una în Moldova în perioada **1774-1791**.

4. RĂZBOAIELE RUSO-AUSTRO-TURCE ÎNTRE 1683-1829

Tendențele expansioniste ale Rusiei și Austriei spre spațiul balcanic cu scopul declarat al eliberării creștinilor și cu cel nedeclarat al cuceririi sud-estului european cu Constantinopolul și strâmțorile sale, au dus la reacția Franței și Angliei ce se opun sub masca salvării integrității Imperiului Otoman și a menținerii echilibrului european. Cele 12 războaie ruso-turce sau ruso-austro-turce, s-au dus cu precădere pe teritoriul românesc și au cauzat mari pierderi umane și materiale, dar și rapturi teritoriale. Astfel prin pacea de la *Karlowitz-1699*, austriecii anexează Transilvania, prin cea de la *Passarowitz-1718*, obțin *Banatul și temporar Oltenia (1718-1739)*, iar în urma înțelegerilor cu rușii de după pacea de la *Kuciuc Kainargi-1774*, anexează nord-vestul Moldovei (Bucovina). La rândul lor rușii obțin prin pacea de la *Iași-1792*, granița pe Nistru, prin cea de la *București-1812*, să anexeze Moldova dintre Nistru și Prut (Basarabia), iar prin pacea de la *Adrianopol-1829*, să își impună controlul în Marea Neagră, pe Dunăre și „protectoratul” asupra principatelor dunărene.

5. PROIECTE POLITICE PRIVIND ORGANIZAREA STATULUI ROMÂN

Aflate în calea rușilor și austriecilor teritoriile românești vor cunoaște între 1699-1812, 12 războaie ruso-austro-turce ce vor produce mari distrugerii umane și materiale precum și anexarea decătre **Austria** a Transilvaniei-1699, Banatului-1718. Olteniei -1718-1739, Bucovinei-1774 și de către **Rusia** a Basarabiei-1812. Marile puteri vor urmări reorganizarea teritoriilor românești în propriu interes astfel:

- **proiectul rusesc** al țarinei Ecaterina a-II-a, cuprindea refacerea Imperiului Bizantin în spațiul balcanic cu capitala la Constantinopol, sub conducerea unui principe rus și în subsidiar era și "**planul dacic**" adică unirea principatelor Moldovei și Țării Românești (Basarabia, Bucovina, Moldova, Muntenia și Oltenia) într-un Regat Dacic condus de un prinț rus.

- **proiectul austriac**, prevedea până în prima jumătate a sec.XVIII atingerea de către habsburgi a granițelor Nistrului și Dunării, apoi crearea unui principat românesc înglobat în imperiu. Din a doua jumătate a sec.XVIII pe fondul ascensiunii Rusiei și a evidentei incapacități habsburgice de a cucerii singură spațiul sud-est european, austriecii propun rușilor partajarea teritoriului românesc extracarpatic. Austria urma să anexeze Oltenia, Bucovina și Moldova dintre Carpați și Șiret, iar Rusia urma să ia Muntenia și Moldova dintre Siret și Nistru.

- **proiectul anglo-francez**, urmărea după 1815 unirea principatelor române într-un "**stat tampon**" între Rusia, Austria și Turcia sub garanția colectivă a marilor puteri.

- **proiectele românești**, au urmărit în sec.XVIII revenirea domniilor pământene și protecția rusă sau austriacă, mai rar unirea sau înglobarea în Rusia sau Austria. Sub impactul revoluției franceze se v-a solicita protecția lui Napoleon și tot mai des unirea și neutralitatea pământurilor principatelor

6. MIȘCAREA CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU

Orientalizarea moravurilor, portului, culturii, monopolul comercial otoman și creșterea mișcărilor naționale balcanice în special sârbă și greacă(*condusă de Eteria*, creată în 1815 la Odessa, având în frunte pe generalul Alexandru Ipsilanti, fiu de domn fanariot, general rus și aghiotant al țarului Alexandru I), a avut influență și în Principate. În *primăvara lui 1821, la Padeș în Mehedinți* începe acțiunea lui **Tudor Vladimirescu**(moșnean din Vladimiri-Gorj, îmbogățit din comerțul cu vite, vorbind 4 limbi, fost ofițer de voluntari în armata rusă, cunoscător al realităților politice ale vremii). Deplasându-se cu trupele sale la București unde preia guvernarea țării în perioada **martie-mai 1821**, Tudor lansează un program național(Proclamația de la Padeș, cele 2 proclamații către bucureșteni, Cererile norodului românesc, scrisoarea către boierii moldoveni) în care cerea:

- restaurarea domniilor pământene și eliminarea grecilor din funcțiile politice, administrative și religioase
- crearea unei armate și școli naționale
- reglementarea tributului și a relațiilor politice cu Poarta
- desființarea vămilor interne și libertatea comerțului
- autonomie politică și posibil unirea cu Moldova

Întrât în conflict cu eteriștii lui Ipsilanti, ajunși la București prin Moldova, cu mișcările dezavuate de țar, sub primejdia unei intervenții otomane, Tudor se hotărăște să se retragă pentru a rezista în Oltenia. Prinderea și asasinarea lui Tudor de către eteriști la *Golești-27 mai 1821*, ușurează înăbușirea celor două mișcări de către turci.

7. REGULAMENTUL ORGANIC

După ce în **1822** turcii restaurează domniile pământene, modernizarea se accelerează datorită boierilor educați în vest dar și reprezentanților forțelor de ocupație rusă din perioada **1818-1834**. Acum o comisie mixtă de boieri moldo-munteană elaborează sub egida guvernatorului rus, *generalul Pavel Kisseleff*, **REGULAMENTUL ORGANIC**, document aplicat identic în **ianuarie 1831**

- **Muntenia și ianuarie 1832 - Moldova**, care prevedea:

- domni numiți pe 7 ani de Poartă cu acordul Rusiei
- separarea puterilor în stat în executivă-domnul și guvernul, legislativă-adunarea obștească și judecătorească
- școală și armată națională, reorganizarea administrației și crearea arhivelor statului
- libertatea comerțului și navigației cu nave proprii pe Dunăre
- reorganizarea pușcăriilor și eliminarea pedepselor cu tortura și mutilarea fizică
- buget dezbătut și aprobat de adunare
- impozit proporțional cu averea(exceptați sunt boierii și clerul mănăstiresc)

- creșterea *nartului* (norma de lucru pe zi a țăranilor) și generalizarea lui
- Sunt create astfel premisele modernizării, industrializării și unificării

8. ISTORIA ALTFEL

Fanariotii

CAUZE :

- pătrunderea elementelor grecești în administrația Țării Românești și Moldovei în sec XVII.
- domnii români (C-tin. Brâncoveanu, Dimitrie Cantemir) au încercat să se apropie de Imperiul Habsburgic, Polonia.
- consolidarea regimului dominației Imperiului Otoman în Țara Românească și Moldova
- instaurarea în Transilvania a dominației Imperiului Habsburgic la sfârșitul sec. XVII.
- apariția Imperiului Rus ca factor de putere în Europa de S-E.

Instalat în Moldova în 1711 și în Țara Românească în 1716, a durat până la revoluția din 1821. Primul domn fanariot atât în Țara Românească cât și în Moldova a fost Nicolae Mavrocordat.

TRĂSĂTURI:

- Imperiului Otoman încalcă grav capitulațiile, se amestecă în regimul domniei, numea și revoca domnul la bunul său plac. Familii domnești: Mavrocordat, Racoviță, Ghica, Callimachi, Ipsilanti, Moruzi, Caragea, Șutu.
- tronul se cumpără cu sume uriașe de bani. cresc obligațiile față de Imperiul Otoman (peșcheșurile, tributul).
- domnul plătea muncă mare (la 3 ani) și mic (la 1 an), fiind considerat un înalt funcționar otoman (nu purta coroana, era beizadea = prinț); domnii nu mai aveau dreptul la politică externă, nu mai aveau armată, iar cetățile au fost dăruite.
- în Țara Românească au fost 40 de domni iar în Moldova 36, durata medie a domniei fiind de 3 ani.
- până la 1770 unii domni fanarioti au fost și români grecizați.

Tudor Vladimirescu (1780 - 1821) a fost conducătorul revoluției de la 1821. S-a născut în satul Vladimiri (Gorj), dintr-o familie de moșneni. A învățat carte și limba greacă în casa boierului Ioan Glogoveanu, din Craiova, care a făcut din inteligentul și destoinicul băiat administrator de moșie și care l-a întrebuințat în afacerile de negoț, mai ales la exportul de vite. Tudor își constituie o avere prin cumpărare de pământ, făcând comerț pe cont propriu. Se emancipează din slujba lui Glogoveanu intrând în rândurile pandurilor - armată cu obligații semipermanente - și participă la războiul ruso-turc din 1806 - 1812, recompensat de oficialitățile ruse cu ordinul de cavalerie Ordinul Vladimir, clasa a III-a. În 1806 a fost numit vătaf de plai la Cloșani, adică administrator al unui district de munte, funcție pe care o va deține până în 1820. În 1814 face o călătorie la Viena, în perioada Congresului de pace (14 iunie - 26 decembrie 1814) pentru a lichida moștenirea soției lui N. Glogoveanu, decedată la Viena, și pentru a-i aduce în țară fetița.. Cunoscător al limbii germane, Tudor a putut să urmărească problemele politice care se dezbăteau în presă în capitala Austriei.

Eteria (*Philike Hetairia - Societatea prietenilor*), este o organizație secretă creată în 1814 la Odesa de grecii conduși de Constantin Rigas din Velesino,

și care avea ca scop eliberarea grecilor de sub stăpânirea turcilor și întemeierea unei Elade libere. Eteria avea filiale în diferite țări, unde existau comunități grecești, desfășurând o activitate intensă și în Principatele Române. Ea se sprijinea pe forța materială a burgheziei comerciale grecești, destul de numeroasă și avută. În 1821, Eteria a decis declanșarea revoluției, dar erorile făcute încă de la început de Alexandru Ipsilanti, devenit epitrop general al Eteriei, aveau să-i creeze grave dificultăți și să-l ducă în conflict cu Tudor Vladimirescu, care a condus Revoluția Română de la 1821. Ca urmare a acțiunilor nechiezuite a conducătorilor, revoluția eteriștilor eșuează, fiind înăbușită de turci.

Pavel Kiseleff. Al treilea și ultimul guvernator rus Pavel Kiseleff, a venit pe 19 octombrie, 1829 și s-a confruntat de la început cu epidemii de ciumă și holeră, pe care le-a rezolvat impunând carantina și importând grâu din Odessa. Administrația sa a durat până la 1 aprilie, 1834 și a efectuat cele mai importante reforme ale perioadei. Totodată a numit noul *Divan* în noiembrie 1829, asigurând pe toată lumea că nu vor mai exista măsuri de represiune.

Regulamentul Organic a fost adoptat în două versiuni similare¹ pe 13 iulie, 1831 în Valahia și 13 ianuarie, 1832 în Moldova. Ratificarea de către sultanul Mahmud al II-lea nu a fost cerută de către Kiseleff.

9. CRONOLGIE

1683-1699: Războiul ruso-austro-turc încheiat cu pacea de la Karlowitz (1699); Transilvania intră oficial în componența Imperiului habsburgic.

1711-1821: regimul fanariot în Moldova

1714-1821: regimul fanariot în Țara Românească

1716-1718: Războiul ruso-austro-turc încheiat cu pacea de la Passarowitz (1718); Banatul și Oltenia intră oficial în componența Imperiului habsburgic.

1736-1739: Războiul ruso-austro-turc încheiat cu pacea de la Belgrad (1739); Oltenia revine la Țara Românească

1746-1749: reforma administrativă, fiscală și socială a lui Constantin Mavrocordat

1768-1774: Războiul ruso-turc încheiat cu pacea de la Kuciuk-Kainargi; Rusia inaugurează varianta de protectorat asupra Țării Românești și Moldovei sub forma protecției acordate creștinilor ortodocși din Imperiul otoman.

1775: Convenția de la Constantinopol, prin care Imperiul otoman cedează Imperiului habsburgic nordul Moldovei (Bucovina).

1787-1792: Războiul ruso-austro-turc încheiat cu pacea de la Șviștov (1791) și apoi prin pacea de la Iași (1792). Otomanii cedează rușilor teritoriul dintre Bug și Nistru; astfel, Rusia devine vecina Moldovei.

1804-1815: mișcarea națională sârbă condusă de Milos Obrenovic și Konstantin Karagheorghevic

1806-1812: Războiul ruso-turc încheiat cu pacea de la București. Otomanii cedează Rusiei, partea Moldovei între Prut și Nistru (Basarabia);

1815: apare la Odessa mișcarea națională greacă Eteria (frăția)

1821: mișcarea de regenerare națională condusă de Tudor Vladimirescu

1822: restaurarea domniilor pământene în principate

1828-1829: Războiul ruso-turc încheiat cu pacea de la Adrianopol, prin care Rusia își consolidează poziția de mare putere protectoare asupra Țărilor

Române, în timp ce Imperiul otoman își păstrează statutul de putere suzerană. Acest statut internațional al Principatelor se va menține până la pacea de la Paris (1856).

1831-1832: realizarea și punerea în aplicare a Regulamentului Organic, elaborat de o delegație de boieri moldo-munteană sub conducerea consulului general rus Pavel Kisseleff

10. DICȚIONAR

mucarerul mare: sumă de bani plătită de fanarioți pentru confirmarea trienală a domniei

mucarerul mic: sumă de bani plătită de fanarioți pentru confirmarea anuală a domniei

Chestiunea Orientală: problema împărțirii teritoriilor europene ale Imperiului Otoman, după 1683

Regim fanariot: regim instalat de turci din Moldova în 1711 și din Țara Românească în 1716, ce a durat până la 1821, caracterizat prin domnii controlate direct cu domni de origine greacă sau grecizată din cartierul constantinopolitan Fanar.

Eteria: (*Philike Hetairia - Societatea prietenilor*), este o organizație secretă creată în 1814, ce avea ca scop eliberarea grecilor de sub stăpânirea turcilor și întemeierea unei Elade libere.

Nartul: norma de lucru pe zi a țăranilor

Panduri: locuitori ai Olteniei, oameni liberi scutiți parțial de dări în schimbul serviciului grăniceresc

moșneni: țărani liberi din Țara Românească

VII. ANUL 1848 ÎN EUROPA

1. CONTEXTUL GENERAL

Mentținerea absolutismului și a sistemului feudal cu ajutorul Rusiei și Austriei, pe fondul avântului naționalismului și liberalismului, a fost dublată de criza agrară a anilor 1845-1846 și de nivelul scăzut al salariilor și rata ridicată a șomajului muncitorilor industriali. În vestul european revoluția a avut un predominant caracter social-politic în timp ce în Europa centrală și de sud-est a predominat caracterul social-național.

2. REVOLUȚIA ÎN FRANȚA

A debutat în **februarie 1848** la Paris, reprimată inițial de Ludovic-Filip, dar victorioasă în final, fapt ce a adus un guvern liberal care a proclamat republica, dreptul la muncă, a acordat drept de vot universal și a creat Atelierele Naționale. Majoritatea moderată instalată prin alegerile din **aprilie 1848** a anulat drepturile sociale fapt care a dus la luptele de stradă din **23-26 iunie** reprimare militar de **generalul Cavaignac** și care au permis accesul la funcția de președinte a lui **Ludovic Napoleon Bonaparte** nepot al lui Napoleon I

3. REVOLUȚIA ÎN IMPERIUL HABSBURGIC

La **13 martie** revoluția izbucnește la Viena și duce la înlăturarea cancelarului Metternich și refugierea familiei imperiale în Tirol. Mișcarea se

extinde în tot imperiul și determină preluarea conducerii mișcării în Ungaria de nobilimea liberală, care proclamă independența în granițele „**Regatului Sfântului Ștefan**” concomitent cu un program de reforme politice, sociale și instituționale.

4. REVOLUȚIA ÎN GERMANIA ȘI ITALIA

În Germania mișcarea are un caracter național general și silește pe regele Prusiei să promită o Constituție, urmată de o dură represiune. Concomitent se întrunește o Adunare Constituantă la *Frankfurt pe Main* în care 580 de delegați liberali și intelectuali au propus crearea unui stat federal german.

În Italia cele 7 state aristocratice create prin Congresul de la Viena au fost cuprinse de mișcarea revoluționar-națională care a proclamat republica la Milano, Veneția și Roma. Mișcarea a fost utilizată de regele piemontez *Carol Albert* în încercarea de a cuceri Lombardia de la Habsburgi.

5. ANUL 1848 ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

Cadrul general. Țările române au constituit avanpostul estic al revoluției europene și au urmărit în *plan politic* unitate și independență națională, în *plan economico-social* reforme constituțional economice burgheze și reformă agrară iar în *plan național* recunoașterea națiunii române din imperiile țarist și habsburgic.

În Moldova „*Petițiunea proclamațiune a boierilor și notabililor moldoveni*” din **27 martie**, redactată de Vasile Alecsandri și înaintată domnitorului Mihail Sturdza, solicita reforme burgheze moderate. Domnul a înăbușit mișcarea și a arestat și deportat pe liderii acesteia. Moldovenii refugiați au radicalizat cererile în documentele „*Principiile noastre pentru reformarea patriei*” de la Brașov-**mai 1848** și „*Dorințele partidei naționale din Moldova*” de la Cernăuți-**august 1848** în care se mai solicita unirea Moldovei cu Muntenia.

În Țara Românească mișcarea condusă de Frăția a avut ca moment inițial „*Proclamația*” de la Izlaz-**9/21 iunie 1848**, care solicită reforme radicale, independență și unitate, libertăți personale, adunări reprezentative și separarea puterilor în stat. Guvernul revoluționar din perioada **iunie-septembrie 1848** a rezistat loviturilor de stat și a inițiat o serie de reforme social-economice. La presiunile rusești, Poarta a intervenit militar și a înăbușit revoluția după confruntarea din **Dealul Spirii-13 septembrie**, în timp ce trupele ruse ocupau Moldova-**15 septembrie**.

În Transilvania evenimentele din Ungaria au dus la reacția românilor ce se opuneau anexării provinciei la regatul maghiar. Sub conducerea lui Simion Bărnuțiu se întrunește o mare adunare la Blaj care prezintă „*Petițiunea națională*”-**3/15 mai 1848** în care solicitau recunoașterea națiunii române, respingeau anexarea și solicitau reforme sociale radicale.

6. ROMÂNII ȘI MAGHIARII ÎN VÂLTOAREA REVOLUȚIEI. SFÂRȘITUL REVOLUȚIEI MAGHIARE

În condițiile confruntărilor militare din Imperiul Habsburgic, armatele revoluționare maghiare cuceresc Transilvania și trec la represiuni contra românilor și sașilor, ceea ce determină în **septembrie 1848**, organizarea militară și rezistența armată a românilor conduși de Avram Iancu, în spațiul Munților Apuseni. Acordarea unor drepturi pentru români prin constituția

imperială din **aprilie 1849** și cucerirea Pestei de trupele habsburgice îl silesc pe Lajos Kossuth să reconsidere raporturile cu românii și să semneze prin medierea lui Nicolae Bălcescu *un proiect de pacificațiune* confirmat de parlamentul maghiar, prin care se recunosc drepturile naționale românești-**16/28 iulie 1849**. Acordul este tardiv căci intervenția trupelor ruse duce la capitularea forțelor maghiare la **Komarom-septembrie 1849**.

7. ULTIMELE ZILE ALE REVOLUȚIEI EUROPENE

În Germania parlamentul de la Frankfurt a propus un imperiu federal și a oferit tronul regelui Prusiei, care refuză să fie monarh constituțional preferând să solicite sprijin rusesc pentru înăbușirea revoluției. Forțele habsburgice înfrâng revoluția în Lombardia și Veneția-**august 1849**, și își restaurează prezența în Transilvania, Ungaria și Croația cu sprijinul rușilor.

8. ISTORIA ALTFEL

"Petitiunea-proclamațiune"; Prezentat de revoluționarii moldoveni, rol important în elaborare avându-l Vasile Alecsandri. Programul avea 35 de puncte și un caracter moderat, căutând să se păstreze în limitele legalității politice din cauza Imperiului Tarist; caracterul moderat reiese și din felul cum a fost abordată problema agrară, cerându-se doar "*grabnica îmbunătățire a stării locuitorilor săteni*". Au fost și solicitări cu caracter democratic, modern, cum ar fi: eliberarea detinutilor politici, reformarea învățământului, siguranța persoanei, desfiintarea cenzurii, organizarea unei garzi cetatenesti, responsabilitatea ministeriala, dizolvarea Adunării Obștesti și alcătuirea unei noi Adunări "*Adevarata reprezentăție a nației*". Mihail Sturdza a respins "petitia", a arestat pe lideri revoluției, care au fost exilați.

„Proclamația de la Islaz” este programul adoptat la 9 iunie 1848 de mișcarea revoluționară din Țara Românească după citirea sa de către Ion Heliade Rădulescu. La 11 iunie, sub presiunea maselor, domnitorul Gheorghe Bibescu este nevoit să accepte termenii proclamației și să recunoască guvernul revoluționar provizoriu. Proclamația de la Islaz a avut forma și valoarea unui act constituțional. Între cele 21 de prevederi ale sale se remarcă: independența administrativă și legislativă, separația puterilor, egalitatea drepturilor politice, alegerea unui domn responsabil pe termen de cinci ani, reducerea listei civile a domnitorului, emanciparea clăcașilor, dezrobirea țăganilor, instrucțiune egală, înființarea unor așezăminte penitenciare, crearea gărzii naționale.

"Petitiunea națională" adoptată de Adunare cerea: independența națională a românilor din Transilvania, desfiintarea iobăgiei fără despăgubire din partea țăranilor, înfiintarea unei garzi nationale românești, libertatea persoanei, a cuvântului, a întrunirilor. Locul desfășurării Adunării a fost numit "Câmpia Libertății"; a fost ales un Comitet National Permanent cu sediul la Sibiu. Cei prezenti la Adunare au arătat că "*Noi vrem să ne unim cu țara*" și pretutindeni s-a întărit convingerea că "Ardealul nu mai este Ardeal ci România".

Revoluția în Austria și Ungaria. La 13 martie 1848, revoluția izbucnește la Viena. În aceeași zi cancelarul Metternich ce ocupa această funcție din 1829 fuge în căruța unei spălătorese. Studenții și muncitorii cer adoptarea unor reforme radicale. Până la 15 martie revendicările cerute de popor au fost impuse aprobării împăratului Ferdinand I La 13 martie, poetul maghiar

Szandor Petofi publică Imnul național maghiar la Pesta. La 15 martie izbucnește revoluția la Pesta. La 16 martie Ferdinand I este forțat să accepte crearea gărzii naționale și legiunii academice la Viena. După izbucnirea revoluției la Pesta, se formează un guvern independent condus de contele Bathyanny constituit la 17 martie. Bathyanny va proclama independența Ungariei la 7 aprilie.

9. CRONOLOGIE

ANUL 1848

2 ianuarie: Revoltă populară la Palermo; începutul revoluției în Italia.

17 ianuarie: Revoluție la Neapole; regele acceptă Constituția.

12-24 februarie: Revoluția pariziană, regele Ludovic-Filip abdică;

februarie-mai: activează un guvern liberal.

13-15 martie: „Revoluția din martie” la Viena; căderea cancelarului Metternich.

15 martie: Revoluție la Pesta; manifestul „celor 12 puncte” referitor, între altele, și la unirea Transilvaniei cu Ungaria.

17-22 martie: Revoluție la Veneția.

18 martie: Revoluție la Berlin.

18-22 martie: Revoluție la Milano.

24 martie: *Simion Bărnuțiu lansează o proclamație în care face apel la românii din Transilvania ca să ceară recunoașterea lor ca națiune politică.*

27-28 martie/8-9 aprilie: *întrunirea de la hotelul Petersburg din Iași; Petiția-proclamație, un program moderat în 35 de puncte.*

3/15 mai: *Marea adunare a românilor ardeleni de la Blaj; Petiția Națională în 16 puncte principale.*

18mai 1848-18iunie 1849: Parlamentul de la Frankfurt.

12-17 iunie: Insurecția de la Praga.

9/21 iunie: *Adunarea populară de la Islaz.*

11/23 iunie: *Revoluția izbucnește la București.*

iunie-septembrie: *se constituie un guvern revoluționar provizoriu în Țara Românească.*

23-26 iunie: Insurecția muncitorilor parizieni.

16 iulie: *Trupele rusești intră în Moldova.*

25 iulie: Bătălia de la Custoza.

2-6/14-18 septembrie: *A treia Adunare de la Blaj.*

Septembrie-octombrie: *Românii organizează 15 legiuni înarmate pentru înlăturarea administrației maghiare din Transilvania.*

25 septembrie: *Trupele turcești intră în București; bătălia din Dealul Spirii.*

8 octombrie: Kossuth Lajos obține puteri executive depline.

ANUL 1849

4 martie: *Constituția imperială recunoaște autonomia Transilvaniei.*

1 mai: *Convenția ruso-turcă de la Balta-Liman restabilește regimul reglementar în Principate.*

iulie: „proiectul de pacificațiune” de la Seghedin

iulie-august: înfrângerea revoluției în Italia și Ungaria

10. DICȚIONAR

Protecție socială: ansamblu de măsuri destinate să protejeze o pătură socială și diversele prestări cu caracter familial sau social.

Revoluție: schimbare bruscă, de ordin economic, politic, moral, cultural, care se produce într-o societate.

VIII. REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ

1. PROGRESUL TEHNIC ȘI REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ

La începutul sec.XVII Europa era predominant rurală și agrară. Domeniile industriei manufacturiere se aflau în armament, textile, minerit, metalurgie, hârtie și sticlă, articole de lux. Inovațiile sunt legate de folosirea forței motrice a apei, vânturilor și a mareelor, mai întâi în Olanda și apoi în Anglia.

Marile inovații tehnice sunt:

- motorul cu abur, realizat de Denis Papin(1679) și perfecționat de Thomas Newcomen(1712)
  - aparitia mașinii de tors, de țesut și a suveicii zburătoare,
  - realizarea cocșului metalurgic, a plugului cu aburi și a mașinii de semănat.
- Inovațiile tehnice au fost folosite mai întâi în minerit, metalurgie, industria textilă, alimentară, de transport, de armament, de construcții navale și în agricultură.

Revoluția industrială are loc în Anglia începutului de sec.XVIII ce va obține primatul industrial, comercial, naval și colonial al lumii până pe la 1880. Din a doua jumătate a sec.XVIII revoluția industrială se extinde în Europa de vest și în America de nord. Procesul duce la dezvoltarea transportului feroviar și naval, al industriei și a orașelor.

2. DE LA COPERNIC LA LAPLACE. EVOLUȚIA TEORIILOR ȘTIINȚIFICE DESPRE UNIVERS

Astronomia a fost unul din principalele domenii ale revoluției științifice și una din primele domenii ce au pus sub semnul întrebării tezele bisericii despre lume și univers. Marile momente ale progresului cunoașterii astronomice au fost:

- Nicolaus Copernic* lansează în 1543 teoria heliocentrică
- Galileo Galilei* construiește o lunetă și cercetează petele solare, fazele lui Venus, inelele lui Saturn și sateliții lui Jupiter
- Christiaan Huygens* perfecționează luneta, studiază planetele Marte și Saturn, constelațiile Orion și Andromeda
- Johannes Kepler* susține idea că planetele se învârt în jurul soarelui pe orbite eliptice cu viteze inegale
- Isaac Newton* descoperă legea gravitației universale, demonstrează matematic orbite eliptice ale planetelor și calculează atracția lor gravitațională
- Pierre Simon Laplace* descrie câmpurile gravitaționale, a studiat primul găurile negre și a fundamentat teoria nebulară a nașterii sistemului solar

3. PRIMA REVOLUȚIE INDUSTRIALĂ: CIVILIZAȚIA MAȘINILOR

Secolul XVIII marchează trecerea de la trecerea la înlocuirea forței umane și animale cu cea a motorului cu aburi creat de englezul *James Watt*, motor utilizat în industria minieră, siderurgică, transporturi navale și feroviare. În agricultură se constată fenomenul *împrejmuirilor* prin care se constituie marile ferme de tip capitalist. Revoluția transporturilor începe prin

locomotiva cu aburi a lui *George Stephenson*. Anglia trece prima la revoluția industrială urmată după circa o jumătate de secol de Europa de vest și de nord și America de nord.

Revoluția demografică din Europa sec.XIX se datorează eradicării unor boli, creșterii gradului de igienă și de asistență sanitară, sporirii producției agricole și industriale ce determină creșterea puterii de cumpărare, a nivelului de trai și a duratei medii a vieții. Sporul demografic determină o emigrare spre orașe dar și spre America. Din a doua jumătate a sec.XIX revoluția industrială triumfa în Franța, Belgia, Olanda, Elveția, Germania, nordul Italie și în statele scandinave.

4. A DOUA REVOLUȚIE INDUSTRIALĂ

Începe în jurul lui 1870 în Marea Britanie și se bazează pe invenții cum ar fi telefonul, telegraful fără fir, oțelul, automobilul, motorul cu explozie, utilizarea energiei electrice, a petrolului și gazelor naturale. Se extind căile ferate transcontinentale ca transamericanul și transsiberianul, comunicațiile telegrafice și de navigație transatlantică. Apar canalele Suez și Panama, se dezvoltă bursa de mărfuri și de valori, apare mecanizarea și chimizarea agriculturii, fapt ce sporește producția de circa 30 de ori și scade prețul alimentelor. La 1900 a doua revoluție industrială triumfă în Marea Britanie și dominioanele sale, Europa de vest, SUA și Japonia.

5. EVOLUȚIA VIEȚII URBANE

Dezvoltarea industrială din sec.XIX a dus și la sporirea populației urbane de la 2% la începutul secolului la peste 15% la sfârșitul acestuia. Vechilor centre urbane li se adaugă altele noi apărute în urma exploziei demografico-industriale. Apar preocupări edilitare legate de trasarea de noi străzi și bulevarde, de canalizarea râurilor, pavarea, canalizarea și iluminarea străzilor, construirea de locuințe, amenajarea de parcuri, piețe publice și agro-alimentare, de magazine, școli, instituții publice, de cultură și de știință.

Timpul liber este petrecut la biblioteci, teatru, operă, serate literare, prin lectura presei, prin practicarea turismului, a sporturilor de iarnă (patinaj) și de vară (tenis, golf, fotbal), iar din 1896 se reiau Jocurile Olimpice de vară la Atena.

6. EFECTELE REVOLUȚIEI INDUSTRIALE

A. Evoluțiile economice se manifestă prin *organizarea producției* pe baza diviziunii muncii și lucrului la bandă, *creșterea producției* datorită sporirii productivității pornind de la industriile minieră, siderurgică, textilă, construcții de mașini și transporturi, *concentrarea producției* la sfârșitul secolului XIX în mari concerne americane (US Steel, Standard Oil, Ford, General Motors), germane (Krupp, Siemens, IG Farben) și britanice (Shell, British Petroleum), concomitent cu un rapid proces de *urbanizare* și de modificare a *structurii economice* prin predominanța industriei în realizarea produsului intern brut.

B. Evoluțiile sociale sunt legate de cele economice și se reflectă prin *sporul demografic* datorat creșterii nivelului de trai și de igienă și modificarea *structurii sociale* prin creșterea rolului economico-politic al deținătorilor de active bancare, comerciale, industriale și imobiliare, prin sporirea ponderii clasei de mijloc (medici, avocați, profesori, ingineri, funcționari), creșterea numerică a muncitorimii și îmbunătățirea condițiilor de muncă a

acestora(repaus duminical, zi de lucru de 8 ore, sistem de pensii de boală, vârstă și invaliditate) și implicarea lor în viața politică și socială.

7. CURENTE INTELECTUALE ȘI ARTISTICE

A. Curentele de gândire se dezvoltă în secolul XIX începând cu *pozitivismul* promovat de *Auguste Comte*, care pune la baza evoluției umane rațiunea, observația și experimentul. *Evoluționismul* promovat de *Charles Darwin* exploatează viziunea pozitivistă privind evoluția lumii și vieții de la simplu la complex. *Relativismul* dezvoltat pe baza operei științifice a lui *Einstein*, *Freud* și *Jung* și a celei filosofice a lui *Bergson* și *Nietzsche* relevă rolul subconștientului., a simțurilor și trăirilor în perceperea lumii. *Pragmatismul* promovat de *William James* consideră adevărul ca rezultat al acțiunii și succesului uman.

B. Revoluția audiovizualului este legată de generalizarea tiparului, dezvoltarea presei scrise, a radioului, cinematografului, fotografiei și bibliotecilor, care creează **cultura de masă**.

C. Curentele artistice moderne se dezvoltă odată cu *romantismul* în literatură(Goethe, Byron, Eminescu, W.Scott, Pușkin, Al.Dumas), pictură(Delacroix, școala de la Barbizon) și muzică(Wagner, Liszt, Beethoven, Chopin, Verdi, Strauss, Berlioz, Ceaikovski), urmat în jurul lui 1830 de *realismul* literar(Balzac, Tolstoi, Dickens, Zola) și în pictură(Courbet, Repin). În ultima treime a secolului XIX se afirmă în pictură *impresionismul*(Monet, Manet, Renoir, Degas, Cezanne, Gauguin, van Gogh), *simbolismul* în literatură, *expresionismul* în sculptură și pictură(Klee, Kandinski) și *cubismul* (Picasso).

8. PREGĂTIREA ȘCOLARĂ ȘI UNIVERSITARĂ

Democratizarea și industrializarea au sporit rolul educației dar și implicarea statului în acest proces. În acest sens se dezvoltă modelul educațional de tip francez și de tip anglo-saxon.

Modelul francez este bazat pe intervenția statului ce organizează sistemul școlar pe trei trepte(primar, secundar, universitar), cu dezvoltarea diverselor domenii la nivel secundar și universitar. Scopul declarat este cel de a crea cetățeni loiali și bine pregătiți, de a uniformiza societatea, de a crea o unitate spiritual-culturală a națiunii. Fără a exclude învățământul teologic și pe cel particular acest sistem de stat este laic, unitar în manuale și programe, științific și etapizat pe nivele de vârstă. Modelul a fost adoptat de majoritatea statelor latinofone și a noilor state din sud-estul Europei.

Modelul anglo-saxon specific lumii engleze, germane și scandinave se bazează pe principiile autonomiei locale și a individualismului. Sistemul școlar primar este organizat și susținut de comunitățile locale, în timp ce cel secundar este parțial de stat, iar învățământul superior este elitist, restrictiv și particular. Rezultatul dezvoltării învățământului era reducerea analfabetismului la 5-10% în SUA, Europa de vest și de nord, domeniile engleze și Japonia. Analfabetismul se apropie de 50% în Europa centrală de sud și de sud-est și are proporții de peste 80% în Rusia, Asia, Africa și America latină.

În România sistemul școlar esate organizat de legea lui Cuza 1864(învățământ de 4 ani obligatoriu și gratuit), se organizează universitățile

de la Iași(1860) și București(1864), se reorganizează și diversifică sistemul școlar prin legea Haret(1899).

9. ARHITECTURA—TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE

Arhitectura urmează și se subordonează marilor cerințe ale epocii.

Stilul Empire se dezvoltă în Franța napoleoneană și influențează apoi Europa. Se inspiră din arhitectura imperială romană, dar este supradimensionată, puternic decorată și însoțită de mari transformări urbanistice cum ar fi bulevarde, piețe, fântâni, arce de triumf. Cele mai semnificative opere sunt: castelele Malmaison, Compiègne, Fontainebleau, Trianon , Arcurile de Triumf L-Etoile și Carrousel, Opera și Noul Luvru din Paris, precum și Muzeul de Antichități, Poarta Brandenburg, teatrul de Dramă(Berlin), Propileele și Gliptoteca(München), British Museum(Londra), Piazza del Popolo(Roma).

Stilul Art Nouveau(cu varianta muncheneză), pune accent în jurul lui 1900, pe forme de tip industrial din beton și sticlă îmbinând utilul cu frumosul în opere ca Biblioteca Națională-Paris, Cristal Palace-Londra.

10. ISTORIA ALTFEL

Revoluția științifică. Științele care s-au dezvoltat în mod excepțional în această perioadă au fost următoarele:**matematică, fizică, chimie și medicină.** În matematică se pot menționa ca invenții remarcabile apariția **calculului diferențial** și **integral**, inventate practic simultan de către englezul **Isaac Newton** și germanul **Gottfried Wilhelm Leibniz**, **logaritmii** zecimali și naturali de către scoțianul **John Napier**, **ecuațiile cilindrului** și ale **conului**, rezultate deosebite în **algebră** și **trigonometrie**. Nașterea **chimiei** survine odată cu apariția conceptelor de **atom, element chimic**, substanță simplă și compusă. Ca atare, se descoperă multe elemente chimice, inclusiv **metale**, se propun simbolurile chimice și scrierea formală a **reacțiilor chimice** sub forma de **ecuații chimice**, se descoperă legile universale ale chimiei (**John Dalton, Avogadro, Lavoisier, Charles, Gay-Lussac**, etc. Se pot, de asemenea, menționa sinteza și prepararea industrială a unor **acizi anorganici** precum ar fi **acidul clorhidric, acidul azotic** și **acidul sulfuric**, respectiv separarea, și mai apoi **sinteza** unor **substanțe organice** precum **benzen** și **acid benzoic**. În **fizică** se pot menționa descoperirea **legilor de mișcare a planetelor** de către **Johannes Kepler**, publicarea primei concepții cosmogonice încheiate aparținând lui **Jean-Antoine Lavoisier**, descoperirea **legilor interferenței** și **difracției** (**Christian Huygens**), descoperirile din domeniul **electricității** ale lui **Alessandro Volta** și cele din **magnetism** ale lui **Hans-Christian Oersted**. Fizica culminează cu încheierea ei în sistemul newtonian. În **biologie** apariția **taxonomiei** speciilor ființelor vii, bazată pe limba latină și pe împărțirea atât a **regnului animal** cât și cel **vegetal** în **specii, subspecii**, clase, etc, a reprezentat un imens salt calitativ în gândire și în percepția lumii vii. În **medicină**, experimentarea **injecțiilor** medicamentoase, descoperirea primului **vaccin (1796)**, inventarea primului **stetoscop** și apariția primelor noțiuni de **igienă** au fost toți atâtea pași majori spre transformarea medicinei dintr-un conglomerat empiric de informații în știință. Medicina galenică e răsturnată progresiv prin

experimente anatomice ce culminează cu descoperirea circulației sângelui de către **William Harvey**.

Invenții. 1872 sistemul telegrafic duplex prin care se transmit simultan, pe același fir, două telegrame în sensuri contrare. 1877 inventarea fonograful, primul aparat de înregistrat sunete și totodată de redarea lor. 1878 perfecționarea telefonului lui Alexander Graham Bell și, microfonul inventat de Hughes, brevetarea telefonului cu bobină de inducție și microfon cu cărbune. 1879 inventarea becului cu incandescență. iar în anul 1880 realizarea primei distribuții de energie electrică și instalarea unei centrale electrice pe pachebotul transatlantic "Columbia", prima navă iluminată electric. În ziua de 4 septembrie 1882 la New York, Thomas Alva Edison pune în funcțiune prima centrală electrică care alimentează clădirile unui oraș. În anul 1883 descoperă efectul care îi poartă numele, efectul Edison, care se referă la emisia de electroni de către metalele încălzite, cunoscut ca fenomenul de emisie termoelectrică. Fenomenul a fost studiat și dezvoltat ulterior de fizicianul John Ambrose Fleming, punându-se astfel bazele electronicii. 1892 inventarea aparatului de luat vederi pentru obiecte sau oameni în mișcare, care folosea o bandă de celuloză de 35 mm cu perforații pe margine. Primele încercări, efectuate în laborator, au fost executate cu ritmul de 15 imagini pe secundă, care pe moment nu au dat rezultate satisfăcătoare. În anul 1894 inventarea kinetoscopului, primul aparat care putea reda imagini în mișcare, cu o frecvență de 46 de imagini pe secundă, dar acest aparat nu permitea decât vizionarea filmului decât de o singură persoană. În anul 1912 se realiza un prototip de cinematograf sonor, combinând cinematograful propriu-zis cu fonograful.

11. CRONOLOGIE REALIZĂRI ARTISTICE

1801: *Anatomia generală* de X. Bichat, primul anatomist care stabilește că fiecare organ este format dintr-un țesut.

1804: *Simfonia nr. 3 (Eroica)* de L. van Beethoven.

1808: *Faust* (prima parte) de J.W. Goethe.

1813: *Mândrie și prejudecată*, roman de Jane Austen.

1814: *Marea odaliscă*, tablou de J.A. Ingres, expresie a clasicismului.

1816: *Bărbierul din Sevilla*, operă de G. Rossini.

1818: *Pluta Meduzei* de Th. Gericault, transfigurare romantică a unui fapt divers.

1822: *Simfonia nr. 8 (neterminată)* de F. Schubert.

1824: *Simfonia a 9-a* de L. van Beethoven.

1830: Prima reprezentație cu *Hernani*, dramă de V. Hugo, care marchează triumful romantismului.

1836: *Revizorul sau inspectorul general*, comedie de N.V. Gogol.

1839: *Sonata op. 35*, cu celebrul „Marș funebru”, de F. Chopin.

1842: Cu prilejul reeditării romanelor sale, Balzac le grupează sub genericul „Comedia umană”.

1844: *Cei trei mușchetari* de Al. Dumas-tatăl.

1852: *Coliba unchiului Tom* de H. Beecher-Stowe.

1853: *Trubadurul și Traviata*, două opere de Verdi.

1857: *Florile răului*, culegere de poeme de Ch. Baudelaire.

1859: *Ave Maria* de Charles Gounod.

1859: Ch. Darwin, *Despre originea speciilor prin selecție naturală*.
1865: *Război și pace* (1865-1869), roman de L. Tolstoi.
1865: C. Bernard, *Introducere în studiul medicinei experimentale*.
1867: *Dunărea albastră*, vals de J. Strauss-fiul.
1871: Apare primul volum (*La fortune des Rougon*) din ciclul romanesc *Rougon-Macquart* de E. Zola.
1874: Prima expoziție impresionistă; Monet, cu tabloul *Impresie, răsărit de soare*, dă titlul noului curent artistic.
1882: *Parsifal*, operă de R. Wagner.
1908: A. D. Xenopol publică la Paris *Teoria istoriei*

REALIZĂRI TEHNICE

1680: Isaac Newton a calculat matematic orbitele planetelor.
1698: Denis Papin a construit primul motor cu aburi.
1701: A fost inventată mașina de semănat pe rânduri.
1704: John Harris a publicat *Lexicon technicum*.
1709: Abraham Darby a introdus folosirea cocsului la topirea fierului.
1712: Thomas Newcomen perfecționează motorul cu aburi.
1722: René de Réaumur a publicat primul tratat de metalurgie. *Arta transformării fierului în oțel*.
1723-1739: A fost publicată prima carte de inginerie mecanică, *Teoria generală a mașinilor*.
1725: Petru I a înființat Academia de Științe din Sankt Petersburg.
1733: John Kay a inventat suveica zburătoare.
1761: James Hargreaves a inventat mașina de tors.
1780: Mașina cu aburi a lui James Watt
1785: Edmund Cartwright a realizat războiul de țesut mecanic.
1789: Inaugurarea Porții Brandenburg, la Berlin
1802: L.J. Guy-Lussac enunță legea dilatării gazelor.
1806: Arcul de Triumf Carrousel
1806: Arcul de Triumf al Păcii din Milano
1808: H. Davy obține prin electroliză bariul, calciul și stronțitul.
1813: Intră în funcțiune Puffing Billy, prima locomotivă cu aburi.
1814: G. Stephenson experimentează prima locomotivă cu aburi care se deplasează pe șine de fier.
1819: Prima traversare a Atlanticului cu un vapor cu aburi.
1825: W. Sturgeon construiește primul electromagnet.
1826: Prima comunicare a lui N. Lobachevski cu privire la elaborarea unei geometrii neeuclidiene.
După 1830: Calea ferată înlocuiește treptat sectorul textil în rolul de motor al industrializării.
1831: Faraday descoperă inducția electromagnetică.
1833: Ch. Babbage începe să construiască o mașină de calcul analitică comandată prin program pe baza cartelelor perforate.
1840: Primul transformator electric construit de A. Masson și L. Brequet.
1840: Telegraful electric al lui Morse
1842: J.R. von Mayer stabilește primul principiu al termodinamicii.
1843: Walhalla, templu-muzeu proiectat de Leo von Klenze
1844: H. Wells realizează prima anestezie chirurgicală;
1844: prima transmisie telegrafică interurbană, prin sistemul lui S. Morse.

- 1850:** R. Clausius formulează un nou enunț al celui de al doilea principiu al termodinamicii și introduce noțiunea de entropie.
- 1851:** Se construiește la Londra, din fier și sticlă, „Crystal Palace”, pentru Expoziția universală.
- 1854:** P. Merien realizează primele asfaltări de drumuri.
- 1856:** H. Bessemer inventează procedeul de fabricare a oțelului care îi poartă numele.
- 1862:** Ch. Garnier începe să construiască opera din Paris (1862-1875), caracterizată prin eclectism neorenescentist și neobaroc.
- 1866:** G.M. Pullman și B. Field brevetează primul vagon de dormit.
- 1869:** Mac-Gaffe inventează aspiratorul de praf.
- 1869:** Canalul de Suez
- 1871:** H. Schlemann descoperă vestigiile antice ale Troiei.
- 1876:** Telefonul lui Bell
- 1878:** Lampa incandescentă a lui Edison
- 1883:** A. Gaudí începe construcția bisericii *Sagrada Família*, la Barcelona
- 1889:** Turnul Eiffel
- 1903:** Aeroplanul fraților Wright; aparatul lui Traian Vuia
- 1909:** Traversarea Canalului Mânecii de Louis Bleriot
- 1914:** Canalul Panama
- EVENIMENTE SOCIAL-POLITICE**
- 1634:** A fost înființată Academia Franceză.
- 1662:** A fost înființată Societatea Regală din Londra.
- 1665:** Primul recensământ în Canada franceză.
- 1673:** A fost înființat Observatorul Greenwich.
- 1720:** Ultima epidemie de ciumă
- 1749:** Primul recensământ în Suedia.
- 1750-1850:** Populația Europei s-a dublat.
- 1808:** Napoleon creează Universitatea imperială
- 1828:** Muzeul de Antichități din Berlin
- 1828:** British Museum
- 1842:** în Belgia, catolicii cer învățământ confesional
- 1847:** Ultima epidemie de holeră; ultima foamete în Europa
- 1850:** Legea Falloux
- 1857:** Răscoala șipailor în India
- 1860:** înființarea Universității din Iași
- 1864:** Legea Instrucțiunii Publice
- 1864:** înființarea Universității din București
- 1868:** Revoluția Meiji
- 1879:** în Belgia, liberalii instituie școli primare publice, laice, parțial gratuite
- 1887:** Palatul Mitropoliei din Iași
- 1899:** Legea Haret

12. DICȚIONAR

Materialism: orientare în filosofie ce exprimă primordialitatea materiei, a substanței, a existenței.

Mecanicism: concepție filosofică dominantă în secolele XVII—XVIII care explică lumea cu ajutorul legilor mecanicii și consideră procesele psihologice simple procese fizice.

Asolament bienal sau trienal: sistem de cultură în care o jumătate sau o treime a lotului este lăsată necultivată într-un an. pentru a-și recăpăta capacitatea productivă.

Monocultură: cultură unică sau puternic dominantă a unei specii vegetale într-o regiune sau exploatare agricolă.

Congregație: ordin monahal în Biserica catolică; confrerie alcătuită din clerici și laici.

Învățământ congregaționist: învățământ dirijat de către o congregație religioasă.

Academism: imitație fără originalitate a regulilor și modelelor tradiționale.

Dagherotip: aparat pentru dagherotipie și imaginea obținută prin acest procedeu.

Dagherotipie: cel mai vechi procedeu de fotografiere.

Eclectism: tendință artistică bazată pe exploatarea și împăcarea stilurilor trecutului, folosit mai ales în sec. al XIX-lea, în Occident.

Protecție socială: ansamblu de măsuri destinate să protejeze o pătură socială și diversele prestări cu caracter familial sau social.

Pozitivism: sistem filosofic creat de Auguste Comte, care vede în observarea faptelor, în experiență, unica bază a cunoașterii.

Art Nouveau: stil care rupe cu eclectismul și academismul secolului al XIX-lea, conținând în același timp o inspirație poetică, dirijată spre imitația formelor naturale, și o rigoare rațională care se manifestă mai ales în domeniul arhitecturii.

Biedermeier: stil de decorație interioară și mobilier (solid, simplu și cu forme armonioase), dezvoltat în Germania și Austria între anii 1815-1860.

L'Etoile: piață în Paris, numită „a stelei”, pentru că din ea pornesc douăsprezece străzi, dând aparența razelor unei stele.

IX. STATE NAȚIONALE ȘI MULTINAȚIONALE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SEC.XIX

1. MARILE IDEOLOGII

A. Liberalismul dezvoltat la începutul sec.XIX susținea toleranța, dialogul, pluralismul, limitarea autorității statului, separarea puterilor în stat, regim constituțional, proprietate sacră și inviolabilă, libertățile fundamentale ale omului, economie bazată pe inițiativa privată și sistemul pieței libere. Sistemul liberal se dezvoltă la început în Anglia și s-a extins în sec.XIX în domeniile engleze, în SUA, Franța și țările nordice. Modelul britanic se caracterizează prin economie de schimb, protectionism vamal (din sec.XIX se trece la liber schimbism), pe puternica dezvoltare a orașelor și a proletariatului, pe un sistem parlamentar, precum și pe sistemul bipartid (Conservatorii și Liberalii)

B. Conservatorismul se dezvoltă în paralel și oarecum în opoziție față de liberalism, susținând monarhia constituțională, făcând apel la tradiție, morală, ordine și ierarhie, pe rolul și locul instituțiilor și a bisericii.

C. Naționalismul se dezvoltă pe fondul influenței revoluției franceze și susține după 1815 principiul dreptului popoarelor de a se organiza și constitui în state naționale, în locul imperiilor multinaționale. Naționalismul romantic este caracteristic începutului de sec.XIX și legitima unitatea

națională pe principiul limbii, religiei, etniei și identității istorice comune. Momentul de apogeu al acestei idei este revoluția de la 1848. Pe baza acestei idei are loc realizarea unității germanilor, românilor și italienilor **D. Socialismul utopic** are la bază ideile egalitariste și colectiviste ale renașterii și iluminismului. Susținătorii și creatorii săi sunt *Saint-Simon* în Franța și *Robert Owen* în Anglia, iar asociații de tip falanster apar și în Rusia, România (Boldești-Scăieni) și SUA.

E. Socialismul marxist se dezvoltă odată cu 1848 când *Marx și Engels* lansează "Manifestul Partidului Comunist". Doctrina economică și politică susține necesitatea revoluției proletare, ideea creării unei societăți bazate pe controlul comun asupra mijloacelor de producție și pe distribuirea produselor obținute. Prima tentativă de stat proletar a fost Comuna din Paris (1871) și prima asociație a comuniștilor fiind Internaționala I (1889).

F. Sindicalismul se dezvoltă la sfârșitul sec. XIX cunoscând forme moderate în Anglia și în Scandinavia și mai radicale în Franța, Germania și Italia.

2. DEMOCRAȚIE ȘI AUTORITARISM ÎN REGIMURILE POLITICE POSTPAȘOPTISTE

A. România. După înfrângerea revoluției prin convenția ruso-turcă de la **Balta-Liman** sunt restaurate domniile regulamentare, dar înfrângerea Rusiei în *Războiul Crimeii* (1856-1859), permite internaționalizarea problemei românești la **Congresul de la Paris-1858**, realizându-se în prima etapă UNIREA MOLDOVEI CU ȚARA ROMÂNEASCĂ prin dubla alegere a lui

AL.I. Cuza (5 și 24 ianuarie 1859). Acesta inițiază o vastă operă reformatoare și modernizatoare, unificând instituțiile statului și parlamentul, secularizând averile mănăstirești-**1862**, dând o nouă constituție și o reformă agrară-**1864**, reforma justiției, învățământului, armatei, codul civil, penal și comercial-**1865**. După abdicarea forțată din 11 februarie 1866 a lui Cuza, tronul este oferit lui **Carol de Hohenzollern-Sigmaringen**, prinț german înrudit cu regele Prusiei și împăratul Napoleon al-III-lea. În lunga sa domnie **Carol I (1866-1914)**, a continuat modernizarea economică, politică, socială și instituțională (**Constituția** este adoptată la 1 iulie 1866, având ca model constituția belgiană. Ea confirmă o monarhie constituțională ereditară, un stat unitar, separarea puterilor în stat, drepturi și libertăți cetățenești, garantarea proprietății, libertatea presei, parlament bicameral ales prin vot censitar, responsabilitate ministerială), a patronat cucerirea independenței de stat și recăpătarea Dobrogei-**1877-1878** (La 25 aprilie 1877 Rusia declară război Turciei și își trece trupele în Balcani, în timp ce România mobilizează 100.000 de oameni și își proclamă independența la 9 mai 1877.

Înfrângerile rusești de la Plevna și din pasul Șipka duc la solicitarea intervenției românești. Armata română participă la asediul și capturarea Plevnei (august—noiembrie 1877) și la cucerirea Vidinului și Belogradchikului, **Pacea de la San Stefano (februarie 1878)** stabilea autonomia Bosniei-Herțegovina, independența României, Serbiei și Muntenegrului, crearea unui mare stat bulgar, dominat de ruși, anexarea de Rusia a 4 cetăți din Caucaz și a sudului Basarabiei (România primea în schimb Dobrogea și Delta Dunării).

Pacea de la Berlin (iunie-iulie 1878) prezidată de cancelarul Bismarck, confirmă independența Serbiei, României și Muntenegrului, trecerea Dobrogei la România, a 2 cetăți caucaziene și a sudului Basarabiei la Rusia, dar reducea Bulgaria la spațiul dintre Dunăre și Munții Balcani, crea provincia

autonomă Rumelia. acorda Ciprul, Anglie și Bosnia-Herțegovina, Austro-Ungariei. **Independența României** a fost recunoscută în 1878 de Austro-Ungaria, Turcia, Rusia, Serbia și în 1880 de Franța, Anglia, Italia și Germania), proclamarea regatului și reglementarea succesiunii la tron-**1881**, apropierea de Puterile Centrale-**1883**.

B. Italia. Unificarea se realizează în jurul *regatului Piemontului(Sardiniei)*, care cu sprijin francez obține militar de la Austria, *Lombardia-1859* și cu sprijin prusac *Veneția-1866*. Pe cale revoluționară se unesc cu Sardinia ducatele central italiene în 1860 și prin acțiunea militară a lui **Giuseppe Garibaldi** din 1861 se unește și regatul Neapolelui, procesul încheindu-se în 1871 prin înglobarea Romei și a statului papal.

C. Germania. Visul unificării este reluat în 1850 prin crearea unei uniuni vamale, inițiativa unirii revenind *Prusiei și cancelarului Otto von Bismarck*. Prin războiul victorios alături de Austria contra Danemarcei-**1864**, Prusia anexa *Schleswig-Hollstein*, apoi prin înfrângerea Austriei-**1866**, Prusia o exclude din confederația germană, consolidându-și poziția prin înfrângerea Franței-**1870**, de la care anexa Alsacia și Lorena . Se proclama un imperiu federal german, bazat pe militarism, autoritarism și un puternic avânt industrial, impunerea reformelor sociale, kulturkampf.

D. Imperiul Austriac și Austro-Ungar(1867-1918). După revoluție Austria adoptă neoabsolutismul politic și liberalismul economic, bazat pe dezvoltare industrială, catolicizare, germanizare și unificare administrativă. Înfrângerile militare cu Sardinia-**1859** și Prusia-**1866**, duc în **1867 la crearea dualismului**.

Împăratul Franz-Iosef patronează o monarhia bicefală care au în comun ministerele apărării, externei și finanțelor și care permitea ungurilor minoritari să domine pe români, croați, sârbi, ruteni, slovaci. Românii transilvăneni au protestat contra anexării forțate la Ungaria prin *Pronunțamentul de la Blaj-mai 1868*, au creat *PNR-1869* și au redactat *Memorandumul-1892*.

3. ISTORIA ALTFEL ROMÂNIA

Congresul de pace de la Paris (13/25 februarie - 18/30 martie 1856) care pune capăt războiului Crimeii, pe lângă alte clauze referitoare la Principatele Române, prevedea convocarea de *adunări (divanuri) ad-hoc* care să se pronunțe asupra organizării viitoare a celor două țări potrivit dorinței românilor. În urma alegerilor sunt convocate, în 1857, adunările ad-hoc având caracter consultativ, alcătuite din reprezentanți ai bisericii, marii boierimi, burgheziei, țărănimii clăcașe, cu scopul de a face propuneri referitoare la realizarea unirii Principatelor Române.

Divanurile ad-hoc (sau Adunările ad-hoc) au fost adunări convocate în 1857 în Țara Românească și în Moldova, care trebuiau să se pronunțe asupra organizării politice și sociale a țărilor române. În 7 și 9 octombrie 1857 sunt elaborate de către divanurile ad-hoc *Rezoluțiile* prin care se cerea: respectarea drepturilor Principatelor și îndeosebi a autonomiei lor în cuprinderea vechilor lor capitulații încheiate cu Înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634; unirea Principatelor într-un stat sub numele de România; prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare de ale Europei și ai cărei moștenitori să fie crescuți în religia țării; neutralitatea

pământului Principatelor; puterea legiuitoare încredințată **Adunări Obștești**, în care să fie reprezentate toate interesele nației. Toate acestea sub garanția colectivă a puterilor care au subscris tratatul de la Paris.

GERMANIA.

Statele constituente ale imperiului: Regate (*“Königreiche”*) : Bavaria - capitală München, Prusia - capitală Berlin, Saxonia - capitală Dresden, Württemberg - capitală Stuttgart; Mari ducate (*“Großherzogtümer”*) : Baden - capitală Karlsruhe, **Hesse** - capitală Darmstadt, Mecklenburg-Schwerin - capitală Schwerin, **Mecklenburg-Strelitz** - capitală **Strelitz**, **Oldenburg** - capitală **Oldenburg**, **Saxe-Weimar-Eisenach** - capitală Weimar; Ducate (*“Herzogtümer”*): **Anhalt** - capitală Dessau, **Brunswick** - capitală Braunschweig, **Saxe-Altenburg** - capitală Altenburg, **Saxe-Coburg și Gotha** - capitale Coburg și Gotha, Saxe-Meiningen - capitală Meiningen; Principate (*“Fürstentümer”*) : **Lippe** - capitală Detmold, **Reuss-Gera** - capitală Gera, **Reuss-Greiz** - capitală Greiz, **Schaumburg-Lippe** - capitală Bückeburg, **Schwarzburg-Rudolstadt** - capitală Rudolstadt, **Schwarzburg-Sondershausen** - capitală Sondershausen, **Waldeck-Pyrmont** - capitală **Arolsen**; Orașe libere (*“Freie Hansestädte”*) : Bremen, Hamburg, Lübeck; Teritoriul imperial **Alsacia și Lorena** (*“Reichsland Elsaß-Lothringen”*)

Obiectivele lui Bismark pot fi rezumate la trei direcții principale:

Kulturkampf, reforma socială și unificarea națională. **Kulturkampf** - După încorporarea statelor catolice din sud și a teritoriilor poloneze din est, catolicismul, reprezentat de Partidul de Centru Catolic, părea principala amenințare a naționalismului prusac aristocratico-militarist al lui Bismark, deoarece catolicii erau considerați ca fiind loiali mai întâi Papei și mai apoi statului. Catolicii din sud, proveniți din rândurile unei societăți agrare, mai puțin dezvoltate decât statele protestante din nord, au avut la început probleme în competiția cu eficiența industrială și piețele deschise de Zollverein. După 1878, lupta împotriva socialiștilor avea să unească forțele catolicilor și ale lui Bismark, ducând la sfârșitul Kulturkampf, ceea ce avea să aducă la o și mai mare nesupunere catolică decât cea care existatase mai înainte și care a întărit catolicismul în Germania în loc să-l slăbească.

Reforma socială - Pentru a stăpâni clasa muncitoare și pentru a slăbi influența grupurilor socialiste, crearea de către Bismark a unui stat cu sistem de ajutor social gratuit a atras clasa muncitoare de partea naționalismului german. Sistemul asigurărilor sociale inițiat de Bismark - asigurările de sănătate în 1883, asigurările de accidente în 1884, asigurările de invaliditate și de pensie în 1889 - au fost cele mai avansate din lume la vremea respectivă și continuă să existe și în ziua de azi în Germania.

Unificarea națională - Bismarck a inițiat măsuri pentru reducerea diferențelor enorme dintre statele germane, (care se dezvoltaseră independent timp de secole), în mod special în domeniul legislativ.

ITALIA

Giuseppe Garibaldi (4 iulie 1807 - 2 iunie 1882) a fost una dintre cele mai marcante personalități ale Revoluției Italiene. S-a născut pe data de 4 iulie 1807 la Nisa (în italiană *Nizza*). Deși părinții săi doreau ca fiul lor să devină medic sau preot, Garibaldi a ales drept drum în viață marea și călătoriile. Astfel, în timpul unei călătorii, acesta „face cunoștință” cu un grup secret (*Giovine Italia*) înființat și condus de Mazzini. Garibaldi se înscrie sub numele de Borel. Giuseppe Garibaldi este considerat una dintre figurile fundamentale

ale Risorgimentului italian și este, poate, personajul istoric cel mai faimos și popular în Italia. Este cunoscut și cu numele de „erou al celor două lumi” pentru acțiunile militare îndeplinite atât în America de Sud, cât și în Europa în numele independenței și al libertății popoarelor

Camillo Benso, Conte de Cavour (Torino, 10 august 1810 - Torino, 6 iunie 1861), a fost un politician al Italiei înainte de unificare. Era fiul marchizului Michel Benso de Cavour și al Adelei de Sellon, de origine elvețiană. Aristocrat din Piemonte cu idei liberale, în tinerețe frecventa Academia Militară, devenind ofițer. Mai târziu abandonează armata și începe să călătorească în străinătate studiind dezvoltarea economică a țărilor industrializate, Franța și Anglia. Este numit la vârsta de 20 de ani primar al localității Grizane unde familia sa avea terenuri. Grinzane a schimbat numele său în Grinzane Cavour ca omagiu în amintirea lui Camillo Benso care i-a fost primar vreme de 17 ani. În 1847 apare pe scena politică ca fondator, împreună cu Cesare Balbo, al unui ziar moderat, numit "Risorgimento". Este ales deputat al Parlamentului în iunie 1848. A pierdut în alegerile din ianuarie 1849, dar în martie același an, recuperează locul în Parlament și îl menține până la moarte. În 1850, după un discurs în favoarea legilor Siccardi intră în componența cabinetului d'Azeglio ca ministru al Agriculturii, Comerțului și Marinei. În 1851 completează controlul său asupra vieții economice în Italia cu adăugarea la competențele sale a Finanțelor. În 1852, împreună cu Urbano Rattazzi, principalul exponent al stângii liberale, dă naștere unei forme de coaliție între componentele cele mai moderate ale drepte și stângii piemonteze care îl purta în noiembrie al aceluiași an în funcția de Președinte al Consiliului de Miniștri.

AUSTRIA ȘI AUSTRO-UNGARIA

Din Austria făceau parte teritoriile de azi ale Austriei și Cehiei, actuala parte din sudul Poloniei (în jurul orașului Cracovia), vestul Ucrainei, Bucovina și Dalmația (partea de sud a litoralului croat). În cadrul Austriei, teritoriile vechilor formațiuni feudale

(Boemia, Carniola și Carinthia, Galiția) beneficiau de o anumită autonomie, ceea ce a permis, în anumită măsură, afirmarea identității naționale a cehilor, slovenilor, italienilor, polonezilor, românilor din Bucovina și croaților din Dalmația.

Din Ungaria făceau parte actualele teritorii ale Ungariei și Slovaciei, teritorii din vestul Ucrainei (regiunea Transcarpatia), Transilvania, Banatul, provincia Voivodina și nordul Croației. Spre deosebire de partea austriacă, Ungaria era administrată în mod centralizat, iar politica față de minorități a fost dominată de intenția autorităților de a maghiariza populațiile nemaghiare, care alcătuiau majoritatea în cadrul Regatului. În anul 1868, Croația (partea de nord a actualului stat croat, fără orașul Rijeka/Fiume), a căpătat o anumită autonomie, însă, de facto, a rămas condusă tot de către administrația maghiară. În cadrul dublei monarhii, Ungaria avea drept de autoguvernare (guvern și parlament propriu și o reprezentare în afacerile imperiului), împreună cu landurile vestice și nordice ale Imperiului Austriac

4. CRONOLOGIE

1809: Anexarea Finlandei de către Rusia

1812: Tratatul de la București, Rusia anexează Basarabia

1815: Congresul de la Viena reorganizează Europa potrivit principiului monarhic.

26 septembrie 1815: Tratatul Sfintei Alianțe

1819: Simon Bolivar proclamă, la congresul de la Angostura, republica Marea Columbie (formată din Columbia și Venezuela, la care se va adăuga și Ecuador -din 1821), al cărui prim președinte a fost până în 1830.

1820: Primele mișcări revoluționare în Italia (la Napoli) îndreptate împotriva regimurilor autocratice; revoluția liberală din Spania și Portugalia.

1821: Mișcarea revoluționară din Țara Românească condusă de Tudor Vladimirescu

1821-1829: insurecției greacă antiotomană

1824: O dată cu proclamarea independenței statului Peru, toate fostele colonii spaniole din America Latină (mai puțin Cuba și Porto-Rico) s-au eliberat.

1825: Răscoala decembriștilor, grup de ofițeri din armata țarului care încearcă zadarnic să-l îndepărteze pe Nicolae I (1825-1855).

1830: Revoluția din iulie („cele trei zile glorioase” — 27, 28, 29 iulie) la Paris. Regele Carol al X-lea este alungat.

1830: Destrămarea Marii Columbii.

1830: Revoluția din Belgia. Belgia își proclamă independența (4 octombrie).

1831: Trupele țarului Nicolae I înăbușă răscoala din Varșovia.

1832: Reforma electorală din Anglia

1834-1867: Realizarea Uniunii Vamale (Zollverein)

1834: Răscoale muncitorești la Lyon și Paris.

1848-1849: Revoluție în Europa: Italia, Franța, Germania, Austria, Țările Române, Cehia, Ungaria.

1852: Proclamarea celui de al doilea Imperiu în Franța.

1854-1855: Războiul Crimeei; Rusia împotriva unei coaliții din care au făcut parte Imperiul otoman, Anglia și Franța. Cucerirea Sevastopolului marchează înfrângerea armatelor țariste.

1856: Congresul de la Paris adoptă un tratat care consfințește Integritatea Imperiului otoman; era desființat protectoratul rus asupra Principatelor și se constituiau adunările ad-hoc

1859: Unirea Principatelor Române

1864: Războiul danezo-prusac

1864: Internaționala I

1866: Războiul austro-prusac

1867: Instaurarea dualismului austro-ungar

1870: Unificarea Italiei

1870-1871: Războiul franco-prusac

1871: Unificarea Germaniei

1871: Excluderea anarhiștilor din internaționala I

1876: Desființarea Internaționalei I

1877-1878: războiul ruso-româno-turc

1878: păcile de la San Stefano și Berlin. Recunoașterea independenței României, Serbiei și Muntenegrului.

5. DICȚIONAR

Conservatorism: stare de spirit, tendință a celor care nu sunt adepții inovațiilor politice și sociale.

Fiziocrat: adept al doctrinei economice apărută în secolul al XVIII-lea, în Franța, care pune bazele analizei științifice a economiei capitaliste, a politicii economice liber-schimbiste și care vede în agricultură unica sursă de bogăție.

Mișcare socială: acțiune colectivă, spontană sau dirijată, tinzând să producă o schimbare de idei, opinii sau de organizare socială.

Protectionism: politică de protecție a producției naționale contra concurenței străine, în special prin măsuri vamale.

Utilitarism: concepție care face din utilitate principiul și norma oricărei acțiuni.

Exacerbat: supradimensionat, mărit ca intensitate.

Naționalism: doctrină care afirmă superioritatea intereselor națiunii față de interesele grupurilor, claselor sau indivizilor care o constituie.

Risorgimento: cuvânt italian însemnând „renaștere”, aplicat la mișcarea ideologică și politică ce a permis unificarea și democratizarea Italiei, între a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și 1860.

Șovinism: naționalism extremist care propovăduiește ura față de persoane aparținând altor etnii.

Xenofobie: ostilitate sistematică față de străini.

Anarho-sindicalism: tendința sindicalismului muncitoresc care cere, pentru sindicate, gestionarea afacerilor economice sub controlul direct al muncitorilor.

Paternalism: concepția potrivit căreia persoanele care dețin autoritatea trebuie să joace față de cei asupra cărora o exercită un rol analog cu cel al tatălui față de copiii săi.

Socialism: denumirea diverselor doctrine, sociale și politice, reunite într-o condamnare comună a proprietății private, a mijloacelor de producție și de schimb.

X. LUMEA LA CUMPĂNA SECOLELOR XIX-XX

1. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XIX

A. Diversitatea europeană este legată de existența regimurilor liberale (Marea Britanie și Franța) și a celor autoritar conservatoare (Germania, Rusia, Austro-Ungaria), pe fondul menținerii poziției predominante în plan naval-colonial a britanicilor, a ascensiunii economico-militare germane și totodată slăbirea Franței după războiul din 1870-1871 și a încercării habsburgilor de ași salva imperiul prin pactul dualist din 1867.

B. Europa divizată devine o realitate după războiul franco-prusac, care consacră politica hegemonică a lui Bismarck. *Realpolitik-ul* promovat de acesta duce la crearea în **1873 a Alianței celor 3 împărați (Germania, Rusia, Austro-Ungaria)**, ce va supraviețui până la Criza Orientală și pacea de la Berlin- **1878**. Treptat se constată o apropiere germano-austro-ungară prin tratatul din **1879**, completat cu aderarea Italiei ce va duce la crearea **Triplei Alianțe- 1882** (România aderă la ea în 1883), devenit după ce în **1890 Wilhelm al-II-lea** lansează *Weltpolitik* o alianță cu caracter ofensiv. După acordurile **franco-ruse din 1891-1893**, se vor reglementa problemele coloniale africane și asiatice ca urmare a acordurilor **anglo-**

franceze(Antanta Cordială) din 1904 și a acordurilor ruso-engleze din 1907, ce vor pune bazele blocului **Triplei Înțelegeri**.

C. Pacea armată, va caracteriza perioada 1871-1914 și va fi dublată pe lângă politica blocurilor de accentuarea cursei înarmărilor, a apariției unor noi tipuri de arme(tunul rapid, mitraliera, cuirasatul, submarinul, dirijabilul, aeroplanul, gazele toxice). Se constată și o tendință spre limitarea înarmărilor și inițiative pacifiste ca cele ale conferințelor internaționale de la **Haga 1899 și 1907**.

2. POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI LA SFÂRȘITUL SEC.XIX ȘI ÎNCEPUTUL SEC.XX

După cucerirea independenței de stat(1878), România a fost dezamăgită de atitudinea Rusiei care a luat sudul Basarabiei și a susținut o graniță nefavorabilă în Dobrogea. În aceste condiții din considerente politice, militare și dinastice țara noastră s-a orientat spre o alință cu Germania. În acest sens România a aderat **în 1883 la Tripla Alianță** și a renunțat cel puțin la nivel oficial la susținerea mișcării naționale românești din Transilvania. Tratatul a rămas secret fiind reînnoit periodic, iar partidele liberal și conservator au adoptat o atitudine naționalistă în opoziție și una moderată la guvernare. La izbucnirea războiului în 1914, prevalându-se de prevederile defensive ale tratatului, România s-a declarat neutră și apoi a aderat la Antanta.

3. IMPERII ȘI POLITICI COLONIALE

Originile colonialismului european se regăsesc în perioada marilor descoperiri geografice și se bazează pe "rolul civilizator al omului alb", pe superioritatea industrială și militară europeană. După obținerea independenței coloniilor spaniole din America Latină(1810-1825), centrul concurenței coloniale se mută în Asia și Africa. Se constată o decădere a Spaniei, Portugaliei și Olandei, o predominanță colonială anglo-franceză și o apariție pe " piața colonială" a SUA, Italiei și Germaniei

Imperiul colonial britanic, modest la începutul secolului XIX, când deținea câteva insule în Caraibe, zone de coastă în Africa și India, v-a deveni la sfârșitul secolului XIX, o putere de peste 33 milioane Km pătrați cu peste 400 de milioane de locuitori. Englezii cuceresc India și zonele adiacente ei, transformând zona în nucleul imperiului lor colonial. În africa expansiunea se face din nord(din Egipt spre Sudan,Kenya și Uganda) și dinspre sus prin războiul anglo-bur(1899-1902). Colonile cu populație predominant albă și anglo-saxonă(Canada, Australia, Noua Zeelandă, Africa de Sud) capătă drept de autoguvernare și statutul de dominion la sfârșitul sec:XIX.

Imperiul colonial francez se constituie odată cu începutul cuceririi Algeriei în 1830 și se extinde în Africa de vest și ecuatorială, cărora le sunt adăugate la sfârșitul sec.XIX Madagascar, Noua Caledonie, Polinezia și Indochina.

Germania apare pe scena colonială după 1880, anexând în Africa teritoriile Namibia, Togo, Camerun, Tanganika și cumpărând în Pacific arhipelagurile Noua Guinee, Marshall, Bismarck, Caroline și Mariane.

Rusia își extinde teritoriul spre Asia centrală și spre Siberia Orientală, atingând Pacificul la jumătatea sec.XIX și vânzând în 1867 Alaska către SUA.

Alte puteri coloniale sunt: *Olanda* ce administrează eficient Indonezia, Surinam și antilele olandeze; *Belgia* care primește Congo, ca posesiune personală a regelui Leopold al-II-lea; *Italia* ce ocupă la începutul sec.XX Libia,

Eritreea și Somalia; *Portugalia* a cărei principale colonii rămân Mozambic și Angola și *Spania* ce păstra minuscule teritorii în Africa și în Antile.

4. CIVILIZAȚIILE ASIATICE ȘI AFRICANE ÎN FAȚA MODERNITĂȚII

A. India a trecut în stăpânirea britanicilor, care au eliminat în perioada 1757-1857, concurența franceză, olandeză și portugheză. După înfrângerea **răscoalei șipailor- 1857**, coroana preia guvernarea directă și inițiază un amplu proces modernizator bazat pe administrația de limbă engleză, construirea de căi ferate, dezvoltarea portuară, școlară, a metalurgiei și mineritului și a unei agriculturi bazată pe cultura iutei, bumbacului și orezului. Se dezvoltă capitalul și burghezia autohtonă care se va grupa în Congresul Național – 1885, mișcarea națională crește după 1900 sub conducerea lui *Rabindranath Tagore și Mahatma Gandhi*.

B. China și civilizația sa vor avea de suportat asaltul colonial, inițial prin posesiunile europene din Macao și Canton, apoi penetrația britanică începută prin „*războaiele opiuului*” din 1840-1842 și 1856-1860 care duc la anexarea Hong-Kongului în 1842. Rând pe rând SUA, Franța, Rusia obțin concesii vamal-comerciale, iar Japonia anexează Taiwan și Coreea. China devine o semicolonie europeană, modernizarea și industrializarea fiind urmate de revoluția din 1911-1913 condusă de dr.Sun Yat Sen care duce la proclamarea republicii.

C. Japonia este obligată să renunțe la izolare în fața presiunilor europene, situație care duce la înlăturarea în **1868** a șogunatului și inițierea de către împăratul **Mushuhito** a unei ample reforme prin **Era Meiji 1868-1918**. Urmând modelul european sunt desființate privilegiile de clasă, casta samurailor, se introduce o reformă agrară, constituțională, politică, școlară și militară, urmată de dezvoltarea industriei, sistemului de transporturi și a celui bancar. Modernizarea este dublată de expansiunea teritorială în dauna Chinei(**1894-1895**, anexarea Taiwanului și Coreii) și Rusiei(**1904-1905** prin controlul Mancuriei și anexarea sudului Sahalinului).

D. Africa a fost ținta unui intens trafic de sclavi spre America cu un efect demografic de circa 15 milioane de oameni. Expansiunea colonială a creat granițe artificiale și a lăsat la 1900 ca state independente **Liberia și Etiopia**. Dezvoltarea economică s-a axat pe industria extractivă, forestieră, portuar comercială și pe agricultura de tip monocultură, orientată spre necesitățile metropolelor europene.

5. SUA - PUTERE MONDIALĂ

A. Expansiunea continentală se realizează pe tot parcursul sec.XIX prin cumpărarea teritoriului *Louisiana* de la Franța în **1803**, a *Floridei* de la Spania în **1819**, a teritoriului *Oregon* de la Anglia în **1849**, al *Alaskăi* de la Rusia în **1867**, la care se adaugă cucerirea spațiului de sud-vest prin războiul cu Mexicul din **1846-1848**. Migrația și popularea vestului se produce prin alungarea, exterminarea și închiderea în rezervații a nativilor amerindieni, pe fondul unui permanent flux de europeni care duce la creșterea populației de la 4.000.000 în 1790 la 100.000.000 în 1914.

B. Războiul de secesiune(1861-1866) are ca pretext sclavia negrilor și opune cele 22 de state din nord industrializate, urbanizate, bazate pe capitalism industrial-financiar, muncă salariată și agricultura fermelor, celor 13 state sudice, rurale, conservatoare, slab industrializate, bazate pe

agricultura marilor plantații de monocultură lucrate cu sclavi negri. Alegerea ca președinte a lui **Abraham Lincoln** un aboliționist moderat, declanșează conflictul în care sudistii obțin câteva succese datorate superiorității de manevră și a cadrelor militare mai capabile. Superioritatea resurselor materiale și umane ale nordului se consacră prin preluarea văii Mississippi, victoriile de la **Gettysburg și Vicksburg - 1863** și capitularea rebelilor.

C. Spre noi frontiere. După război are loc abolirea sclaviei și se continuă expansiunea spre vest, concomitent cu accelerarea celei de a doua revoluții industriale și apariția marilor concerne și bănci. Pe plan politic prin *doctrinele Monroe, Taft și Theodore Roosevelt*, se definesc poziția de exclusivitate a SUA în cele două Americi, colaborarea între marile trusturi și puterea politică, concretizate prin anexarea arhipelagului *Hawaii* în **1895**, a teritoriilor *Filipine, Guam, Puerto-Rico și Cuba* în urma războiului cu Spania din **1898**, precum și controlul construcției și navigației prin canalul Panama.

6. ISTORIA ALTFEL

Britanicii: Imperiul Indian cuprindeau regiuni care aparțin în zilele noastre Indiei, Pakistanului și Bangladeshului. În plus, au mai aparținut în anumite perioade de timp Colonia Aden (1858 - 1937), Burma Inferioară (1858 - 1937), Burma Superioară (1886 - 1937) (Burma a fost desprinsă de India Britanică în 1937), Somalia Britanică (1884 - 1898) și Singapore (1858 - 1867). India Britanică a avut o serie de legături cu posesiunile britanice din Orientul Mijlociu - rupia a servit ca monedă în mai multe regiuni ale imperiului colonial britanic. Colonia care este în zilele noastre Iraq a fost administrată imediat după primul război mondial de „Biroul indian al guvernului britanic”. În 1842 Marea Britanie a obținut de la împăratul Chinei controlul unei insule pe nume **Honk Kong**, în scopul de a construi un port pentru navele lor de comerț. În 1898 Marea Britanie a încheiat un tratat cu China prin care li s-a acordat concesionarea pe 99 de ani a insulei și a câtorva zone din împrejurul lui. De-a lungul anilor, poziția geografică și legăturile comerciale au transformat Honk Kong-ul într-o mare metropolă. Orașul a devenit unul dintre cele mai mari porturi din lume, centru comercial și financiar de prim rang în lume, având o populație de 5 900 000 locuitori

Procesul de secesiune în perioada decembrie 1860 - mai 1861

Șapte state secesionaseră până la sfârșitul lunii martie 1861: South Carolina (20 decembrie 1860), Mississippi (9 ianuarie 1861), Florida (10 ianuarie 1861), Alabama (11 ianuarie 1861), Georgia (19 ianuarie 1861), Louisiana (26 ianuarie 1861), Texas (1 februarie 1861). După ce președintele Lincoln a ordonat mobilizare generală, alte *patru state au secesionat:* Virginia (17 aprilie 1861), Arkansas (6 mai 1861), Tennessee (7 mai 1861). North Carolina (20 mai 1861). *Fracțiuni politice pro-secesiune din alte două state* au format guverne confederate, deși aceste state au fost considerate de către Nord, Uniunea, ca fiind state ale acesteia: Missouri (31 octombrie 1861 de către [Legislatura Neosho](#)) și Kentucky (20 noiembrie 1861 de către [Russellville Convention](#)).

Războiul de secesiune: Ca urmare a alegerii președintelui *Abraham Lincoln* în alegerile prezidențiale din 1860, pe baza unei platforme electorale care se opunea extinderii sclaviei, amenințând a o considera ulterior ilegală, primele șapte state sudice care au secesionat au fost dintre acele state care evident doreau menținerea și perpetuarea sclaviei. La 4 februarie 1861, acestea au

format **Statele Confederate ale Americii**, alegându-l pe *Jefferson Davis* primul și unicul său președinte la 9 februarie și inaugurându-l la 18 februarie. **Statele Confederate ale Americii**, a fost un stat federal independent autoproclamat care a existat între 1861 și 1865 în America de Nord, pe teritoriul actual al Statelor Unite ale Americii, constând din 11 state care susțineau sclavia și care au secesionat din Statele Unite ale Americii de atunci. Oficial, **Uniunea sau Nordul**, condusă de președintele Abraham Lincoln, respectiv Partidul Republican, s-au opus expansiunii sclaviei și a refuzat categoric orice formă de secesiune a Confederației, care era condusă de președintele Jefferson Davis. Luptele au început în ziua de 12 aprilie 1861, odată cu atacarea instalațiilor militare de la Fort Sumter, South Carolina, de către forțele militare ale Confederației. Se consideră că războiul a încetat la 9 aprilie 1865 odată cu predarea generalului Robert Edward Lee la Appomattox Court House din Virginia

Războiul Ruso-Japonez (1904-1905): Japonezii considerau Coreea „de drept” în sfera de interes nipon, tradiții și vechi legături geostrategice legând cele două regiuni. În secolul al XIII-lea, Japonia a fost atacată de războinicii dinastiei Yuan din Mongolia, care traversaseră Peninsula Coreană. Coreea era subordonată în mod tradițional Chinei. La început, guvernul japonez a dorit să despartă Coreea de China, să transforme peninsula într-o țară independentă. Această schimbare nu era posibilă, de vreme ce China nu dădea niciun semn că ar fi dispusă să renunțe la suzeranitatea asupra Coreii. Între China și Japonia au izbucnit mai multe conflicte, care s-au transformat în cele din urmă în războiul chino-japonez. Victoria Japoniei în acest război a dus la semnarea tratatului de la Shimonoseki (17 aprilie 1895), prin care China renunța la suzeranitatea asupra Coreii și ceda Taiwanul și Lüshunkou (cunoscut și ca Port Arthur) Japoniei. Totuși, alte trei mari puteri (Imperiul Rus, Imperiul German și A treia Republică Franceză, prin tripla intervenție din 23 aprilie 1895, au făcut presiuni asupra Japoniei să renunțe la Port Arthur. Rusia a negociat mai apoi, în 1898, un contract de închiriere pe 25 de ani a bazei navale chinezești și au trimis soldați să o ocupe. La rândul lor, japonezii încercau să preia controlul asupra Coreii, a cărei integritate era protejată de Rusia printr-un pact. Ca urmare, Rusia a ocupat cea mai mare parte a Coreii, printr-o mișcare mai rapidă decât a japonezilor. Ito Hirobumi a început să negocieze cu Rusia schimbul între teritoriile Manciuriei și Coreii. El era conștient că Japonia nu era suficient de puternică ca să înfrunte Rusia, așa că spera că, dacă niponii acceptau controlul Moscovei asupra Manciuriei, Japonia putea păstra Coreea. Din 1902 însă, Japonia și Anglia aveau o alianță, iar englezii nu doreau ca rușii să-și extindă influența către sud, iar, datorită acestui fapt, Ito nu a avut un sprijin prea puternic pentru inițiativa sa. Președintele SUA Theodore Roosevelt a făcut eforturi pentru semnarea păcii între cele două părți aflate în conflict, eforturi încununate cu semnarea tratatului de la Portsmouth pe 5 septembrie 1905. (Theodore Roosevelt a primit pentru eforturile diplomatice în această chestiune Premiul Nobel pentru Pace). Rusia ceda jumătatea sudică a insula Sahalin Japoniei. (Acest teritoriu a fost recucerit de Uniunea Sovietică la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, iar, în 1952, prin tratatul de la San Francisco, reintra în mod oficial în posesia acestui teritoriu). Rusia a cedat de asemenea drepturile de închiriere pe 25 de ani a bazei navale Port Arthur și a peninsulei pe care se afla aceasta. Rusia a fost de asemenea de acord să evacueze Manciuria și să

recunoască Peninsula Coreea ca parte a sferei de influență a Japonia. Japonia a anexat în cele din urmă Coreea în 1910, în condițiile în care celelalte puteri au protestat formal.

7. CRONOLOGIE

1802: SUA achiziționează Louisiana

1819: SUA achiziționează Florida

1830: Franța începe cucerirea Algeriei încheiată în 1857

1837: începe domnia reginei britanice Victoria, ce coincide cu o lungă perioadă de supremație a Angliei în Europa și în lume.

1845: Texasul se unește cu SUA, preludiu al războiului cu Mexicul (1846-1848).

1846-1848: războiul americano-mexican. SUA anexează zona de sud-vest

1848: Manifestul Partidului Comunist

1849: SUA achiziționează Oregon

1856: englezii desăvârșesc cucerirea Indiei

1857: răscoala șipailor în India

1864: Internaționala I

1861-1866: războiul de secesiune american

1867: Se descoperă în provincia Orange primele câmpuri de diamante.

1867: SUA achiziționează Alaska

1871: Se deschid primele mine diamantifere la Kimberley.

1871: Excluderea anarhiștilor din internaționala I

1876: Desființarea Internaționalei I

1878: Francezii construiesc prima cale ferată în Senegal.

1880: Cecil Rhodes pune bazele unei companii pentru exploatarea diamantelor din Africa de Sud.

1882: formarea Triplei Aliante, din Germania, Italia și Austro-Ungaria

1882: Franța ocupă Tunisia

1882: instituirea protectoratului britanic asupra Egiptului

1883: România aderă la Tripla Alianță

1884-1885: Conferința colonială de la Berlin

1885: Vot universal în Anglia

1887: Se înființează o companie pentru exploatarea aurului. Tot acum este construită linia ferată Kimberley-Colonia Capului.

1898: Este finalizată linia ferată Matadi-Leopoldville, care, indirect, aduce îmbunătățiri pentru viața populației din Congo francez.

1899: Dorind emanciparea Transvalului de sub tutela căilor ferate din colonia Capului, controlate de englezi, burii construiesc linia Johannesburg-Lorenço Marques (Mozambic).

1889: Internaționala a II-a

1899: prima conferință a dezarmării de la Haga

1898: războiul hispano-american. SUA anexează Filipine, Guam și Puerto-Rico

1899-1902: războiul anglo-bur

1900: răscoala boxerilor în China

1904-1905: războiul ruso-japonez

1905: Prima revoluție rusă începută cu Duminica roșie (9 ianuarie), când o demonstrație pașnică a muncitorilor din Sankt-Petersburg este reprimată de armată.

1906: Se întrunește prima Dumă de stat în Rusia. Stolâpin inițiază reforma agrară.

1907: a doua conferință a dezarmării de la Haga

1907: Formarea Triplei Antante, alcătuită din Marea Britanie, Franța și Rusia.

1911-1913: revoluția din China

1912: proclamarea republicii chineze

1912: Franța ocupă Marocul

1912-1913: Războaiele balcanice.

8. DICȚIONAR

Cuirasat: Nave de luptă de mare tonaj prevăzute cu un înveliș de protecție (cuirasă) din oțel.

Pacifism: Atitudine sau curent politic care militează împotriva războiului.

Pangermanism: Doctrină care afirma superioritatea Germaniei, susținând expansiunea sa în Europa și în lume, precum și unirea într-un singur stat a celor de origine germană.

Panslavism: Doctrină care milita pentru unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave, sub egida Rusiei.

Sipai: Detașamente de hinduși organizate după model european, care s-au răsculat împotriva britanicilor (1857-1859).

Zonă de influență: Zonă care nu este stăpânită sau ocupată în mod direct, dar depinde economic și politic de o putere străină.

Weltpolitik: politica cu obiective mondiale a lui Wilhelm al II-lea (1888-1918), împăratul unei mari puteri europene, Germania.

Nod: unitate de măsură pt. viteză în navigația maritimă, egală cu 0,514 m/s, viteza unui vas ce parcurge o milă marină în o oră.

Colonie: teritoriu sau țară slab dezvoltată, lipsită de independență politică și economică, guvernată de metropolă.

Condominiu: regim potrivit căruia un anumit teritoriu este supus autorității a două sau mai multe state.

Dominion: denumire purtată, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, de către unele posesiuni engleze, care se bucurau de o anumită independență.

Emigrație: migrație în afara țării, cu schimbarea domiciliului,

Naturalizare: acțiunea de a acorda unui străin cetățenia țării în care emigrează.

Protectorat: formă de dependență, instituită printr-un tratat, prin care puterea protectoare preia elemente ale suveranității unui stat; teritoriu lipsit de independență, dar autonom.

Abolitionism: Mișcare pentru desființarea sclaviei negrilor.

Emancipare: Dobândire a libertății individuale sau colective.

A emigra: A pleca din patrie, a se stabili în altă țară (a se expatria).

Secesiune: Acțiunea de desprindere a unui teritoriu dintr-un stat (federație).

XI. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

1. CAUZELE ȘI ÎNCEPUTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Marele puteri mondiale au urmărit în primul rând:

-obținerea unor noi colonii, a unor noi piețe de desfacere și a unor noi surse de materii prime

-împărțirea și reîmpărțirea spațiilor coloniale din Asia și Africa

Pentru a realiza scopurile declarate marile puteri s-au folosit de:
-alinatetele politico-militare mondiale și zonale(Tripla Alianță și Tripla înțelegere)

-accelerarea cursei înarmărilor și a dotărilor cu caracter militar

-folosirea idealurilor naționaliste și a propagandei naționale(panslavism, pangermanism, panislamism).

Începutul războiului este legat de asasinarea prințului moștenitor al Austro-Ungariei, *arhiducele Franz-Ferdinand la 15/28 iunie la Sarajevo*, de către naționalitul sârb Gavrilo Princip. După ultimatumul austriac din 15/28 iulie 1914, rând pe rând marile puteri intră în război.

Taberele erau:

- **Antanta:**Marea Britanie și dominioanele, Franța, Rusia, Serbia, Belgia, Japonia(1914), Italia(1915), Ronia și Portugalia(1916), SUA și Grecia(1917)

- **Puterile Centrale:** Germania, Austro-Ungaria, Turcia(1914), Bulgaria(1915)

Fronturile de luptă erau:

- **cele principale:** de vest(germanii-francezii+englezii+belgienii), de est(germanii+austriecii-rușii+românii)

- **cele secundare:** în Italia, la Salonic, la Suez, în Caucaz, în Pacific, în Africa ,

2. UN NOU TIP DE RĂZBOI

A. Planuri strategice. Germania a pornit de la ideea gen. Alfred von Schlieffen, de a concentra majoritatea forțelor în vest pentru a cuceri rapid Franța, violând neutralitatea belgiană, în timp ce în est cu forțe minime să temporizeze ofensiva rusă. **Franța** preconiza un atac violent în Lorena cu direcția finală Berlin în colaborare cu **rușii** ce urmăreau o dublă ofensivă prin Polonia, cu direcție principală peste Carpați spre pusta maghiară și secundar spre Prusia Orientală. **Englezii** doreau o blocadă navală dublată de o debarcare în sudul Jutlandei și în nordul german.

B. Războiul total este legat de intensitatea, duritatea și lungimea conflictului, lucru neluat inițial în calcul de nici unul dintre beligeranți. Războiul s-a caracterizat prin mobilizarea generală a bărbaților pe front și a femeilor în industrie, folosirea ca forță de muncă agricolă a prizonierilor de război, propaganda național-șovină, mobilizarea tuturor resurselor economice, intervenția statului în economie prin militarizarea industriei, stare de asediu, raționalizarea și cartelarea alimentelor și bunurilor, utilizarea științei și tehnicii în scopuri exclusiv militare. Antanta se bucura de superioritate navală, colonială și de resurse în timp ce Puterile Centrale se bazau pe unitatea de comandament, rapiditatea mobilizării, buna pregătire a rezerviștilor și disciplina populației civile. Războiul submarin german a avut ca consecință intrarea în luptă a SUA cu aportul său uman și militar, dar mai ales logistic și financiar.

3. MARILE BĂTĂLII

A. 1914 - Campania surprizelor. Ofensiva germană a dus la cucerirea majorității Belgiei și pierderea inițiativei de către francezi. Lungirea excesivă a liniilor de comunicații, mutarea unor trupe în est și manevrele inteligente au permis oprirea germanilor pe **râul Marna**. În răsărit ofensiva rusă din

Prusia Orientală este zdrobită la **Tannenberg și Lacurile Mazuriene**, în timp ce sârbii și austriecii duc bătălii de uzură.

B. 1915 - Războiul de poziții. Tactica este în vest de amenajare a unor linii de tranșee puternic armate și fortificate, dublate de utilizarea gazelor toxice, artilerie grea, mine, aruncător de flăcări și cuiburi de mitralieră. Atacată și de Bulgaria, Serbia este scoasă din luptă, dar Italia se alătură Antantei. În răsărit eșecul debarcării franco-britanice de la Gallipoli este dublat de respingerea rușilor spre est.

C. 1916 - Războiul de uzură. Germanii încearcă să uzeze resursele franceze prin bătălia de uzură de la **Verdun**(pierderi totale de 1 milion), replica engleză fiind bătălia de pe **Somme**(pierderi 1,3 milioane). În est ofensiva rusă a lui Brusilov grăbește alăturarea României la Antanta

D. 1917 - Turnura războiului. Germanii generalizează războiul submarin fapt care duce la intrarea SUA în război. În est germanii reușesc să scoată din luptă România și Rusia, dar criza de resurse alimentare și materiale a Puterilor Centrale devine cronică.

E. 1918 - Sfârșitul coșmarului. Germanii încearcă o ultimă ofensivă în vest stopată din nou pe **Marna**. Sosirea ajutoarelor americane și capitularea Turciei, Bulgariei și Austro-Ungariei silește pe germani să semneze armistițiul din **11 noiembrie 1918**.

F. Bilanțul războiului a fost:

- 10 milioane morți, 22 milioane de răniți și mutilați
- teritorii întregi(în special în Franța și Rusia) complet distruse
- privațiuni pentru civili, concentrarea resurselor pentru front
- mobilizarea generală a bărbaților pe front și a femeilor în industrie

4. ROMÂNIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

A. Neutralitatea(1914-1916). Izbucnirea conflictului a surprins forțele politice române care în fața opiniei publice profranceze și a neutralității italiene au decis menținerea neutralității în cadrul *Consiliului de coroană de la Sinaia - 3 august 1914*. A urmat perioada de pregătire militară dublată de tratative diplomatice finalizate prin *Acordul militar-politic cu Antanta din august 1916*.

B. Operațiuni militare(1916-1917). Ofensiva spre Transilvania lipsită de sprijin aliat este înfrântă și atacul combinat dinspre munți și dinspre sud duce în condițiile defecțiunii ruse la retragerea din Moldova în **decembrie 1916**. Refacerea armatei cu sprijinul misiunii militare franceze a gen.Berthelot, aduce victoriile strategice din **iunie-august 1917** de la **Mărăști, Mărășești și Oituz**.

C. Pacea, singura soluție(1918). Revoluția burgheză din Rusia duce la degringolada militară a armatei ruse, iar revoluția bolșevică duce la ieșirea acestora din luptă. Ruptă de aliați și încercuită România este silită să semneze pacea de dictat de la **Buftea București - 7 mai 1918**(ceda Dobrogea, 7.600kmp zonă montană și pe 99 de ani resursele petroliere, forestiere și cerealiere). În octombrie 1918 pe fondul ofensivei franceze din Balcani, România revine în luptă.

5. MAREA UNIRE

A. Cadrul intern și internațional. Retragera română din 1916 a permis autorităților austro-ungare să treacă la reprimarea elitelor și populației

românești, în timp ce opresiunea țaristă se menține în Basarabia. Destrămarea imperiilor țarist și austro-ungar permite satisfacerea dezideratului nostru național.

B. Întregirea României. Basarabia a cunoscut renașterea națională pe fondul prăbușirii țarismului. La Chișinău se constituie *Sfatul Țării* condus de *Pantelimon Halippa* și *Ion Inculeț*, care proclamă *Republica Democratică Moldovenească* – **2 decembrie 1917**. Proclamarea independenței ucrainene, tendințele anexioniste ale acesteia și agitațiile bolșevice, determină Sfatul Țării să proclame *independența* – **24 ianuarie 1918**, să solicite sprijin militar românesc și să voteze *unirea* – **27 martie 1918**.

Bucovina a cunoscut ororile războiului și teroarea polițienească austriacă, iar căderea imperiului a dus la Cernăuți la constituirea *Consiliului Național Român* sub conducerea lui *Iancu Flondor*. Agitațiile ucrainene ce revendicau provincia a determinat apelul la armata română și proclamarea *unirii* – **15 noiembrie 1918**.

Transilvania a cunoscut privațiunile războiului și reprimarea elitelor românești, dar și refuzul autorităților maghiare spre orice fel de concesi. Pe fondul destrămării imperiului și proclamării independenței Ungariei, se constituie la **18 octombrie 1918**, *Consiliul Național Român Central* cu sediul la Arad, format din 6 membri PSD și 6 PNR. Acesta inițiază în 13-14 noiembrie 1918 la Arad, tratative infructuoase cu guvernul ungar, preia administrația provinciei, creează gărzi naționale, readuce pe ostașii români în țară și convoacă *Marea Adunare Națională* de la Alba Iulia. Aici cei 1228 de delegați, vor vota în fața a 100.000 de participanți actul *unirii* – **1 decembrie 1918**.

C. Semnificația unirii, este ridicarea statului român la rangul de putere medie ca potențial uman, teritorial și economic. Sporul teritorial este de la 137.000 *kmp* la 295.049 *kmp*, cel al populației de la 7,3 milioane la 18 milioane, dublarea suprafeței agricole și forestiere, creșterea cu 120% a căilor de comunicații și cu 150% a potențialului economic.

6. UNIFICARE A POLITICĂ ȘI ADMINISTRATIVĂ

A. Urmările unirii se concretizau printr-un spor teritorial de la 137.000 *Km pătrați* la 295.049 *Km. pătrați*, unul de populație de la 7 milioane la 16 milioane de locuitori și un spor al minorităților de la 8% la 28,1%. Este adus un aport substanțial de resurse agricole, de materii prime, de ramuri industriale și de elemente cu pregătire superioară.

B. Legislația economică, cuprinde *reforma financiară din 1919-1921* (stampilarea și eliminarea monedelor străine, stabilizarea monatară, sistem unic de impozite) și *reforma agrară din 1918-1919* (sunt expropriate 6 milioane de hectare și 75% din proprietăți aparțin țăranilor cu loturi de până la 5 ha.)

C. Legislația politică și electorală, cuprindea în 1918 se acordă *drept de vot* tuturor bărbaților peste 21 de ani, în 1923 se adoptă o nouă constituție iar în martie 1926 se dă *Legea primei electorale*.

D. Unificarea administrativ-judecătorească, cuprindea *legea învățământului primar* (1924), *minoritar și confesional* (1925) și *secundar* (1928), *legea înființării patriarhiei* (1925), a *tregerii la calendarul gregorian* (1 aprilie 1919 devine 14 aprilie), de *organizare a Bisericii Ortodoxe Române* (1925), de *organizare a puterii judecătorești* (1924) și cea de

unificare administrativă-1925(țara este împărțită în 72 de județe conduse de prefecți, județe împărțite în plase conduse de pretori și plasele în comune rurale și urbane conduse de primari aleși).

7. ISTORIA ALTFEL

Cele paisprezece puncte" au fost prezentate de Președintele Statelor Unite ale Americii Woodrow Wilson în sesiunea comună a Congresului din 8 ianuarie 1918. În discursul său, Wilson a încercat să stabilească un proiect viabil pentru restabilirea păcii în Europa după încheierea Primului Război Mondial. Idealismul demonstrat de Wilson în timpul discursului sus-numit i-a oferit președintelui american o poziție de conducere morală printre Aliați și a încurajat Puterile Centrale să capituleze. Dintre cele 14 puncte, 8 trebuiau să fie considerate obligatorii spre a fi îndeplinite, iar celelalte erau considerate specifice, nuanțând ca s-ar „cuveni” realizate, fiindcă, după parerea președintelui american, nu erau absolut indispensabile.

1. Prevedea ca, pe viitor, "nu vor mai exista acorduri internaționale private de niciun fel, ci doar convenții de pace publice, încheiate deschis". Astfel, scopul clar al acestui punct este de a interzice tratatele secrete sau anumite secțiuni secrete ale unor tratate, iar pe viitor fiecare tratat trebuind să facă parte din legile internaționale, pentru că altfel, orice tratat secret tinde să submineze soliditatea întregii structuri a convențiilor internaționale, care este propusă să fie construită".

2. Referitor la navigația liberă pe mări, trebuie înțeles împreună cu punctul al paisprezecelea, (care propune o constituire unei Ligi a Națiunilor), navigația pe mări urmând să fie practică astfel: liber în timpul unei păci generale, sub controlul Ligii Națiunilor pentru impunerea convențiilor internaționale în timpul unui război general deschis, sau în timpul unui război limitat, care să nu implice nerespectarea convențiilor internaționale, Liga Națiunilor urmând să rămână neutră. Acest punct lovea în interesele comerciale ale Imperiului Britanic. Premierul britanic Lloyd George a refuzat să accepte acest punct, iar restul Aliaților l-au acceptat cu greutate.

3. Se referea la îndepărtarea, pe cât posibil, a tuturor barierelor economice și restabilirea unor condiții egale pentru comerțul internațional între națiunile care erau de acord cu principiile păcii și se asociau pentru menținerea ei.

4. Dezarmarea era propusă la nivel mondial, ca o cerință obligatorie pentru menținerea păcii, iar "toate armamentele naționale vor fi reduse până la ultimul punct compatibil cu securitatea țării".

5. Referitor la chestiunile coloniale, a introdus temeri între Aliați, pentru că atât Franta, cât și Anglia erau deținătoare ale unor importante imperii coloniale, iar problemele coloniilor erau redeschise, oferindu-se șansa națiunilor supuse să se ridice împotriva dominației străine. Desigur, nu a fost intenția președintelui american să dea naștere la noi focare de conflict, ci el a dorit ca acest punct să se aplice numai coloniilor create de război, cum era cazul coloniilor germane.

6. Se urmărea ca Rusia, considerată încă o mare putere, să fie atrasă în rândul națiunilor doritoare de pace, să fie supusă și ea programului de pace propus de Woodrow Wilson și să colaboreze cu națiunile libere pentru menținerea păcii și a stabilității politice internaționale.

7. "Belgia trebuia evacuată și restaurată fără nicio tentativă de limitare a suveranității de care ea se bucura împreună cu alte națiuni libere", era ideea

forte cuprinsă la punctul 7, pentru că americanii erau susținătorii puternici ai cauzei belgiene.

8. Surprinzător a fost faptul că reintrarea Alsaciei și Lorenei în posesia Franței a fost inclusă în categoria punctelor neobligatorii, deși hotărârea de redobândire a acestor teritorii stătuse la baza politicii franceze timp de cincizeci de ani și provocase sacrificii fără precedent în război.

9. Reajustarea frontierelor Italiei în baza principiului autodeterminării naționalităților.

10. În mod similar prevedea reajustarea frontierelor Austro-Ungariei în baza principiului autodeterminării naționalităților, lucru care a permis apariția statelor Cehoslovacia, Austria, Ungaria și reîntregirea României și apariția Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor – viitoarea Iugoslavia.

11. România, Serbia și Muntenegru trebuiau evacuate, iar teritoriile ocupate retrocedate. Serbiei îi trebuia acordat acces liber la mare. Relațiile dintre statele balcanice trebuiau determinate prin înțelegeri bilaterale, acestor state urmând să li se ofere garanții internaționale pentru independența politică și integritatea lor teritorială.

12. Imperiul Otoman își va afla sfârșitul în acest război, punctul 12, în baza principiului autodeterminării, reclama ca „celelalte naționalități, care se aflau în acest moment sub dominația turcă, vor trebui să le fie asigurate o securitate neîndoieală vieții lor și de posibilitatea neîngrădită de a se dezvolta autonom”. Acest punct stabilea și regimul de circulație liberă a strâmtorilor Bosfor și Dardanelle, în condițiile garanțiilor internaționale. Acest punct reiterna promisiunea făcută kurzilor pentru formarea unui stat național, promisiune nerespectată de niciuna dintre marile puteri.

13. Problema statului polonez era destul de complexă, pentru că era destul de greu să i se acorde acces liber și direct la mare. Până la urmă, Poloniei i-a fost acordată regiunea Sileziei Superioare și ieșire la Marea Baltică prin zona orașului Poznań și s-a creat Coridorul polonez, care delimita Prusia Orientală de restul Germaniei.

14. Poate cel mai important punct din cele 14 a fost ultimul. Acesta susținea crearea unei instituții internaționale de menținere a păcii, o organizație care să fie "atât a celor mari, cât și a celor mici", ce vor face parte din această Ligă a Națiunilor. Aceasta Ligă a Națiunilor era bazată pe principiul securității colective a tuturor statelor, care doreau respectarea convențiilor internaționale.

Gripa spaniolă Un eveniment separat, dar legat de conflagrația mondială, a fost **pandemia** de **gripă**. O tulpină nouă de gripă, originară din SUA, dar denumită în mod eronat ca "**Gripa spaniolă**", a fost adusă în mod accidental în **Europa** de militarii americani. Boala s-a răspândit rapid pe tot continentul american și european, iar până la urmă pe tot globul. Unul din patru americani s-a îmbolnăvit de gripă. Numărul exact al morților nu este cunoscut, dar este apreciat ca fiind între 20 și 40 de milioane de oameni în întreaga lume. În 2005, conform unui studiu, "virusul din 1918 dezvoltat la păsări a fost similar cu „gripa aviară” care ne amenință cu o nouă epidemie mondială."

PIERDERI DE RĂZBOI

Soldați aliați morți	Soldați morți ai Puterilor Centrale	Civili morți
Belgia: 13.700 • Imperiul Britanic: 908.000 (Australia: 60.000, Canada: 55.000, India: 25.000, Noua Zeelandă: 16.000, Africa de Sud: 7.000, Regatul Unit: 715.000) • Franța: 1.240.000 (Coloniile franceze: 114.000) Grecia: 5.000 Italia: 650.000 Japonia: 300 Muntenegru: 3.000 România: 336.000 Rusia: 1.700.000 Serbia: 45.000	Germania: 2.770.000 Austro-Ungaria: 1.500.000 • Bulgaria: 827.500 Turcia: 35.000	• Germania: 760.000 Austro-Ungaria: 300.000 Belgia: 30.000 Regatul Unit: 31.000 Bulgaria: 275.000 Franța: 40.000 • Grecia: 132.000 România: 275.000 Rusia: 3.000.000 Serbia: 650.000 Turcia: 1.000.000

8. CRONOLOGIE

15/28 iunie 1914: Atentatul de la Sarajevo

15/28 iulie 1914: Atacul Austro-Ungariei asupra Serbiei (începutul primului război mondial)

19 iulie/1 august 1914: Germania declară război Rusiei

21 iulie/3 august 1914: Germania invadează Belgia neutră și declară război Franței

22 iulie/4 august 1914: Intrarea Marii Britanii în război

August 1914: germanii zdrobesc forțele ruse la Tannenberg și Lacurile Mazurieni

August-septembrie 1914: prima bătălie de pe Marna; francezii opresc ofensiva germană

noiembrie 1914: Turcia se alătură Puterilor Centrale

1914: Japonia intră în război alături de Antanta

Aprilie 1915: Italia intră în război alături de Antanta

1915: Bulgaria intră în război alături de Puterile Centrale

Aprilie 1915: eșecul debarcării britanice de la Gallipoli

februarie-iulie 1916: Ofensiva germană la Verdun

august 1916: intrarea României în război alături de Antantă

iulie-octombrie 1916: Bătălia de pe Somme

aprilie 1917: S.U.A. declară război Puterilor Centrale

iulie-august 1917: Bătăliile de la Mărăști Mărășești și Oituz

martie 1918: Rusia încheie pace separată de la Brest-Litovsk

martie 1918: a doua bătălie de pe Marna, eșecul tentativei germane de a obține victoria în vest

vara 1918: Ofensiva Antantei și aliaților ei

16/29 septembrie 1918: Capitulara Bulgariei

17/30 octombrie 1918: Capitulara Turciei

20 octombrie/3 noiembrie 1918: Capitulara Austro-Ungariei

28 octombrie/11 noiembrie 1918: Germania semnează armistițiul de la Compiègne: încheierea războiului

27 martie/9 aprilie 1918: unirea Basarabiei cu România

15/28 noiembrie 1918: unirea Bucovinei cu România

18 noiembrie/1 decembrie 1918: unirea Transilvaniei cu România.

10 septembrie 1919: tratatul cu Austria de la Saint-Germain-en-Laye; recunoașterea unirii Bucovinei cu România

4 iunie 1920: tratatul cu Ungaria de la Trianon; recunoașterea unirii Transilvaniei cu România.

9. DICȚIONAR

Beligerant: Stat care se află în stare de război cu alt stat.

Conflagrație: Confruntare militară de mari proporții.

Mobilizare: Chemare sub arme în caz de război.

Neutralitate: Statutul juridic al unui stat care refuză să se implice în confruntări militare.

Raționalizare: Stabilirea unor limite de consum pentru anumite produse.

Rechiziție: Hotărâre impusă în caz de război de a ceda temporar sau definitiv anumite bunuri.

Armistițiu: încetarea temporară a ostilităților, fără a pune capăt războiului.

Contraatac: Atac organizat cu forțe care se găsesc în apărare pentru respingerea inamicului.

Contraofensivă: acțiune ofensivă de mare amploare îndreptată împotriva unui inamic aflat în ofensivă.

Mortier: Tun cu țeava foarte scurtă și traiectorie curbă a proiectilului, utilizat pentru ținte aflate în spatele unor obstacole.

Tanc: Vehicul de luptă blindat ce se deplasează pe șenile, fiind dotat cu un tun și cu mai multe mitraliere.

Tranșee: Lucrare de fortificație sub forma unui șanț lung și îngust, având un parapet de pământ spre linia frontului.

Arhiduce: titlu purtat de prinții din Casa de Habsburg, dinastia care domnea în Austria.

Dubla Monarhie: Austro-Ungaria: nume prin care este desemnat Imperiul habsburgic între anii 1867-1918.

Zeppelin: balon dirijabil de mari dimensiuni, având mai multe compartimente umplute cu hidrogen, inventat de germanul Ferdinand von Zeppelin.

Cadet: al II-lea născut într-o familie, aici tânăr destinat carierei militare, ce urma o școală specială; elev al unor școli militare.

Frust: direct, neprelucrat, natural.

La Belle Epoque: perioadă ce cuprinde ultimul sfert al secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (până la declanșarea primului război mondial), caracterizată prin îmbunătățirea condițiilor de trai, prosperitate și dezvoltare industrială, ca și prin dezvoltarea remarcabilă a vieții cultural-artistice.

XII. NOUA ORDINE INTERNAȚIONALĂ

1. NOILE FRONTIERE ȘI NOILE STATE

A. Conferința de pace de la Paris s-a desfășurat cu participarea a 1000 de delegați din 27 de state, deciziile fiind luate de către *Consiliul celor 4* format din președintele american *Thomas Woodrow Wilson* și primii miniștrii britanic *David Lloyd George*, francez *Georges Clemenceau* și italian *Vittorio Orlando*. Baza discuțiilor au fost cele **14 puncte** ale președintelui Wilson, dar au dominat interesele marilor puteri în dauna învinșilor și chiar a micilor aliați.

B. O nouă hartă a Europei este trasată prin tratatele cu **Germania** la Versailles, **Austria** la Saint Germain en Laye, **Ungaria** la Trianon, **Bulgaria** la Neuilly sur Seine și **Turcia** la Sevres. Tratatele consfințeau disoluția imperiilor central europene, reducerea Ungariei și Austriei la granițele lor etnice, renașterea statului polonez, întregirea teritorială a României și Italiei, constituirea unor noi state cum ar fi Estonia, Letonia, Lituania, Finlanda, Cehoslovacia și Jugoslavia, trecerea majorității teritoriilor arabe din fostul imperiu otoman sub mandat franco-britanic.

C. Dificultățile păcii sunt determinate de nemulțumirile franceze și italiene în plan militar-teritorial, retragerea în izolare a americanilor și problema creată de constituirea Uniunii sovietice. Turcia cunoaște o renaștere națională sub conducerea lui *Mustafa Kemal Atatürk*, care obține recunoașterea actualelor granițe prin tratatul de la **Laussane - 1923** și inițiază un proces de laicizare, democratizare, occidentalizare și modernizare. Există tensiuni teritoriale sovieto-baltice, sovieto-polone, sovieto-române, polono-germane, jugoslavo-italiene, româno-maghiare, jugoslavo-maghiare și ceho-maghiare.

2. DE LA RUSIA ȚARISTĂ LA U.R.S.S

Regimul autoritarist și lipsa unor reforme au accelerat nemulțumirile economice, sociale și naționale din Imperiul Țarist, care au izbucnit pe fondul crizei economice și a gravelor înfrângeri militare de pe front. La demonstrațiile populației din Petrograd s-au alăturat militarii și pe acest fond *țarul Nicolae al-II-lea* a abdicat (martie 1917) puterea trecând în mână *liberalilor și social democraților moderați* conduși de *A.F.Kerenski*. Încercările lor de a efectua reforme graduale și continuarea războiului, au permis comuniștilor conduși de *V.I.Lenin* să pregătească, să organizeze și să realizeze o lovitură de stat la **25 octombrie/7 noiembrie 1917**. **Regimul bolșevic** a încheiat pacea de la Brest-Litovsk (3 martie 1918) cu Germania cedându-i spațiul de la vest de linia Riga-Minsk-Kiev-Nikolaev, dar a reușit să mențină controlul Rusiei centrale și să-și consolideze puterea cu ajutorul Armatei Roșii și al poloției politice (CEKA). Victorioși în *războiul civil* (1918-1922) dus cu armatele naționaliste ale "generalilor albi" Kolceak, Vranghel, Iudenici, Miller, Kornilov, Krasnov și Denikin, dar și cu intervențiști Antantei, comuniștii au creat URSS în care au înglobat ca republici unionale Asia centrală, Caucazul, Ucraina și Belarusia de vest.

3. ÎNCERCĂRI DE EXTINDERE A COMUNISMULUI

În Germania, revolta marinarilor din portul Kiel a dus la extinderea valului revoluționar și pe fondul înfrângerii militare împăratul *Wilhelm al-II-lea* a abdicat și a fugit în Olanda. Noul guvern social-democrat a semnat armistițiul cu Antanta, dar s-a confruntat cu anarhia economico-socială și tentativa comuniștilor de a prelua puterea. La solicitarea guvernului trupele de

voluntari și ofițerii de dreapta au înăbușit *revolta muncitorilor berlinezi*(15 ianuarie 1919) și republica sovietică din *Bavaria*(aprilie 1919).

În Ungaria, înfrângerea militară a adus la putere guvernul liberal al contelui Karoly. Pe fondul crizei economice și a nemulțumirilor create de prevederile tratatului de la Trianon, se proclamă la **21 martie 1919** **Republica Sfaturilor**. Sub conducerea lui Bela Kun armatele comuniste maghiare atacă Cehoslovacia și România pentru a reocupa teritoriile cedate. Cu acordul aliaților, armata română trece Tisa, ocupă la 4 august 1919 Budapesta și înlătură pe comuniști.

4. GERMANIA ȘI TRATATUL DE LA VERSAILLES

A. Problema germană și tratatul de la Versailles au o legătură indisolubilă, căci ea stabilea pierderea de către germani, a coloniilor, flotei, armamentului, reducerea armatei la 100.000 de oameni, trecerea Saar-ului și Danzigului sub control internațional, demilitarizarea Renaniei, retrocedarea Alsaciei și Lorenei către Franța, a cantoanelor Eupen și Malmedy către Belgia, a Schleswigului de nord către Danemarca și a Posnaniei, Pomeraniei de est, Sileziei superioare și Podlasiei către Polonia. La aceasta se adaugă plata unei despăgubiri de război de 132 miliarde mărci aur.

B. Revizionismul german are la bază pierderea a 8 milioane de locuitori și 88.000 kmp, dar și a statutului de mare putere, concomitent cu refuzul acceptării unirii cu Austria și a celor 3 milioane de sudeți germani din Cehoslovacia. Pe fondul acestor probleme și a dificultăților crizei economice, prinde avânt discursul rasist și naționalist propus de naziștii conduși de Hitler.

5. SCHIMBĂRI ÎN ORIENTUL APROPIAT ȘI ÎN CEL MIJLOCIU

În cazul **Turciei**, încă din 1916 acodul Sykes-Picot prevedea divizarea Imperiului Otoman, iar tratatul de pace de la Sevres, prevedea cedarea teritoriilor arabe, independența kurzilor și armenilor, internaționalizarea Constantinopolelui și a strâmtorilor, cedarea coastelor egeene către greci. Nemulțumirile naționale s-au grupat în jurul **generalului Mustafa Kemal**. Acesta a organizat un parlament la Ankara și a reușit să alunge pe greci și pe englezi, după care a înlăturat sultanatul. Noul stat turc cu granițe recunoscute prin tratatul de la Lausanne din 1924, a devenit un stat laic și a trecut la un proces de modernizare și europenizare.

În teritoriile arabe, revolta arabă susținută de englezi a dus la crearea regatului Arabiei Saudite(sub wahhabiți) a unor protectorate engleze(Irak,Transiordania, Palestina) și franceze(Siria, Liban), dar și la un focar de conflict prin acceptarea de către englezi a colonizării evreiești în Palestina.

6. SITUAȚII POLITICE ȘI SOCIALE ÎN EXTREMUL ORIENT

India, în schimbul contribuției militare și economice elitele locale au solicitat englezilor statutul de dominion dar acesta le-a fost refuzat. A urmat o largă mișcare non-violentă de nesupunere civilă condusă de **Mahatma Gandii** și în ciuda represiunii armate englezii au acordat Indiei o autonomie sporită.

China, a devenit prin Tratatul celor nouă puteri o semicolonie, supusă politicii "porților deschise". Situația internă a degenerat începând cu 1926

într-un lung război civil care a opus partidul naționalistm, Kuomintang condus de **generalul Jiang Jieshi**, comuniștilor conduși de **Mao Zedong**.

7. SOCIETATEA NAȚIUNILOR ȘI POLITICA SECURITĂȚII COLECTIVE

A. Societatea Națiunilor fondată la Conferința de la Paris avea ca scop egalitatea membrilor, evitarea conflictelor și apărarea păcii. Lipsită de instrumente de impunere a păcii, subminată de neparticiparea SUA și URSS, de luptele de intere franco-britanice și de politica revizionistă a Germaniei, Italiei și Japoniei, organizația nu a putut împiedica agresiunea japoneză în China – **1931**, ceea italiană asupra Etiopiei – **1935** și nici încălcarea prevederilor păcii de regimul lui Hitler.

B. Destinderea și dezarmarea au fost legate de tensiunile franco-germane în problema reparațiilor și ocuparea de către Franța în **1923** a regiunii industrial miniere Ruhr. Conferința dezarmării de la Geneva – **1932** a eșuat datorită antagonismului franco-britanic și a deschis calea revizionismului.

C. Sistemul securității colective a pornit de la dorința franceză de a izola revizionismul german și a bloca exportul de revoluție sovietic prin crearea unui *cordon sanitar* din vecinii vestici ai URSS. Sub oblăduirea franceză se constituie *Mica Înțelegere* – 1921(România, Cehoslovacia, Jugoslavia), se pun bazele *pactului Briand-Kellogg* – 1928(semnatarii se angajau să nu folosească războiul ca mijloc de reglementare a litigiilor) și se constituie *Înțelegerea Balcanică* – 1934(România, Jugoslavia, Grecia, Turcia)

8. SPRE UN NOU RĂZBOI

În Extremul Orient, expansionismul japonez a profitat de războiul civil din China pentru a impune în nord-estul acesteia statul marionetă Manciuko(1932) și din 1933 să extindă conflictul în toată China.

În Africa, Italia a atacat octombrie 1935, Etiopia pe care a cucerit-o datorită zdrobitoarei superiorități militare și a neimplicării Angliei și Franței.

În Germania, regimul nazist a lui Hitler face pași spre eludarea tratatelor de pace reușind să reanexeze prin plebiscit regiunea Saar(ianuarie 1935), reintroduce serviciul militar obligatoriu(martie 1935), remilitarizează Renania(martie 1936), crează axa Roma-Berlin-Tokyo(noiembrie 1937), anexează Austria (martie 1938) și mutilează Cehoslovacia, luându-i regiunea Sudetă, prin acordul de la Munchen(septembrie 1938) și în final ocupă Cehia în martie 1939.

9. ISTORIA ALTFEL

SITUAȚIA TERITORIALĂ A IMPERIULUI OTOMAN

La sfârșitul războiului, Imperiul Otoman s-a prăbușit complet și a fost împărțit între puterile victorioase ale Antantei, după semnarea Tratatului de la Sèvres de pe 10 august 1920. Prăbușirea imperiului a dus la crearea Orientului Mijlociu modern. Liga Națiunilor a oferit Franței mandate asupra Siriei și Libanului, iar Regatului Unit mandate asupra Irakului și Palestinei (formată din două regiuni autonome: Palestina și Transiordania). O parte a teritoriilor otomane din Peninsula Arabică au devenit ceea ce sunt azi Arabia Saudită și Yemen. Italia și Grecia au primit de asemenea părți importante din Anatolia. La sugestia lui Woodrow Wilson, Republica Democrată Armeană a fost extinsă spre sud-est în teritoriul Turciei din zilele noastre, ca

despăgubire pentru genocidul armenilor. Kurzilor le-a fost promis un teritoriu autonom. Până în cele din urmă, revoluționarii turci conduși de Mustafa Kemal Atatürk au respins prevederile cu privire la împărțirea Anatoliei și au respins trupele grecești și armenesti, cele italiene neajungând încă să ocupe teritoriile prevăzute în tratatul de pace. Atatürk a înăbușit tentativele din deceniul al treilea ale kurzilor de a-și proclama independența. După ce revoluționarii turci au preluat ferm controlul asupra întregii Anatolii, Tratatul de la Sèvres a fost înlocuit de Tratatul de la Lausanne, care a pus capăt în mod oficial tuturor ostilităților și a dus la crearea Republicii Turce moderne. Noul tratat recunoștea mandatele Națiunilor Unite din Orientul Mijlociu, cedarea de teritorii otomane din Peninsula Arabică și suveranitatea britanică asupra Ciprului. De asemenea, acest tratat definitivă frontierele nord-estice ale Turciei cu Uniunea Sovietică, așa cum fuseseră determinate prin Tratatul de la Kars. Tratatul de la Kars stabilea că bolșevicii cedau fostele provincii armenesti și georgiene Kars, Iğdır, Ardahan și Artvin Turciei în schimbul Adjariiei. Tratatul a fost semnat la Erevan pe 11 septembrie 1922, după ce Țara Armeniei devenise parte a URSS-ului.

SITUAȚIA TERITORIALĂ A GERMANIEI

Alsacia-Lorena (aparținând, din sec. al XVII-lea până în 1871) Franței, prin politica expansionistă a lui Ludovic al XIV-lea, a fost redată Franței (14.522 km², 1.815.000 locuitori); **Nordul Schleswigului, zona Tønder** în Schleswig-Holstein, după Plebiscitul Schleswig, a fost redat Danemarcei (3.228 km² sau 3.938 km²); **majoritatea teritoriului din Marea Poloniei și estul regiunii Pomerania** (Prusia de Vest), pe care Prusia îl cucerise în Glasvandul Poloniei, au fost redat Poloniei după Marea Răscoală Poloneză (53.800 km² cu 4.224.000 locuitori - în 1931 -, inclusiv 510 km² și 26.000 locuitori din Silezia Superioară); **zona Huleczyn din Silezia Superioară**, a fost acordată Cehoslovaciei (316 sau 333 km² și 49.000 locuitori); **Estul Sileziei Superioare**, după plebiscit, a fost redat Poloniei (3.214 km² cu 965.000 locuitori); **zona orașelor germane Eupen și Malmedy** a fost acordată Belgiei; **zona Soldau** din Prusia de Est, incluzând (calea ferată pe ruta Varșovia-Gdansk) a fost acordată Poloniei (492 km²).

10. CRONOLOGIE

noiembrie 1918: Carol I de Habsburg abdică; Austria și Ungaria devin republici

octombrie-noiembrie 1918: Este constituită Cehoslovacia

1 decembrie 1918: Adunarea de la Alba-Iulia; constituirea României Mari

decembrie 1918: Este constituită Iugoslavia

1918-1922: Războiul civil din Rusia

28 iunie 1919: Tratatul de la Versailles

1919-1920: Conferința de pace de la Paris

1921: Se constituie Mica înțelegere

1921-1922: Conferința de la Washington

1922: Constituirea U.R.S.S.

1922: Tratatul de la Rapallo favoriza modernizarea tehnicii de luptă sovietice și înarmarea Germaniei.

1923: Franța ocupă zona Ruhr; criza reparațiilor

1924: Este aprobat *Planul Dawes*, prin care datoriile germane erau eşalonate pe cinci ani.

1925: Pactul de la Locarno, prin care Germania recunoaşte şi garantează frontierele Belgiei şi Franţei.

1926: Germania devine membră a Societăţii Naţiunilor.

1928: Stalin trece la o economie planificată, impunând primul „plan cincinal”.

1929: Cerând revizuirea reparaţiilor de război, Germania beneficiază de *Planul Young*, prin care i se reduc datoriile.

1929: pactul Briand-Kellogg

1931: Ca urmare a crizei economice mondiale, Germania beneficiază de *Moratoriul Hoover*, se amână cu un an plăţile de război.

1931: Japonia atacă China şi ocupă Manciuria.

1932: Conferinţa de la Lausanne reduce datoria Germaniei la 3 miliarde mărci-aur, plăţibile când situaţia ei se va redresa.

1933: conferinţa dezarmării de la Londra ce definea noţiunile de *agresiune* şi *agresor*

1933: Adolf Hitler este numit cancelar al Germaniei

1933: Germania se retrage din Societatea Naţiunilor.

1934: Se constituie înţelegerea Balcanică

1935: Germania a reintrodus serviciul militar obligatoriu.

1935: Italia atacă Abisinia

1936: Germania ocupă şi remilitarizează Renania.

1936-1937: Pactul Anticomintern

1937: S-a format Axa Berlin-Roma-Tokio, alianţă politico-militară.

Aprilie 1938: Germania anexează Austria (Anschluss), iar câteva luni mai târziu sudetă care aparţinea Cehoslovaciei.

28-30 septembrie 1938: Conferinţa de la München; începutul dezmembrării Cehoslovaciei

1939: Slovacia s-a desprins de Cehia.

23 august 1939: Tratatul de neagresiune germano-sovietic (Pactul Ribbentrop-Molotov)

11. DICȚIONAR

Intervenţionism: Politică de intervenţie .a unui stat în treburile interne ale altui stat.

Regim de mandat: Formă de administrare sub egida Societăţii Naţiunilor, în care colonii şi teritorii care au aparţinut statelor învinse în primul război mondial sunt încredinţate statelor învingătoare (Anglia, Japonia, Franţa etc.)

Revizionism: Curent politic care îşi propune modificarea unor tratate internaţionale.

Zonă liberă: Teritoriu revendicat de două sau mai multe state, aflat sub controlul Societăţii Naţiunilor, în care se permitea accesul liber tuturor pretendenţilor.

Demilitarizare: Prevedere în urma unor convenţii sau tratate internaţionale prin care se exclude, parţial sau total, prezenţa militară (trupe, armament, fortificaţii militare).

Reparaţii/ despăgubiri de război: Compensarea pagubelor şi distrugerilor provocate altui stat în caz de război, stabilite prin tratate de pace.

Securitatea colectivă: Măsurile comune între mai multe state pentru menținerea păcii, integrității teritoriale și respectarea angajamentelor

Demilitarizare: desființarea, în urma unei convenții sau a unui tratat, a oricărei armate și excluderea armamentului sau a instalațiilor militare pe un anumit teritoriu.

Federalizare: transformarea unui stat centralizat într-o federație de state autonome, având fiecare organisme de conducere liber alese și conduse după legi proprii.

Minoritate: grup etnic ce trăiește într-un stat în care cea mai mare parte a populației o constituie un alt grup etnic.

Acordul Sykes-Picot: convenție franco-britanică negociată la Cairo, în februarie 1916, de către sir Mark Sykes, reprezentantul Marii Britanii, și Georges Picot, consulul general al Franței la Cairo, prin care cele două puteri își delimitau viitoarele zone de influență în teritoriile otomane din Orientul Apropiat. Rusia a fost informată, și sovieticii au deconspirat convenția în 1918, ceea ce a provocat un scandal internațional.

Djihad: război sfânt, conform legii islamice, îndreptat împotriva popoarelor având o altă religie.

Wahhabiți: sectă islamică puritană și militară, înființată în 1740 de Muhammad ibn al Wahhab ibn Saud. În zona Nedjed. Fondatorul actualei dinastii saudite era membru al acestei secte

Inflație: fenomen economic concretizat prin creșterea cantității de bani fără acoperire în aur sau mărfuri și scăderea puterii de cumpărare a acestora.

Moratoriu: amânarea plății datoriilor unui debitor; amânarea legală a executării obligațiilor financiare internaționale, determinată de o situație excepțională (criză economică, război etc).

Conciliatorism: împăciuitoare; atitudine care duce spre împăcare, spre realizarea unui acord sau a unui compromis

Fascism: ideologie politică și mișcare socială de extremă dreaptă; apărută în perioada interbelică în Italia și în alte state, ea promova antisemitismul, naționalismul, agresivitatea în relațiile internaționale și revizionismul.

Codicil: adaos, anexă.

Mutual: care se face în mod reciproc și simultan.

Pact de neagresiune: tratat prin care două sau mai multe state se obligă să nu întreprindă acțiuni dușmănoase unul față de celălalt.

XIII. SOCIETATEA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

1. DIFICULTĂȚILE ANILOR DE DUPĂ RĂZBOI

Perioada interbelică a cunoscut perioade de avânt și declin economic, concomitent cu regresul democrației în deceniile 2-3 în fața ofertei totalitare. Războiul a ruinat economic și financiar statele europene și a consolidat pozițiile americane ca creditor mondial și prima putere economică a lumii. Problemele erau legate de uzura echipamentului industrial, secătuirea potențialului agrar, inflație, devalorizare monetară, dificultatea reconversiei economiei la starea de pace și reintegrarea socială a foștilor combatanți. Franța și Marea Britanie s-au redresat până în 1922 iar restul țărilor europene până în 1926

2. ERA PROSPERITĂȚII AMERICANE

Profitând de situație SUA a devenit creditor mondial și a avut un mare progres, bazat pe furnizarea de produse statelor europene începând cu 1917. După 1922 și Europa cunoaște un proces de relansare economică caracterizat prin absorbția șomajului, creșterea salariilor și a nivelului de trai, tradus prin instaurarea *societății de consum*. Aceasta se baza pe oferta băncilor susținută de stat și marile corporații în domeniul creditării muncitorilor și clasei de mijloc în vederea achiziționării de locuințe, automobile, electrocasnice, mobilă și bunuri de larg consum. *Perioada 1922-1928* s-a caracterizat prin relansarea generală a industriei, dezvoltarea unor noi ramuri cum ar fi chimia, perochimia, extracția și prelucrarea petrolului, automobilul, aparatura electrotehnică. În industrie apar *holdingurile, cartelurile și monopolurile* de producție și desfacere, are loc o rapidă re tehnologizare industrială (mai întâi în Anglia și Franța). Rolul statului este redus la mecanismele de reglare a concurenței, a organizării legislative și a susținerii politice a dezvoltării economiei libere

3. MAREA CRIZĂ

Porinită de la **Crahul bursei din New York - 24 octombrie 1929**, ea s-a extins la nivel mondial și a avut ca și caracteristici criza de supraproducție și subconsumație, falimente în lanț, șomaj de masă (30 de milioane la nivel mondial), inflație galopantă, ruinarea clasei de mijloc, ample mișcări sociale, greve, marșuri ale foamei, ruinarea fermierilor, migrația spre orașe, prăbușirea nivelului de trai, ascensiunea politică a partidelor de extremă dreaptă și extremă stânga. Criza a afectat mai puțin economia etatistă franceză, economiile predominant rurale din sud-estul european și aproape deloc economia URSS.

4. ÎNCERCĂRI DE IEȘIRE DIN CRIZĂ

Problemele economice au generat tendințe și programe anticriză dintre care s-a remarcat doctrina *intervenționismului limitat de stat în economie* susținut de economistul britanic **J.M.Keynes**. Acesta susținea ideea devalorizării controlate a monedei, a deficitului bugetar, controlul dobânzilor, redistribuirea resurselor de către stat, susținerea păturilor defavorizate, credite de stat pentru industrie și bănci cu dobândă redusă, investiții în sectorul construcțiilor, energiei, infrastructurii și transporturilor care creau locuri de muncă și comenzi. Aplicarea acestor principii a fost realizat de președintele SUA, **F.D.Roosevelt** prin programul *New Deal (1933-1937)* și de dictatorul german **A.Hitler**.

5. VIAȚA COTIDIANĂ

Societatea a ieșit foarte diferențiată economic și afectată în chip diferit de război. Epoca prosperității a permis țăranilor să își vândă mai bine produsele și să cunoască prosperitatea fără a renunța la modul de viață tradițional. Muncitorimea cunoaște creșterea prosperității, dar și a diversificării calificării profesionale, fapt ce determină o schimbare a structurii lui interne, cei tineri integrându-se în clasa de mijloc. Burghezia industrială și funciară lasă loc celei financiare, fiind atrasă în noua viață a marilor orașe. Clasa de mijloc sporește numeric, ca potențial politic, social și intelectual înglobând pe funcționarii publici, ingineri, medici, avocați, juriști, profesori, ofițeri și micii

întreprinzători. Crește rolul presei, a cinematografului, cărților, capătă o importanță mai mare radioul, telefonul și televiziunea.

6. MIȘCAREA FEMINISTĂ

După 1900, începând cu statele nordice și anglo-saxone se manifestă pregnant acțiunea femeilor care militau pentru drepturi personale și sociale. Războiul mondial a chemat femeile să susțină în uzine efortul militar și a schimbat atitudinea acestora. Se solicită egalitate la vot, la școlarizare, la salarizare și angajare profesională. Mijloacele folosite încep de la petiții și continuă cu marșuri susținute și de mari personalități culturale și de Internaționala a-II-a socialistă. În perioada interbelică femeile obțin drept de vot în Finlanda, URSS, SUA, Germania, Olanda, Anglia, Brazilia, Turcia(*în România în 1946*)

7. ROMÂNIA ÎN ANUL 1938

Agricultura, este tributară loturilor fărâmițate și mici, slabei mecanizări și chimizări, lipsei de credit suficient și politicilor de susținerte și fiscale inconsecvente și în salturi adoptată de stat. **Comerțul**, este dominat de relațiile cu Anglia și Franța iar după 1933 cu Germania. Este dinamic, activ și diversificat, sporind exportul de produse industriale și finite și importul de materii prime și materiale. **Societatea**, este în procent de 80% rurală și tradițională, cu o țărănime slab culturalizată și cu o existență precară. Sporul demografic și mortalitatea infantilă sunt foarte mari. Bucureștiul crește de la 382.000 de locuitori la 872.000, realizând 17% din totalul producției industriale românești. Refacerea economică a fost urmată de o perioadă de relansare, iar criza a afectat și spațiul românesc dar într-un procent mai redus. După 1933 și prin implicarea regelui Carol al-II-lea, se constată o puternică revigorare economică susținută prin politici vamale protecționiste, prime de export, comenzi de stat în economie. Rezultatul este o creștere medie economică anuală de 5-5,5%, egalitatea dintre industrie și agricultură în ponderea PIB-ului(câte 40%), sporirea și diversificarea exportului, o balanță comercială excedentară, un rol important în Europa la nivelul producției de petrol, gaze naturale și aur(*locul 2*), porumb și cherestea(*locul 3*).

8. ISTORIA ALTFEL

John Maynard Keynes, Primul Baron Keynes de Tilton (5 iunie 1883 - 21 aprilie 1946) a fost economist britanic ale cărui idei numite economie keynesiană radicale au avut un impact major atât asupra teoriei politice și economice moderne, cât și asupra politicilor fiscale ale multor guverne. Este cunoscut în mod special pentru pledoaria sa în favoarea politicilor guvernamentale intervenționiste, prin care guvernul ar folosi măsuri fiscale și monetare în scopul temperării efectelor adverse ale recesiunilor economice, crizelor economice și boom-urilor economice. Este considerat de mulți economiști unul dintre principalii fondatori ai macroeconomiei teoretice moderne. Populara expresie lui Keynes „*Pe termen foarte lung suntem toți morți*” este încă citată.

Soluțiile lui Keynes pentru înlăturarea șomajului. Preocuparea fundamentală a lui Keynes a fost aceea de a stabili o corelație între dezvoltarea economică a societății și nivelul ocupării resurselor de muncă

disponibile, de a oferi soluții pentru înlăturarea șomajului. Pentru aceasta el a folosit un model economico-matematic descriptiv compus din Variabile endogene (determinate), indicatori globali care caracterizează nivelul activității economice la scara economiei naționale (cea mai importantă fiind cererea efectivă de mărfuri) și exogene (determinante), rate cu privire la comportamentul agenților economici (înclinația spre consum, eficiența marginală a capitalului, rata dobânzii); Relațiile dintre variabile au fost redată cu ajutorul unor ecuații și inegalități, precum și interdependența dintre ele, redată cu ajutorul unor funcții (funcția ocupării, a ofertei, a cererii etc.). Așa cum am mai afirmat, Keynes admite și recunoaște existența șomajului involuntar – tema principală a investigațiilor lui și scopul final al analizei este de a descoperi ce anume determină volumul ocupării mâinii de lucru. Nivelul ocupării (E) sau numărul de muncitori care găsesc de lucru (N) depind de cererea efectivă de mărfuri (D), deci $N = f(D)$. Ținând seama de structura cererii de mărfuri, Keynes ajunge la concluzia că dacă suma consumului final global (C) și a investițiilor globale (I) este egală cu venitul global (Y), atunci economia este în echilibru, situație exprimată în ecuația fundamentală a modelului său $C + I = Y$. Deoarece în realitate există dificultăți în desfacerea mărfurilor și predomină dezechilibrul în economie $C + I > Y$, încasările sunt mai mici decât producția oferită și deci, implicit, rezultă șomaj involuntar;

Comerțul exterior al României 1929-1939

Anul	Export		Import		Sold mil. lei
	mii tone	mil. lei	mii tone	mil. lei	
1929	7.065	28.960, 0	1.120	29.628, 0	-668
1930	9.215	28.522, 0	805	23.044, 2	5.477, 8
1931	10.047	22.196, 9	560	15.754, 6	6.442, 3
1932	9.057	16.721, 6	450	12.011, 3	4.710, 3
1933	8.778	14.710, 8	467	11.741, 9	2.428, 9
1934	8.854	13.655, 7	636	13.208, 5	447,2
1935	9.276	16.756, 2	533	10.847, 5	5.908, 7
1936	10.549	21.703, 4	630	12.637, 7	9.065, 7
1937	9.637	31.568, 4	709	20.248, 7	11.283, 7
1938	7.409	21.532, 6	821	18.767, 8	2.764, 8
1939	7.564	26.809, 3	739	22.890, 5	3.918, 8

9. CRONOLOGIE

1919: Statele Unite introduc prohibiția

1922: Se încheie refacerea economică
1923: Criză economică în Germania
1925: Restabilirea etalonului aur pentru lira sterlină
1926: Greva generală în Marea Britanie
1928: Generalizarea planificării economice în U.R.S.S.
1928: Formarea cartelului celor șapte societăți petroliere (S.U.A.)
24 octombrie 1929: crahul de la Bursa din New York
1929-1933: Marea Criză economică
20 august 1932: Acordul de la Ottawa
1932: F. D. Roosevelt câștigă alegerile în S.U.A.
1933: Roosevelt începe aplicarea programului său anticriză
30 ianuarie 1933: Hitler devine cancelar al Germaniei

10. DICȚIONAR

Crah: Faliment, scăderea cursului acțiunilor la bursă, prin lipsa acută a creditului pe piață, prin devalorizarea monedei.

Inflație: Situație caracterizată prin creșterea generală și permanentă a prețurilor.

New-Deal: Nouă distribuție a cărților în joc; nume generic dat reformelor președintelui american Roosevelt în domeniul economic și social, inițiate după 1933.

Sufragetă: Termenul a fost inventat în Anglia, în 1906, pentru a desemna militantele pentru dreptul la vot.

Standardizare: Reducere la normă, uniformizare, simplificare.

Contrabandă: trecerea clandestină a frontierei cu mărfuri, valori sau obiecte prohibite sau sustrase de la plata taxelor vamale.

Depresiune economică: fază a ciclului economic ce urmează unei perioade de criză economică și în care producția se menține la un nivel scăzut, mărfurile se vând greu și la prețuri scăzute, în condițiile în care puterea de cumpărare a populației rămâne redusă.

Prohibiție: interdicția de a produce, a vinde, de a importa sau exporta o marfă.

Reconversie, reconversiune: adaptare a unor industrii sau a unor ramuri la necesități noi (aici, adaptare a industriei de război la producția de pace).

Cartel: înțelegere între mai multe societăți economice care realizează același produs, vizând înlăturarea concurenței și menținerea unui preț ridicat, repartizarea pieței etc, fiecare dintre ele păstrându-și independența.

Deficit bugetar: sumă cu care cheltuielile depășesc veniturile.

Holding: formă de subordonare a diferitelor întreprinderi (societăți) prin controlul participanților de către o societate anonimă pe acțiuni.

Taxă de scont: dobânda pe care banca centrală dintr-o țară o percepe la operațiunile anticipate ale băncilor comerciale care prezintă scrisori de schimb pentru a obține sumele necesare; pe baza taxei de scont se stabilește nivelul general al dobânzilor la creditele pe termen.

Trust: formă de asociere în care întreprinderile care s-au unit își pierd independența comercială, de producție și juridică, fiind subordonate unei conduceri unice.

Credit: capital procurat prin împrumut, pe baza încrederii sau solvabilității.

Subvenție: ajutor bănesc acordat de regulă de către stat unor agenți economici.

XIV. REGIMURI POLITICE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

1. VICTORIA DEMOCRAȚIEI

Sfârșitul războiului mondial marcat victoria militară a statelor democratice și disoluția imperiilor multinaționale și autocratic conservatoare. Pe ruinele lor s-au născut și sau întregit state naționale care au încercat să creeze și ele sisteme democratice. Viața politică britanică era dominată de disputa dintre laburiști, conservatori și liberali, ceea franceză oscila între stânga și dreapta regrupată în coaliții temporare și relativ eterogene, în timp ce noua Germania a *Republicii de la Weimar*, a înfrânt insurecția comunistă, fără a reuși să contureze o stabilitate guvernamentală. Crizele declanșate de instaurarea comunismului în Rusia și tentativele de puci comunist în Germania(1918) și Ungaria(1919), nu au avut urmări permanente.

2. ORIGINILE TOTALITARISMULUI

În perioada interbelică, sistemul democratic de organizare politică a cunoscut o criză de mari proporții, ilustrată de renașterea unor vechi forme de autoritarism, precum și de apariția totalitarismului. Forma tradițională de guvernare antidemocratică în istoria europeană era *autoritarismul conservator*. Așa cum făcuseră Caterina cea Mare în Rusia și Metternich în Austria, conducătorii unor asemenea guvernări au încercat să prevină acele transformări de substanță care ar fi subminat ordinea socială existentă. În acest scop, ei s-au bazat pe birocrații obediente, departamente vigilente de poliție și armate de încredere. Participarea populară la astfel de guvernări era interzisă sau limitată drastic la aliați naturali, precum aristocrații, înalții funcționari sau înalții ierarhi ai Bisericii. Liberalii, democrații și socialiștii erau persecutați ca radicali, fiind adesea întemnițați sau exilați. După primul război mondial, acest tip de guvernare autoritară a reapărut și s-a impus în aproape toată Europa. Practic, în ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, guvernarea de tip democratic supraviețuise doar în Marea Britanie, Franța, Țările de Jos, țările din Scandinavia, Cehoslovacia și Elveția. Deși în anii '20 sisteme cu caracter democratic funcționaseră și în Austria, Bulgaria, România, Grecia, Estonia și Letonia, la finele anilor '30 formele dictatoriale de guvernare izbândiseră și în aceste țări, o evoluție în conformitate cu „spiritul epocii” (Zeitgeist). Însă aceste guvernări autoritare de tip vechi erau limitate în materie de putere și obiective. Neîntemeiate pe tehnologia și comunicațiile moderne, ele nu dispuneau de capacitatea de a controla multe aspecte ale vieții supușilor lor. Adesea nici nu doreau să procedeze astfel. Preocupate de supraviețuirea regimului, aceste guvernări și-au limitat în mare măsură pretențiile la o acceptare pasivă din partea populației. Cât timp oamenii nu încercau să schimbe sistemul, ei se bucurau de cele mai multe ori de o independență personală considerabilă.

3. FUNDAMENTELE IDEOLOGICE ALE TOTALITARISMULUI

A. Tentația dictaturii se regăsea acolo unde dezamăgirea produsă de prelungirea crizei datorată distrugerilor războiului s-a combinat cu accentuarea crizei social-politice sau cu existența tendințelor revanșiste și revizioniste. Instaurată în Rusia în 1917 dictatura stângii a fost urmată până

în 1939 de triumful regimurilor autoritarist-militare sau naționalist-rasiste de dreapta în majoritatea statelor europene.

B. Oferta totalitară cuprindea apelul la ordine, credință, disciplină, solidaritate națională și socială, restaurarea vechii legalități. Ea s-a prezentat sub forma comunismului, fascismului și național-socialismului

C. Fascismul este ideologia statului și a națiunii, dezvoltat în Italia de Partidul Național Fascist condus de Benito Mussolini. Ea neagă liberalismul, democrația și pluralismul, combate marxismul și susține ideea coeziunii națiunii și consensul național. Promovează economia statului corporatist, mitul națiunii unitare și a trecutului glorios al Italiei.

D. Comunismul este ideologia claselor sociale, bazat pe ideea construirii societății comuniste caracterizată prin sistemul partidului unic, dictatura proletariatului condus de un lider unic, internaționalism proletar și ideologia luptei de clasă. În plan economic nega proprietatea privată urmărind cooperativizarea agriculturii, naționalizarea industriei, urbanizare și industrializare forțată, economie centralizată, dirijată și controlată de partidul unic.

E. Național-socialismul este ideologia rasei promovată în Germania de NSDAP condus de Adolf Hitler. Ideea statului totalitar, a regimului polițienesc și a antidemocratismului și antiparlamentarismului este dublată de *teoria rasei superioare* germanice și de antisemitism visceral, ca și de ideea necesității obținerii prin război de *spațiu vital* în dauna vecinilor.

4. DOUĂ FAȚETE ALE TOTALITARISMULUI

A. Rusia - totalitarismul comunist. Evoluția conflictului a dus în 1917 la creșterea nemulțumirilor economico-sociale și naționale. Rezultatul a fost revoluția burgheză din **martie 1917**, abolirea țarismului și continuarea războiului, situație de care au profitat *bolșevicii* conduși de *Lenin* care au organizat lovitura de stat din **25-26 octombrie/6-7 noiembrie 1917**. Preluând puterea în zona centrală a Rusiei europene bolșevicii, au încheiat pace cu Germania, au zdrobit opoziția internă și au câștigat războiul civil purtat în perioada 1918-1922 cu armatele naționaliste ale „generalilor albi”. Se instituie o societate bazată pe naționalizarea industriei, cooperativizarea agriculturii, industrializare și urbanizare forțată, regimul partidului unic, economie centralizată și dirijată, regim polițienesc represiv susținut de armată și poliția politică CEKA/NKVD/KGB.

B. Stalinismul este regimul impus de succesorul lui Lenin, *I.V. Stalin* care conduce URSS în perioada **1924-1953**. Stalin a dezvoltat teoria „socialismului într-o singură țară”, mult mai atractivă pentru cei mai mulți dintre comuniștii ruși decât doctrina lui Troțki a „*revoluției permanente*”, a „*exportului de revoluție*”. Troțki susținea că socialismul putea fi menținut în Rusia doar dacă revoluția izbândește de-a lungul întregii Europe. Multor comuniști părerile lui Troțki le păreau aventuroase, riscante, destinate să atragă reacții violente din partea țărilor capitaliste. În schimb, disponibilitatea lui Stalin de a renunța la politica economică leninistă (N.E.R - care, din rațiuni tactice și doar cu caracter temporar, a permis dezvoltarea unei moderate, dar promițătoare inițiative economice private) și de a construi socialismul pe plan intern a câștigat popularitate în rândul tineretului sovietic, în rândul Partidului Comunist, unde a izbutit să-și construiască, inițial, imaginea unui conducător moderat, foarte utilă în

eliminarea adversarilor, socotiți prea radicali. Acesta își consolidează puterea înlăturându-l și exilându-l pe *Troțki*, lichidându-i pe *Kirov*, *Kamenev*, *Buharin* și *Zinoviev*, ca și opoziția din partid și stat, subordonându-și armata, partidul, administrația și justiția. A lansat planul de industrializare odată cu 1929, a orchestrat lichidarea opoziției țărănești față de colectivizare (6 milioane de morți), a epurat armata, poliția politică și partidul, a inițiat un extraordinar cult al personalității. Stalin a revenit la o centralizare extremă prin impunerea primului „*plan cincinal*” (1928-1933). Acest plan cincinal era foarte ambițios. El nu viza doar stabilirea unui set de măsuri economice menite să accelereze dezvoltarea industrială a Uniunii Sovietice, ci a marcat, de fapt, începutul unei noi încercări de a mobiliza și de a transforma societatea sovietică în conformitate cu principiile socialiste. Țelul era de a crea un nou mod de viață și de a genera noi atitudini și noi loialități. Mijloacele alese de Stalin și mica elită de partid pentru atingerea acestui țel erau propaganda permanentă, sacrificiile continue, precum și violența nelimitată și controlul statului asupra tuturor aspectelor vieții umane. Printre alte lucruri, planul cincinal presupunea transformarea sistemului agricol dintr-unul bazat pe proprietatea privată, într-unul întemeiat pe ferme colective și de stat. A existat un anumit scepticism și chiar o opoziție față de acest program și în cadrul partidului, iar segmente destul de numeroase ale populației au respins sacrificiile pe care trebuiau să le facă. În special țăranii au opus rezistență sau au refuzat să coopereze, dar Stalin a fost nemilos. A creat sistemul concentraționar din Siberia, *Gulag* (18 milioane de morți), a inițiat marea teroare din anii 1936-1938 și și-a subordonat partidele comuniste europene prin intermediul Internaționalei a-III-a (*Comintern*) înființată în martie 1919, în scopul coordonării activității partidelor comuniste și a organizării revoluției mondiale, a fost folosită de Stalin în politica externă a statului sovietic în direcția slăbirii regimurilor democratice. Prin partidele comuniste afiliate, considerate secții naționale ale *Cominternului*, Stalin s-a amestecat în problemele interne ale altor state, fiind în umbra unor evenimente, cum a fost greva generală din Marea Britanie (1926).

C. Germania - nazismul. Prevederile păcii și consecințele ei, acțiunile franceze și criza postbelică au radicalizat politic spațiul german, care pe fondul crizei regimului de la Weimar, a permis ascensiunea Național-socialiștilor conduși de Hitler. După eșecul *puciului din 1923*, pe fondul marii crize, propaganda naționalistă, rasistă, xenofobă, antisemită și revanșistă a naziștilor le-a adus acestora în 1932 peste 12 milioane de voturi.

D. Hitlerismul a acaparat puterea în **30 ianuarie 1933 pe cale parlamentară**. Noul regim a eliminat pe comuniști și social-democrați, a desființat parlamentarismul, a preluat controlul armatei, poliției, presei, administrației, justiției, educației și propagandei. Partidul Social-Democrat și cele de centru au fost curând dizolvate, doar național-socialiștii rămânând un partid legal. Alegerile au devenit farse electorale. Singura misiune a *Reichstag-ului* rămânea slăvirea *Fuhrer-ului*. Naziștii au preluat aparatul administrativ, pe care au început să-l epureze. În același timp, ei au creat o serie de organisme naziste paralele, dependente doar de Hitler. În sfera economică, grevele au fost interzise, iar sindicatele desființate, fiind înlocuite de către Frontul Muncii, o organizație nazistă. Avocații, doctorii, inginerii și profesorii și-au văzut asociațiile profesionale înlăturate de către cele național-socialiste. Nici viața culturală și intelectuală nu a fost neglijată de

către noiistăpâni ai Germaniei: s-a instituit un control strict asupra editurilor și universităților, iar un aparat brutal de cenzură a intrat în funcțiune. Opoziția conducerii SD condusă de Ernst Rohm este lichidată fizic, armata este subordonată, crește rolul SS-ului, se lansează un program de construcții social-strategice și de înarmare care lichidează șomajul. Se trece la controlul total al vieții sociale, se creează lagărele de concentrare unde sunt trimiși opozanții politici și sociali, minoritățile sexuale și religioase și rasele considerate a fi inferioare (evreii, țiganii și slavii). Hitler promisese masei refacerea economică a Germaniei (**„muncă și pâine”**) și s-a ținut de cuvânt. În special prin intermediul unor lucrări publice, el a izbutit să scoată țara din marasmul economic în care se zbătea. Din 1936, Germania a pornit reînarmarea. În aceste condiții, șomajul a scăzut drastic, de la 6 milioane de persoane în ianuarie 1933, la sub 1 milion la finele lui 1936. Iar în 1938, în Germania s-a făcut simțită necesitatea unei forțe de muncă suplimentare. Și afacerile au prosperat, elita economică germană beneficiind și ea de relansarea economică a țării. Pentru cetățenii germani obișnuiți, care nu erau evrei, slavi, romei, martori ai lui Iehova sau comuniști, guvernarea lui Hitler a însemnat sporirea bunăstării. În plus, atașamentul față de cauza național-socialistă permitea depășirea barierelor sociale existente în Germania, înainte de 1933. Hitler a realizat, în fond, o minirevoluție socială, care a fost îmbrățișată cu entuziasm de către categoriile inferioare ale clasei de mijloc și chiar de către muncitori. Naționalismul, care-l ajutase pe Hitler atât de mult la cucerirea puterii, a continuat să aibă succes la masele germane și după 1933. *Refacerea Germaniei Mari și ruperea cătușelor Versailles-ului* erau teme acceptate de către cei mai mulți dintre germani. Iar obstinția cu care Hitler chiar respecta unele dintre promisiunile pe care le făcea i-a adus o popularitate fără precedent printre dictatorii Europei interbelice.

5. TRATATELE SOVIETO-GERMANE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Ecluse pe plan european Germania și URSS se apropie și semnează un act de recunoaștere reciprocă (1921). dublat de tratatul de la *Rapallo* (1922), prin care își anulau datoriile și dezvoltau schimburile economice. Momentul culminant este *pactul Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939* când cele două state împart de fapt sferele de influență în Europa de est și centrală.

6. ISTORIA ALTFEL

Adolf Hitler (n. 20 aprilie 1889, Braunau am Inn, Austria — d. 30 aprilie 1945, Berlin), lider al Partidului Național Socialist German, cancelar al Germaniei din 1933, iar din 1934 conducător absolut ("Führer") al Germaniei, a fost unul din cei mai cruzi dictatori din istoria omenirii. Ajuns la putere în 1933, liderul mișcării naziste, Hitler a dus o politică de pregătire și de declanșare a celui de Al Doilea Război Mondial, precum și de punere în aplicare a unui plan de exterminare în masă a evreilor și a adversarilor politici. În școală nu s-a remarcat, fiind elev mediocru. După moartea părinților, în 1907, s-a mutat la Viena unde a încercat să se înscrie la cursurile Academiei de Arte Frumoase, încercare eșuată. Timp de șase ani a dus o viață mizeră în cele mai sărace cartiere ale orașului, singura sa sursă de venit fiind ilustratele cu diferite clădiri din Viena, pe care le picta și vindea în cafenele. După izbucnirea Primului Război Mondial, s-a înrolat în armata germană. Pe front a fost decorat cu Crucea de Fier clasa I. Sfârșitul războiului

L-a surprins într-un spital, fiindcă fusese rănit în urma unui atac englez cu gaze de luptă. După terminarea războiului, Hitler și-a schițat în minte ceea ce urma să devină național-socialismul. O gândire bazată pe un anti-semitism feroce și o orientare rasistă asupra societății și a valorilor ei. Energia și talentul său propagandistic și oratoric l-au impus, astfel că Hitler, alături de fondatorul partidului, Anton Drexler, a formulat programul politic în februarie 1920. Tot atunci s-a hotărât și schimbarea denumirii partidului în Partidului Muncitoresc Național-Socialist German. Încă de la începuturile carierei politice, Hitler era conștient de puterea propagandei, totul fiind foarte bine pus la punct. Din aprilie 1930, responsabil cu propaganda a fost numit Joseph Goebbels, care a folosit cu succes noile tehnici, afișele electorale cât și radioul. Au fost închiriate avioane și automobile de lux pentru deplasarea mai rapidă a lui Hitler în cât mai multe locuri. Demersul a avut efectul scontat, dar un mare merit la succesul naziștilor l-a avut absenteismul electoratului la urne. Succesul obținut de partidul său la alegerile din 1932 l-a încurajat să nu accepte nici o altă funcție decât cea de cancelar. Întâlnirile dintre Hitler și președintele Hindenburg nu au dus la nici un rezultat. A urmat o perioadă tulbură în viața politică germană, culminând, totuși, la 30 ianuarie 1933 cu numirea în funcția de cancelar a lui Hitler. În scurt timp, naziștii au preluat toate funcțiile de conducere, atât în Parlamentul german (*Reichstag*), cât și în economie. În martie 1933, Hitler s-a hotărât să propună noului Parlament *Legea de împuternicire* (*Ermächtigungsgesetz*), care prevedea înlăturarea procedurilor și legislației parlamentare și transferul puterii depline cancelarului și guvernului său, prin asumarea de prerogative dictatoriale.

Benito Amilcare Andrea Mussolini (29 iulie, 1883, Predappio lângă Forlì – 28 aprilie, 1945, Giulino di Mezzegra lângă Como) a fost conducătorul Italiei între anii 1922 și 1943. A creat un stat fascist utilizând propaganda și teroarea de stat. Folosindu-și carisma, controlul total al mediei și intimidarea rivalilor politici, a ruinat sistemul democratic de guvernare existent. Intrarea sa în cel de-al doilea război mondial alături de Germania lui Hitler a făcut din Italia o țintă a atacurilor Aliate, ceea ce a dus în final la căderea și moartea sa. Născut la Dovia, în Italia, în 29 iulie 1883, ca fiu al unei învățătoare de țară și al unui fierar. Școla elementară o face în Dovia. Natura sa rebelă și indisciplina sa "naturală" se văd încă din timpul frecventării școlii secundare, la Predappio, pe care a terminat-o cu greu, la 14 ani, fiind de mai multe ori aproape de exmatriculare. Trimis apoi la Faenza, la un liceu al Călugărilor Silezieni, se revoltă din nou, contra ordinii și disciplinei impuse, fiind exmatriculat. 1902, pleacă în Elveția unde trăiește pe apucate, prestând tot felul de munci necalificate. În timpul șederii sale în Elveția, a intrat deseori în conflicte cu poliția locală pentru vagabondaj și încăiereri. În 1904 se întoarce în Italia pentru satisfacerea serviciului militar obligatoriu. Predă, din nou, în școli elementare, între 1907 - 1908. În 1909, se mută în Trent, Austria, astăzi Trento, Italia, unde a lucrat pentru un ziar de orientare socialistă, lucrând, în același timp, la câteva din scrierile sale timpurii. După reîntoarcerea în Italia, editează un ziar socialist în Forlì, și, ulterior, devine editor la un alt ziar socialist, "Avanti!", considerat la vremea respectivă cel mai important ziar socialist din Italia. În martie 1919, mai exact la 23 martie, Mussolini fondează la Milano primul grup politic de orientare fascistă. Inițial programul grupului său politic avea o orientare strict naționalistă, căutând să atragă categoria

largă a veteranilor Primului Război Mondial. Ca un leitmotiv, Mussolini insista pe refacerea gloriei Romei antice. Mai târziu, realizând că grupul său țință de veterani de război nu este suficient pentru realizarea țăelurilor sale politice, Mussolini adaugă o altă componentă programului său fascist, care se adresa specific italienilor bogați, proprietari de companii și terenuri. În octombrie 1922, Mussolini organizează "Marșul asupra Romei" (*Marcia su Roma*). La ordinul său, mii de fasciști se îndreaptă spre Roma pentru a prelua puterea. Intimidat și temându-se de un război civil, regele Victor Emanuel III îl desemnează pe Mussolini drept prim-ministru. În anii următori, Mussolini preia treptat întreaga putere, luându-și titlul de "Il Duce" și impunând în Italia cultul propriei personalități.

Vladimir Ilici Lenin născut **Ulianov** (22 aprilie 1870 – 21 ianuarie 1924), a fost un revoluționar rus care a condus partidul bolșevic, primul Premier al Uniunii Sovietice și fondatorul ideologiei cunoscute sub numele de leninism. A fost un personaj activ în Partidul Social Democrat al Muncii din Rusia (PSDMR), iar din 1903 a condus fracțiunea bolșevică, după ruptura cu menșevicii, ruptură care a fost inspirată, cel puțin parțial, de pamfletul său *Ce este de făcut?*. În 1906 a fost ales în prezidiul PSDMR. În 1907 s-a mutat în Finlanda pentru motive de siguranță. A continuat să călătorească în Europa și să participe la numeroase întruniri socialiste, inclusiv la Conferința de la Zimmerwald din 1915. La 6 aprilie 1917 s-a reîntors la Petrograd, cu ajutorul lui Parvus, urmărind răsturnarea țarului Nicolae al II-lea. În acea perioadă a preluat un rol conducător în mișcarea bolșevică, publicând. După o revoltă a muncitorilor eșuată în iulie, Lenin a fugit în Finlanda. S-a reîntors în octombrie, conducând o revoluție armată, împotriva Guvernului Provizoriu. Ideile sale de guvernare, chemau la o nouă formă de conducere, bazată pe consiliile muncitorilor numite soviete. Acceptând că sovietele sunt singurele forme legitime de guvernare muncitorească, Lenin a întrerupt activitatea Adunării Constituante Ruse. Aici, bolșevicii pierduseră la vot, câștigătorul alegerilor fiind Partidul Socialist Revoluționar. Mai târziu, aceștia din urmă s-au divizat în două fracțiuni, una de stânga, pro-soviete, și alta de dreapta, anti-soviete. Bolșevicii aveau majoritatea în Congresul Sovietelor și au format o coaliție guvernamentală cu socialiștii revoluționari de stânga. În cele din urmă, coaliția lor însă s-a prăbușit, după ce socialiștii-revoluționari s-au opus tratatului de pace de la Brest-Litovsk, ei încercând chiar, prin alianțe cu alte partide, să răstoarne guvernul sovietelor.

Iosif Vissarionovici Stalin, născut **Ioseb Djugașvili** (21 decembrie 1879 – 5 martie 1953) a fost un revoluționar bolșevic și conducător politic sovietic. Stalin a devenit Secretar General al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în 1922, în urma morții lui Vladimir Ilici Lenin, câștigând în anii deceniului al treilea lupta pentru putere cu Lev Troțki și consolidându-și pe deplin autoritatea odată cu Marea Epurare, o perioadă de represiune cruntă al cărei apogeu a fost atins în 1937. Stalin a rămas la putere pe tot parcursul celui de-al Doilea Război Mondial, și după încheierea acestuia, până la moartea sa. Regimul său de ideologie marxist-leninistă este adeseori numit stalinism. Sub Stalin, care a înlocuit Noua Politică Economică (NEP) cu planurile cincinale, (introduse în 1928) și agricultura individuală cu agricultura cooperatistă, Uniunea Sovietică a fost transformată dintr-o societate țărănească într-o mare putere industrială mondială la sfârșitul celui de-al patrulea deceniu. Agricultura sovietică, care a fost exploatată pentru finanțarea industrializării,

a continuat să fie subdezvoltată pe toată durata deceniului. Colectivizarea a trebuit să facă față opoziției generalizate a chiaburilor, în fapt, cei mai harnici și gospodari oameni ai satelor, având ca rezultat o luptă înverșunată a multor țărani împotriva autorităților. În acest timp, Stalin a argumentat că fracționismul Partidului Comunist aflat la putere ar putea slăbi Uniunea Sovietică în fața inamicilor externi. Pe durata deceniului al patrulea, el, practic, a eliminat opoziția politică prin intermediul sistemului foarte dur al *exilului intern* și prin execuții, iar prin asigurarea de beneficii anumitor segmente ale populației, a câștigat sprijinul sau cooperarea lor cu regimul.

7. CRONOLOGIE

Februarie/martie 1917: Revoluția burgheză, apoi lovitura de stat bolșevică (24 octombrie).

25 octombrie/7 noiembrie 1917: Lovitura de stat bolșevică de la Petrograd

Ianuarie 1918: Comuniștii ruși dizolvă Adunarea Constituantă

1918-1922: Războiul civil din Rusia; intervenția străină antibolșevică

1919: Se formează Partidul Muncitoresc German.

1921: Lenin lansează *Noua Politică Economică* (N.E.P.)

octombrie 1922: *Marșul asupra Romei* și preluarea puterii în Italia de către Mussolini, conducătorul Partidului Fascist Italian

1922: Nașterea URSS.

1924: Moare V.I. Lenin.

1924-1926: Perioada în care Mussolini și-a lichidat principalii adversari politici

1924-1927: Luptă pentru putere, în cadrul elitei bolșevice din U.R.S.S., câștigată de Stalin

1929: Stalin preia în totalitate puterea în URSS.

1925: Adolf Hitler, scrie *Mein Kampf*.

1928-1933: Primul plan cincinal

1929: Tratatul de la Laterano între statul italian și papalitate

30 ianuarie 1933: Adolf Hitler devine cancelar al Germaniei

1933: Este incendiat Reichstag-ul.

martie 1933: Alegeri în Germania, influențate de acțiunile naziștilor germani

30 iunie 1934: *Noaptea cuțitelor lungi* eliminarea conducătorilor S.A. și a adversari declarați ai regimului national-socialist

1935: Legile de la Nürnberg prin care evreii erau deposezați de cetățenia germană

1936-1938: *Marea Teroare*, epurările ordonate de Stalin

8. DICȚIONAR

Marele Război: denumire dată primului război mondial (până la izbucnirea celui de-al doilea), impusă chiar din acea perioadă,

Obedient: ascultător, supus.

Spațiu vital (Lebensraum): în concepția lui Hitler, poporul german trebuia să trăiască într-un singur stat și avea nevoie de teritorii suplimentare, imposibil de obținut altfel decât pe seama vecinilor Germaniei.

Spiritul epocii (Zeitgeist): set de opinii Impuse în aceeași perioadă, în mai multe țări.

Delațiune: denunț, pâră.

Exportul de revoluție = dorința unora dintre conducătorii bolșevici de a promova comunismul și în alte țări europene, în special în Germania, cu scopul de a ușura lupta statului sovietic cu țările capitaliste inamice.

Gulag - spațiu concentraționar: lanț de lagăre de muncă forțată și de exterminare menite să elimine „*dușmanii poporului*” și să asigure loialitatea față de regimul comunist, prin intermediul terorismului de stat și al spaimei generalizate.

Divide et impera: „*dezbină și stăpânește*”(Machiavelli); mod de a domina adversarii prin folosirea disensiunilor dintre aceștia.

Führer: conducător, în limba germană.

Reichstag: camera superioară a Parlamentului german.

Culaci - chiaburi: țărani înstăriți, gospodari, principalii „*dușmani de clasă*” ai comuniștilor în mediul rural.

XV. AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

1. CAUZELE CONFLICTULUI

Se regăsesc în prevederile păcii de la Versailles, a incapacității de intervenție a Societății Națiunilor, neînțelegerile anglo-franceze, izolaționismul american, tendințele revanșarde germane, italiene și japoneze, ascensiunea regimurilor dictatoriale și conciliatorismul anglo-francez. Tratatul impunea Germaniei și celorlalți învinși anumite restricții, dar nu prevedea și mijloacele pentru a-i obliga să le respecte. Instaurarea unor regimuri fasciste în Europa, în special a celui nazist, a fost la originea războiului. Hitler promisese poporului german că va desface „cătușele Versailles-ului”. Încălcările tratatelor prin reînarmarea Germaniei și remilitarizarea zonei renane au fost pași importanți către un nou război. Menționăm că, în anii '30, toate statele se înarmau, dar Germania o făcea, încălcând restricțiile impuse la Versailles. Revizionismul a fost în mare măsură vinovat de împingerea lumii într-un nou război. Este vorba nu doar de revizionismul german, ci și de cel ungar, bulgar etc. La rândul lor, sovieticii, nemulțumiți că au pierdut rangul de mare putere după efortul militar al Rusiei din 1914-1917, doreau recuperarea unor teritorii „pierdute” în 1918. *Protocolul adițional secret al Pactului de neagresiune* cu Germania din 23 august 1939 preciza tocmai aceste intenții.

Constituirea unei noi alianțe militare (Axa Berlin - Roma - Tokio), ca și apropierea germano-sovietică, de altfel, ar fi trebuit să stârnească mai multă îngrijorare celorlalte puteri occidentale. Era de presupus că Germania va încerca să redevină mare putere, iar Franța și Marea Britanie ar fi trebuit să se opună, între învingători însă erau numeroase tensiuni și contradicții, iar rezultatul a fost, mai ales din partea Marii Britanii, o atitudine conciliatoare față de Germania. Existau, de asemenea, contradicții și între Marile Puteri, pe de o parte, și statele mici și mijlocii, pe de alta. Unele dintre acestea au fost victime ale *conciliatorismului franco-britanic*, așa cum s-a întâmplat cu Cehoslovacia în 1938.

2. ÎNCEPUTUL RĂZBOIULUI

Statul polonez, refăcut în 1918, avea asigurată ieșirea la Marea Baltică printr-un coridor situat în dreptul portului Gdansk (Dantzig). El separa Prusia

Orientală de Germania Mare. Refuzul Poloniei de a renunța la teritoriul respectiv a oferit Germaniei motivul războiului. Pentru a se asigura, ea a încheiat *Pactul de Oțel* (mai 1939) cu Italia și *Tratatul de neagresiune cu Uniunea Sovietică* (23 august 1939). Germania a cerut Poloniei să-i cedeze orașul port Danzig și „coridorul polonez” și în fața refuzului acesteia a atacat-o la **1 septembrie 1939**. Franța și Marea Britanie au declarat război Germaniei la **3 septembrie 1939**, dar nu au acționat militar astfel că atacată din est și de URSS în **14 septembrie 1939**, Polonia a fost zdrobită în 4 săptămâni și împărțită între ruși și germani. Profitând de situație URSS a atacat Finlanda **octombrie 1939-martie 1940** și a silit-o să-i cedeze ismul Kareliei, portul Viiborg și baza aero-navală Hango.

3. RĂZBOIUL CIUDAT

Victoria rapidă pe frontul polonez a fost posibilă și datorită atitudinii Franței și Marii Britanii, care, după declarația de război, au acordat Poloniei doar un ajutor financiar și s-au mulțumit să ocupe poziții pe linia Maginot. Cele circa opt luni de acalmie în vest poartă denumirea de *războiul ciudat*. Războiul ciudat a fost un război al ocaziilor pierdute, deoarece Germania nu a fost nevoită să lupte pe două fronturi și a avut răgazul necesar pentru a lichida Polonia. În plus, el a contribuit la apariția atitudinilor defetiste, la scăderea moralului și combativității soldaților, explicând evoluțiile ulterioare pe frontul din Vest. În vest, Belgia și Olanda, deși și-au reconfirmat neutralitatea, declarând că vor intra în război doar dacă frontierele lor vor fi atacate, se pregăteau pentru o asemenea eventualitate, construind fortificații. Intrarea în război a Marii Britanii și a dominioanelor a dat naștere la numeroase incidente navale, care au dus la blocarea flotei germane în Marea Baltică de către cea anglo-franceză, care îi era cu mult superioară. Pe tot parcursul războiului, Germania a evitat confruntările navale deschise, folosind doar submarinele și minele magnetice. Era de așteptat o blocadă a Germaniei de către flota britanică și cea franceză, ceea ce i-ar fi creat mari probleme în aprovizionarea cu materiile prime necesare industriei de război, materii prime care îi lipseau.

4. REICHUL ÎN OFENSIVĂ

A. Campania din 1940 începe prin ofensiva germană spre nordul european cu scopul de a pune mâna pe rezervele de minereu scandinav și a devansa blocada navală engleză. În **martie 1940** germanii ocupă rapid Danemarca(6 ore) și Norvegia(20 de zile), respingând desantul franco-britanic de la Narvik. În **10 mai 1940** germanii atacă în vest cucerind Luxemburgul în 2 ore și silind Olanda – 19 mai și Belgia – 29 mai să capituleze. Tancurile germane trec prin munții Ardeni, ocolind linia Maginot și ies în **20 mai** la canalul Mâneicii izolând în Flandra 40 de divizii aliate. Englezii își retrag trupele prin Dunkerque, iar Franța rămasă singură capitulează în **20 iunie 1940**. Germanii ocupă țărmul atlantic, Parisul , nordul și nord-estul în timp ce în sud se instalează un guvern colaboraționist condus de *mareșalul Phillipe Petain* cu sediul la *Vichy*. Rezistența e preluată la Londra de generalul *de Gaulle*, iar englezii vor rezista asaltului aerian german din *august 1940 – martie 1941*, zădărniciind o debarcare germană în insulă. În est, profitând de situație URSS ocupă în **august 1940** Basarabia, Bucovina de nord, Estonia, Letonia și Lituania.

B. Campaniile din 1941 încep în *Europa* în **martie** când venind în ajutorul italienilor germanii ocupă în 3 săptămâni Jugoslavia și Grecia. În **22 iunie 1941** germanii și aliații lor atacă URSS, avansând spre est în 6 săptămâni între 900-1200 Km. Sunt ocupate Kiev, Minsk, Odessa, Smolensk, încercuit Leningradul, ofensiva Axei fiind oprită în **decembrie** la 40 km vest de Moscova. În *Africa* eșecul italian îl determină pe Hitler să trimită aici *Deutsche Afrika Korps* condus de generalul Rommel. În *Pacific* antagonismul japonezo-american duce la atacul japonez asupra bazei aero-navale americane de la *Pearl-Harbour* din ins. Hawaii – **7 decembrie 1941**, și cucerirea de către niponi a Asiei de sud-est, Filipinelor, Indoneziei și amenințarea Indiei și Australiei.

5. „NOUA ORDINE NAZISTĂ” ÎN EUROPA

La începutul anului 1941, Germania deținea sau controla cea mai mare parte a Europei, deși războiul cu Marea Britanie nu se sfârșise. Această Europă, aflată, conform unor istorici, „la ora de germană”, trebuia organizată pe baze noi. Administrarea teritoriilor ocupate reprezenta sarcina armatei, a administrației civile care se sprijinea pe minoritatea germană și pe partide de dreapta și a Gestapo-ului, căruia îi reveneau toate obligațiile poliției. Germania alipise efectiv Austria (devenită *Ostmark*), districtul Sudeților, Alsacia și Lorena, teritoriile poloneze și câteva cantoane belgiene. Celelalte țări cucerite au avut forme diferite de organizare, între care *protectoratul*, *comandatura*, *guvernământul*. Unele teritorii, ca Danemarca sau Franța, și-au păstrat suveranitatea până în 1942 sau chiar 1943. Băncile germane au înlăturat de pe continent finanțele franceze și britanice, iar Germania și-a dezvoltat, prin măsuri autarhice, potențialul economic. Unul dintre principalii parteneri de afaceri al acestei noi Germanii a fost, până în iunie 1941. Uniunea Sovietică, care i-a livrat materii prime, sau chiar i-a facilitat achiziționarea unor mărfuri din țările neutre. În teritoriile ocupate, Germania a organizat exploatarea sistematică a bogățiilor naturale, a introdus programe de muncă obligatorie, a raționalizat alimentele și alte produse de primă necesitate. „*Noua ordine*” germană, susținută de propaganda nazistă, sublinia, de altfel, obligația și „onoarea” unor popoare de a munci și a se sacrifica pentru „*marele popor german*”, aparținând unei rase superioare. În aceste teritorii, ocupanții au găsit colaboratori din rândul populației, dar au trebuit să facă față mișcărilor de rezistență în Franța, Belgia, Olanda, Grecia, Iugoslavia. Germania s-a impus și în restul Europei rămas neocupat, implicându-se în relațiile externe ale acestor țări și obligându-le să facă anumite concesii. Hitler a făcut presiuni asupra Spaniei neutre pentru a ocupa Gibraltarul deținut de englezi.

6. ÎNCEPUTUL SFÂRȘITULUI REICHULUI

După crearea alianței anglo-americane prin *Charta Atlanticului*, se constituie din 26 de state în **ianuarie 1942** *Coaliția Națiunilor Unite* în frunte cu SUA, Marea Britanie și URSS. În **mai-iunie 1942** americanii opresc ofensiva japoneză prin victoriile aero-navale din *Marea Coralilor* și din largul insulelor *Midway*, în timp ce Rommel este oprit de britanici la 60 de km de Cairo în bătălia de la *El Alamein* – **octombrie 1942**. În est germanii încearcă să pună mâna pe resursele petroliere din Caucaz, fiind zdrobiți la *Stalingrad*

septembrie 1942 - februarie 1943, moment care marchează trecerea inițiativei strategice în mâna trupelor sovietice..

7. „RĂZBOIUL TOTAL”

Intervenția Japoniei și intrarea Statelor Unite au transformat conflictul într-un război cu adevărat mondial. Războiul avea și un *caracter ideologic*, deoarece se confruntau două concepții diferite: una reprezentată de *fascismul european* și *militarismul nipon*, conform căreia lumea era împărțită în rase superioare, înzestrate cu toate calitățile de conducători, și rase și popoare predestinate să fie aservite, și alta *antifascistă*, construită pe *principiul egalității tuturor popoarelor* și *al dreptului la libertate*. Propaganda de război a fost deosebit de activă și de o parte, și de alta. Spionajul a avut un rol extrem de important, fiind la baza unor victorii sau a unor înfrângeri. Institute de cercetare și oameni de știință au lucrat pentru serviciile militare, descifrând coduri sau documente, perfecționând arme sau măbind puterea unor medicamente, îmbunătățind comunicațiile. Războiul a necesitat nu numai soldați, ci și toate resursele economice, mâna de lucru și importante resurse financiare. Producția industrială a crescut, direcționându-se aproape exclusiv spre front. Întreaga populație era mobilizată; civililor le-au revenit importante obligații față de stat și răspunderea pentru aprovizionarea frontului. Se adaugă furtul sistematic practicat de ocupația germană în Europa și de cea japoneză în Asia, suferințele celor internați în lagăre de muncă forțată și distrugerile materiale provocate de bombardamente. Caracterul de război total decurge din lipsa unei demarcații între combatanți și civili, aceștia din urmă considerându-se a fi mobilizați și suferind privațiuni care au întrecut chiar și pe cele de pe front.

8. HOLOCAUSTUL

A. Premisele Holocaustului se află în însăși doctrina rasistă și antisemită a naziștilor, care a fost pusă în aplicare în Germania după preluarea puterii. Apogeul ei îl reprezintă *legile rasiale de la Nurenberg - 1935*, la care se adaugă distrugerea sinagogilor și bunurilor evreiești, concomitent cu începutul închiderii evreilor în lagărele de concentrare prin „*Noaptea de cristal*” din 9-10 noiembrie 1938.

B. Soluția finală care semnifica exterminarea fizică a evreilor europeni a fost decisă prin *protocolul de la Wansee - ianuarie 1942*, sub coordonarea și conducerea SS, care urmărea arestarea, exproprierea, ghetoizarea, deportarea și lichidarea fizică directă sau prin muncă forțată a elementului evreiesc. În perioada 1942-1945 prin lagărele de exterminare din Germania, Austria și Polonia au fost exterminați 14 milioane de europeni, dintre care 6 milioane de evrei.

C. Holocaustul în România a fost inițiat prin legile rasiale ale guvernului Goga-Cuza din *ianuarie 1938*, fiind continuate de regimul legionar și cel militar al lui Ion Antonescu, culminând cu exproprierea bunurilor industriale, agricole, forestiere și comercial-bancare evreiești, cu asasinatelor din București în perioada rebeliunii legionare 21-23 *ianuarie 1941* și pogromul de la Iași 28-29 *iunie 1941*. După începutul războiului antisovietic și eliberarea Basarabiei și Bucovinei, regimul Antonescu a deportat în Transnistria pe evreii basarabeni, bucovineni și din județele Dorohoi și Botoșani, din cei 150.000 aduși aici murind datorită condițiilor existente și lipsurilor circa

100.000. În Transilvania de nord-vest regimul horthist a deportat pe cei 160.000 de evrei în lagărele naziste unde au murit 135.000 dintre aceștia.

9. ANII 1943-1944

După debarcarea anglo-americană din Africa de nord – **noiembrie 1942** și zdrobirea forțelor Axei de aici – **mai 1943**, aliații au debarcat în Sicilia și Italia de sud – **iunie 1943**, fapt ce a determinat înlăturarea lui Mussolini și ieșirea Italiei din luptă – **septembrie 1943**. Germanii au ocupat Italia și au rezistat pe linia Monte Cassino și linia Gustav până la sfârșitul conflictului. La **6 iunie 1944** aliații occidentali au debarcat în Normandia și până în toamnă au atins linia Rinului. Anul 1942 a fost, pe frontul de est, un an de lupte crâncene, fără un rezultat concret pentru Germania, dar nici pentru Uniunea Sovietică. Vara, Comandamentul General german avea în vedere două direcții: spre Caucaz, unde se aflau rezervele de petrol, și spre Stalingrad, pentru a intercepta cursul Voigăi. În dorința de a obține o victorie decisivă, Hitler a concentrat 80% din forțele germane pe frontul din răsărit. Spre Caucaz, primele rezultate păreau promițătoare, sovieticii retrăgându-se din fața armatei germane. La Stalingrad, armatele germane, aflate sub comanda generalului Paulus, băteau pasul pe loc; ele înaintau doar cu câteva sute de metri zilnic, pierderile fiind foarte mari de ambele părți. În noiembrie, când iarna sosise deja, sovieticii au declanșat o primă contraofensivă și au străpuns segmentul românesc al frontului, încercuind și capturând Corpul 5 de Armată român. Trupele germane, slăbite moral de frig și de lipsa aprovizionării, au capitulat în fața Stalingradului (31 ianuarie/2 februarie 1943). Stalingradul a adus sovieticilor prima mare victorie și a produs cotitura mult așteptată pe frontul de est. După Stalingrad, posibilitatea înfrângerii Germaniei părea plauzibilă. Sovieticii au intrat în posesia unor planuri secrete germane care detaliau ofensiva prevăzută pentru vara 1943 (operațiunea *Citadela*). Ei au luat măsurile corespunzătoare și au obținut, în vara anului 1943, victoria de la Kursk. Bătălia de la Kursk, unde a avut loc cea mai mare bătălie de tancuri din istorie, a permis sovieticilor să preia inițiativa strategică și a determinat Germania să înceapă retragerea de pe frontul din Răsărit. La începutul anului 1944, Leningradul a fost despresurat, iar în aprilie 1944 Armata Roșie a ajuns la Nistru, au pătruns în Polonia și au determinat ieșirea din luptă în **august-septembrie** a României, Bulgariei și Finlandei. Ofensiva japoneză în Extremul Orient, vastul teritoriu ocupat și comportamentul soldaților niponi în război au creat un adevărat șoc și un mit al invincibilității, în mai 1942 însă, americanii au obținut prima victorie lângă insula Midway, fără urmări strategice, dar de o mare importanță psihologică: ea demonstra că japonezii pot fi înfrânți și reda încrederea în forța militară a Statelor Unite. Statele Unite au preluat ofensiva în insulele Solomon, unde, după lupte grele (august 1942-februarie 1943), obțineau prima mare victorie strategică, obligând Japonia să evacueze Guadalcanal și oprindu-i expansiunea.

10. SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI. ÎNFRÂNGEREA GERMANIEI

După respingerea ultimelor ofensive germane din Ardeni și zona lacului Balaton, aliații au pătruns pe teritoriul german, sovieticii și americanii făcând joncțiune *la Torgau pe Elba* – *aprilie 1945*. Rușii au cucerit Berlinul și Hitler s-a sinucis – *1 mai 1945*, iar Germania a capitulat la *9 mai 1945*. Prin întâlnirea

liderilor aliați de la *Yalta din 4-11 februarie 1945*, s-a stabilit regimul ocupației în Germania, judecarea criminalilor de război, denazificarea și democratizarea Europei. Ezitările anglo-americane, i-au permis lui Stalin să dea o interpretare proprie acestor înțelegeri și să impună în estul european aflat sub ocupația trupelor sovietice regimuri procomuniste.

11. CONFERINȚA DE LA POSTDAM

Desfășurată în perioada *17 iulie - 2 august 1945*, a prevăzut colaborarea contra Japoniei, statutul postbelic al Germaniei, problema reparațiilor de război și a criminalilor de război, granița polono-germană pe râurile Oder-Neisse și viitoarele tratate de pace. De asemenea a marcat începutul antagonismului și neîncrederii dintre sovietici și aliații occidentali.

12. ÎNFRÂNGEREA JAPONIEI

Începând cu 1943 ofensiva americană a dus la eliberarea Asiei de sud-est și a Filipinelor. Lipsiți de resurse umane și materiale, japonezii au opus o rezistență crâncenă în insule și în arhipelagul Okinawa, recurgând și la utilizarea piloților sinucigași – **kamikadze**. Pentru a reduce pierderile proprii și a grăbi sfârșitul conflictului, președintele Truman a autorizat utilizarea armei nucleare. După bombardamentele atomice de la Hiroshima – *6 august 1945* și Nagasaki – *9 august 1945*, soldate cu peste 200.000 de victime, Japonia a capitulat la *2 septembrie 1945*.

13. ROMÂNIA ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Preliminariile, sunt legate de expansiunea regimului hitlerist pe fondul conciliatorismului franco-englez, dublat de *pactul Ribbentrop -Molotov din 23 august 1939*. Pe baza acestui act germanii și sovieticii împart Polonia și în vara lui 1940 pe fondul victoriilor germane din vest URSS anexa teritorii finlandeze, românești (Basarabia și Bucovina de Nord) și statele baltice.

Participarea românească la războiul mondial a avut două faze:

- **În est** *22 iunie 1941-23 august 1944*, concretizat până la 25 iulie prin eliberarea Basarabiei și Bucovinei (pierduri *23.400 din care 5.000 morți*) și continuarea războiului în răsărit până la Stalingrad și în *Caucaz* (pierderi totale *624.700 din care 71.600 morți*). După Stalingrad atât guvernul Antoneescu cât și opoziția democratică au dus tratative cu anglo-americanii pentru ieșirea din război, dar fără succes.

- **În vest** *23 august 1944-9 mai 1945*, concretizat prin participarea la eliberarea Transilvaniei, Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei (pierderi *169.800 din care 21.000 morți*). României nu îi este recunoscută la Paris-1947 statutul de cobeligerant, pierde din nou Basarabia, Bucovina de nord, ținutul Herței, insula Șerpilor și Cadrilaterul, plătește o mare despăgubire de război și este cedată sferei de dominație sovietică.

14. ISTORIA ALTFEL

Ocuparea statelor baltice se referă la perioada în care statele baltice (Estonia, Letonia, Lituania) au suferit regimul ocupației străine, mai întâi din partea Uniunii Sovietice ca urmare a prevederilor a URSS din 1944 până în 1991. În momentul în care s-a declanșat al doilea război mondial în 1939, soarta statelor baltice fusese deja hotărâtă prin „Protocolul adițional secret” al pactului de neagresiune sovieto-

german din august 1939. Pierderile umane din timpul celui de-al doilea război mondial în statele baltice au fost printre cele mai ridicate din Europa. Estimările oficiale arată o pierdere de 25% pentru Estonia, 30% pentru Letonia și 15% pentru Lituania. Aceste pierderi, care cuprind atât pierderile provocate de lupte cât și cele provocate de deportările sovietice din 1941 și de deportările germane și de Holocaust au fost estimate la 90.000 de oameni pentru Estonia, 180.000 pentru Letonia și 250.000 pentru Lituania.

Ocuparea de către URSS a Basarabiei și Bucovinei de nord. Pe 28 iunie 1940, România a primit un ultimatum din partea Uniunii Sovietice, prin care se cerea evacuarea administrației civile și a armatei române de pe teritoriul dintre Prut și Nistru cunoscut ca Basarabia și din partea nordică a regiunii Bucovina. În cazul în care retragerea nu s-ar fi făcut în termenul impus de patru zile, România era amenințată cu războiul. Datorită presiunilor conjugate de la Moscova și de la Berlin, administrația și armata române s-au retras pentru a evita războiul. Aceste evenimente au apărut în contextul mai larg în care Germania Nazistă și Uniunea Sovietică își reîmpărțeau sferele de influență în Europa Răsăriteană și se pregăteau pentru declanșarea celui de-al doilea război mondial. În cea mai mare parte a teritoriului ocupat, sovieticii au proclamat RSS Moldovenească, iar partea sudică a Basarabiei, Bugeacul, și nordul Bucovinei au fost alipite la RSS Ucrainiană. Odată cu proclamarea RSS Moldovenești, RSSA Moldovenească, republică autonomă „moldovenească” de la răsărit de Nistru, a fost împărțită între cele două republici sovietice vecine, Moldova sovietică și Ucraina. Ocupația sovietică a fost întreruptă pentru scurtă vreme în 1941, după ce România a declanșat operațiunile militare de eliberare a teritoriilor ocupate de URSS ca parte a Operațiunii Barbarossa), dar teritoriile au fost în cele din urmă recuperate de sovietici în 1944.

Blitzkrieg (termen din germană, care înseamnă efectiv **război fulger**) este numele comun sub care este cunoscută o doctrină militară care constă dintr-o ofensivă militară generalizată precedată de atacuri aeriene și bombardamente masive urmate de atacuri foarte rapide purtate de forțe mobile care atacă variat și prin surprindere pe un front larg, dar și în adâncimea teritoriului advers pentru a nu da timp inamicului de a se apăra sau regrupa coerent. Definierea caracteristicilor a ceea ce este comun cunoscut sub termenul de "Blitzkrieg" se bazează pe mobilitatea deosebită a vehiculelor mecanizate de război. Principiile de bază ale acestei doctrine și tipuri de operații militare au fost dezvoltate de-a lungul secolului 20 de mai multe națiuni și armate naționale. Armata Germaniei, Wehrmacht, a excelat în implementarea acestor concepte prin includerea armelor și vehiculelor moderne ale timpului respectiv ca una din metodele esențiale menite a spori eficiența luptelor și a muta cât mai adânc în teritoriul inamic linia de bătaie. Prima traducere în practică a doctrinei și conceptelor **războiului fulger** au fost aplicate de Wehrmacht la începutul teatrelor de operații ale celui de-al doilea război mondial. Strategia a fost în special efectivă în cazul invaziei Franței, Olandei și la începutul invaziei Uniunii Sovietice. Aceste operațiuni militare reușite s-au bazat masiv pe manevre de penetrare surprinzător de rapide, nepregătirea generală a inamicilor și respectiv inabilitatea acestora de a reacționa suficient de rapid și coerent la ofensiva generalizată a armatei Germaniei Naziste. Faptul că 1940 armata Germaniei a învins relativ rapid

forțele superioare numeric și tehnic ale Franței a condus mulți analiști militari ai timpului la concluzia pripită și falsă că Wehrmacht folosisese un nou sistem complex constând din noi tipuri de arme, care fuseseră anterior inventate de către germani.

Pierderile omenești în cel de-al doilea război mondial se situează în jurul cifrei de 72 de milioane de victime. Din acestea, în jur de 47 de milioane au fost victime din cadrul populației civile, incluzând aici și 20 de milioane de morți proveniți din foametea și bolile cauzate de război. Aliații pierd 61 de milioane de persoane, în timp ce Puterile Axei pierd circa 11 milioane de morți.

Refugierea și expulzarea/strămutarea germanilor după încheierea celui de-al doilea război mondial se referă la fuga și deportarea în masă a celor considerați a fi de etnie germană din zonele ocupate de Uniunea Sovietică în Europa, imediat după încheierea celui de-al doilea război mondial și în primii trei ani postbelici (1946 – 1948). Prima etapă a procesului de expulzare a reprezentat-o evacuarea haotică a populației civile organizată de autoritățile germane în mai multe părți ale țării. Au urmat deportările celor care rămăseseră după prima etapă, care în multe părți se aflau în zonele ocupate de Armata Roșie, și care erau concepute anume pentru crearea statelor naționale omogene din punct de vedere etnic. Expulzările în masă ale minoritarilor germani au fost hotărâte în timpul Conferinței de la Potsdam din 1945, care stabileau că strămutările urmau să fie făcute "în ordine și într-un mod uman". În sursele Aliaților date publicității după 1990, deportarea și migrația etnicilor germani au afectat în jur de 16,5 milioane de oameni și a fost cea mai mare dintre migrațiile postbelice orchestrate de puterile victorioase ale Aliaților occidentali și ale Uniunii Sovietice staliniste. Alături de germani au mai fost deportați polonezi, români din Basarabia și Bucovina, ucrainieni, maghiari, evrei din întreaga Uniune Sovietică și Europa Răsăriteană. Majoritatea expulzărilor au fost făcute din zonele care au revenit Uniunii Sovietice și Poloniei după război. Alte deportări de mai mică amploare au fost făcute din Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia (în special din Voievodina), Lituania și alte regiuni din Europa Centrală și Răsăriteană

15. CRONOLOGIE

1 septembrie 1939: atacul Germaniei asupra Poloniei; începutul războiului

3 septembrie 1939: Franța și Marea Britanie declară război Germaniei

17 septembrie 1939: Trupele sovietice intră în Polonia

Septembrie-octombrie 1939: Polonia este împărțită între germani și sovietici

Noiembrie 1939-martie 1940: *Războiul de iarnă*, atacul sovietic împotriva Finlandei

Aprilie 1940: germanii ocupă Danemarca și Norvegia

mai-iunie 1940: Bătălia pentru Franța

22 iunie 1940: Capitularea Franței

August 1940: URSS anexează sub amenințarea forței Estonia, Letonia, Lituania, Basarabia și Bucovina de Nord

august-septembrie 1940: Bătălia Angliei

octombrie 1940: Italia invadează Grecia

aprilie 1941: forțele Axei ocupă Grecia și Iugoslavia

22 iunie 1941: Atacul german împotriva URSS

August 1941: Carta Atlanticului

Octombrie 1941: Acordul anglo-sovietic de colaborare și ajutor economic

7 decembrie 1941: Atacul japonez asupra bazei de la Pearl Harbour; intrarea S.U.A. în război

1 ianuarie 1942: se semnează Declarația Națiunilor Unite

Mai 1942: bătălia de la Midway

Octombrie 1942: Victoria englezilor de la El Alamein

8 noiembrie 1942: Debarcarea anglo-americană în nordul Africii

31 ianuarie-2 februarie 1943: Capitularea forțelor germane și ale aliaților săi la Stalingrad

februarie 1943: Victoria Statelor Unite în insulele Solomon

mai 1943: capitularea forțelor Axei din Africa

iunie-iulie 1943: Bătălia de la Orel-Kursk

iulie 1943: debarcarea aliată în Sicilia și sudul Italiei

3 septembrie 1943: Italia capitulează

28 noiembrie - 1 decembrie 1943: conferința de la Teheran

2 aprilie 1944: Guvernul sovietic declară că respectă integritatea teritorială a României și regimul politic existent.

6 iunie 1944: Debarcarea din Normandia.

20 august 1944: Fronturile 2 și 3 Ucrainean au declanșat ofensiva pe direcția Iași-Chișinău.

23 august 1944: România se alătură Aliaților.

Septembrie 1944: Bulgaria și Finlanda capitulează

25 octombrie 1944: România încheie eliberarea Transilvaniei de nord-vest.

15 ianuarie 1945: Trupele române eliberează Budapesta.

4-11 februarie 1945: Conferința de la Yalta

aprilie 1945: Mussolini a fost împușcat de către partizanii italieni

9 mai 1945: Capitularea Germaniei

12 mai 1945: Armata română încheie participarea la război. 260 de zile de luptă, 170.000 de soldați pieriți pe front.

17 iulie - 2 august 1945: Conferința de la Postdam

6 august 1945: Lansarea bombei atomice la Hiroshima

9 august 1945: Lansarea celei de a doua bombe atomice la Nagasaki

2 septembrie 1945: Capitularea Japoniei

16. DICȚIONAR

Eugenie: Ansamblu de metode care vizează îmbunătățirea patrimoniului genetic al grupurilor umane.

Autarhie: situația unui stat/unei națiuni care își satisface nevoile economice prin propriile puteri, fără importuri sau ajutor străin.

Crucișător: navă de război rapidă, mai ușoară și mai puțin puternică decât cuirasatul, servind pentru interceptarea liniilor de comunicație inamice.

Defetism: atitudine a celui care consideră o cauză pierdută sau nu crede în reușita unei acțiuni.

Distrugător: navă ușoară de luptă, înarmată, folosită pentru protecția navelor mari și vânătoria de submarine.

Genocid: exterminare intenționată a unei comunități naționale, etnice, rasiale, religioase.

Gestapo: poliția secretă nazistă (în germană *Geheim Staats Polizei*).

Holocaust: la vechii evrei însemna sacrificiu în cinstea divinității, în care animalul sacrificat era ars în întregime; aici, exterminarea populației evreiești în al doilea război mondial.

Linia Maginot: linie fortificată în Franța, având rol de a apăra frontiera nord-estică.

Pactul Tripartit: alianță militară încheiată de Germania cu Italia și Japonia la 27 septembrie 1940, în care acestea fixează termenii colaborării militare și își delimitează interesele teritoriale.

XVI. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE POSTBELICE

1. TRATATELE DE PACE

Conferința de la Yalta desfășurată în **februarie 1945** cu participarea lui Stalin, Churchill și Roosevelt, a decis reorganizarea Germaniei și Europei postbelice, judecarea criminalilor de război și ducerea războiului împotriva Japoniei. Conferința de la Postam(**iulie-august 1945**) a stabilit zonele de ocupație în Germania.-a instituit tribunalul de la Nurnberg și a hotărât semnarea tratatelor de pace cu foști aliați ai Germaniei. Conferința de pace de la **Paris(iulie-noiembrie 1946)** a confirmat anexiunile sovietice pe seama României. Finlandei. Poloniei. Statelor Baltice, la care a adăugat Ucraina Subcarpatică luată de la Cehoslovacia, insulele Kurile și sudul Sahalinului de la Japonia.granița polonă-germană era fixată pe râurile Oder și Neisse, aliații germanilor au plătit mari despăgubiri de război în special către URSS. Pacea dintre anglo-americani și germani s-a semnat în 1951, cea între germani și sovietici în 1956. cele două state germane recunoscându-se reciproc în 1972 și reunificându-se în 1990. *Tribunalul de la Nurnberg* a judecat **24 de lideri naziști** pentru crime împotriva umanității și a păcii, pronunțând 12 pedepse cu moartea. La **Tokyo** au fost judecați **27 de generali și politicieni japonezi**, pe aceleași capete de acuzare, 7 dintre ei fiind condamnați la moarte.

2. ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE

Eșecul Societății Națiunilor a determinat pe aliați să i-a în calcul o nouă organizației, creată prin participarea a 51 de state la *Conferința de la San Francisco* – **aprilie 1945**. ONU avea ca scop apărarea și menținerea păcii, egalitatea membrilor și colaborarea internațională. Organismele ONU (cu sediul la New York)sunt:

- *Adunarea Generală* formată din toți membri pe principiul un stat un vot
- *Secretarul General* ales pe 5 ani maxim 2 mandate pe criterii zonale
- *Consiliul de securitate* cu scopul de a apăra pacea cu 15 membri dintre care 5 permanenți cu drept de veto(SUA, China, Rusia, Franța și Marea Britanie) și 10 nepermanenți aleși pe 2 ani
- *Consiliul economic și social* care coordonează 27 organisme ONU dintre care FAO, UNESCO, UNICEF, FMI
- *Curtea internațională de justiție*(cu sediul la Haga)

3. RĂZBOIUL RECE

A. Scindarea Europei își are originile în epoca de după Yalta și Postam, când URSS a impus regimuri comuniste în estul european, a constituit

Kominformul și a inițiat în **1948** blocada Berlinului și constituirea pactului de la Varșovia - **1955**. În replică americanii au lansat **planul**

Marshall(ajutorarea economică pentru refacerea postbelică a statelor vest europene) și **doctrina Truman**(zăgăzuirea comunismului prin sprijinirea militară a Greciei și Turciei) și crearea alianței militare NATO - **1949**.

B. Mondializarea este legată de generalizarea "războiului rece" pe plan economic, militar și politic, agravat de instaurarea comunismului în China - **1949**, divizarea Coreii și războiul coreean **1950-1953**, început cu atacul nordului, intervenția ONU sub conducerea SUA și apoi a „voluntarilor chinezi”. În Vietnam , mișcarea comunistă s-a opus prin luptă francezilor **1946-1954**, crearea unui stat comunist în nord, apoi războiul civil din sud și intervenția americană **1964-1973** și reunificarea sub regimul comunist. Momentul de vârf îl constituie *criza rachetelor din Cuba din 1962*.

C. O lume bipolară are la bază divizarea lumii între URSS și SUA, concomitent cu crearea blocurilor economice(CAER și CEE) și militare(pactul de la Varșovia și NATO). Sovieticii au reprimat orice dizidență de gen Ungaria -1956 și Cehoslovacia-1968, iar americanii au inițiat „vânătoarea de vrăjitoare” a senatorului McCarthy. Concurența dintre superputeri s-a extins și în cursa spațială prin lansarea primului om în spațiu de către sovietici în **1961** și aselenizarea americanilor în **1969**.

D. Destinderea începe prin stabilirea „telefonului roșu” dintre Kennedy și Hrusciiov, urmată de restabilirea relațiilor chino-americane și tratatul sovieto-american SALT 1 - **1972**, recunoașterea reciprocă RDG-RFG în **1974**, conferința de la Helsinki - **1975**, dar tensionată de conflictele din Orientul Mijlociu **1967** și **1973**, invazia sovietică din Afganistan - **1979**.

E. Sfârșitul războiului rece este legat de venirea la conducerea URSS a lui Gorbaciov și reformele acestuia, concomitent cu înțelegerile Gorbaciov-Reagan de la *Reykjavik* - **1986** și *Washington* - **1987**, care au dus în **1989** la prăbușirea comunismului european și în **1991** la dispariția URSS.

4. PROBLEME GLOBALE ȘI RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Independența coloniilor, a început imediat după război cu coloniile italiene și japoneze și s-a accelerat în deceniile 5-7 în special în Africa. Englezii și-au abandonat pașnic coloniile înlocuindu-le cu Commonwealth, în timp ce francezii au dus războaie sângeroase în Indochina(1946-1954), Algeria(1954-1962), belgienii în Congo(1959-1962) și portughezii în Angola și Mozambic(1964-1975). Noile state africane s-au reunit în **1963** în *Organizația unității africane*. Mișcarea de nealinieră s-a dezvoltat odată cu decolonizare și era considerată o cale de mijloc între cele două blocuri. Promovată de președinții *Nehru(India)*, *Nasser(Egipt)* și *Tito(Yugoslavia)* în **1961**, ea și-a definit poziția prin Conferința de la Bandung și la ONU prin "**Grupul celor 77**".

5. CONFLICTUL ÎN ORIENTUL APROPIAT ȘI MIJLOCIU

Are la bază *declarația Balfour din 1917* ce permitea crearea unui "cămin național evreiesc" în Palestina. Masiva emigrație evreiască a acutizat conflictul arabo-evreu și în 1948 ONU a votat partajarea Palestinei între evrei și arabi. **Apariția statului Israel în 1948** a generat 5 războaie arabo-israeliene în **1948**(de independență), **1956**(al Suezului-alături de israelieni erau englezii și francezii), **1967** „războiul de 6 zile”-Israelul ocupă

Cisiordania, Gaza, înălțimile Gola, Suez și Ierusalimul de est), 1973(războiul de Yom Kippur) și 1984(Israelul ocupă temporar sudul Libanului). Conflictul a generat pierderi umane și materiale, un imens val de refugiați palestinieni, dezvoltarea terorismului arab și insecuritate acută în regiune.

6. PRĂBUȘIREA COMUNISMULUI ÎN EUROPA

Gorbaciov venit la conducerea URSS în 1984, lansând reforma numită *glasnost și perestroika*, urmată de divizarea spațiului comunist între reformatori(Cehoslovacia, Ungaria, Polonia) și conservatori(RDG, România și Bulgaria). În 1989 cade zidul Berlinului și se reunifică Germania, regimurile comuniste sunt înlăturate pe cale pașnică cu excepția României, iar în 1990 începe disoluția URSS prin independența republicilor baltice, încheiată prin dispariția URSS în 1991 și apoi extinderea spre est a Uniunii Europene și a NATO.

7. ISTORIA ALTFEL

Linia Oder-Neisse. Denumire dată frontierei polono-germane stabilite la 2 august 1945 de Conferința de la Potsdam de-a lungul râului Neisse (*Lausitzer Neisse*) de la frontiera cu Cehia și pînă la vărsarea acestuia în râul Odra (*Oder*), apoi de-a lungul talvegului navigabil al Odrei și pîna la vărsarea sa în Marea Baltică, dar lăsînd orașele Szczecin (*Stettin*) și Świnoujście (*Swinemuende*) de partea poloneză a frontierei. În urma trasării acestei frontiere Germania a pierdut cea mai mare parte a provinciilor istorice Pomerania și Silezia, partea de est a Brandenburgului și cele două Prusii (Orientală și Occidentală), avînd o suprafață totală de 113,7 mii km². Dintre acestea 15,1 mii km² i-au revenit Rusiei (actuala regiune Kaliningrad) și 98,6 mii km² Poloniei. Cca 9 milioane dintre cei peste 10 milioane de locuitori ai acestor ținuturi au fost expatriați între 1945-1950 în Germania. Dintre cei rămași cca 0,6 milioane erau etnici polonezi (în sudul Prusiei Orientale și în Silezia Superioară) și încă undeva 0,6 milioane erau etnici germani pe care statul comunist polonez i-a identificat ca fiind "polonezi germanizați". Golul de populație creat după expulzarea germanilor a fost acoperit cu cca 4 milioane etnici polonezi expulzați din teritoriile poloneze răsăritene, anexate de Uniunea Sovietică. Legalitatea frontierei polono-germane a fost vreme îndelungată un subiect de discuții, întrucît RFG nu a recunoscut-o ca frontieră de-facto a Poloniei decît în 1970, iar prevederile Conferinței de la Potsdam stipulau că frontiera polono-germană va fi stabilită definitiv doar de o conferință de pace. Soluționarea definitivă a acestei probleme s-a produs abia în 1991, după semnarea acordului de frontieră dintre Polonia și Germania reunificată. Conform aceluiași acord Polonia recunoștea existența unei minorități germane și oferea o serie de drepturi acesteia.

Războiul Rece (1947-1991) a fost o confruntare deschisă, nonmilitară (deși a cauzat cursa înarmării) și limitată, care s-a dezvoltat după Al Doilea Război Mondial între două grupuri de state care aveau ideologii și sisteme politice diametral opuse. Într-un grup se aflau URSS și aliații ei, cărora li se mai spunea și *Blocul oriental sau răsăritean*. Celălalt grup cuprindea SUA și aliații lor, numiți și *Blocul occidental sau apusean*. La nivel militar-politic a fost o confruntare între NATO (North Atlantic Treaty Organization, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord) și Pactul de la Varșovia. La nivel economic, a fost o confruntare între capitalism și socialism. La nivel

ideologico-politic a fost o confruntare între democrațiile liberale occidentale (așa-numita "lume liberă," "societatea deschisă") și regimurile comuniste totalitare (așa-numita "societatea închisă"). Înfruntarea dintre cele două blocuri a fost numită "Războiul rece", deoarece nu s-a ajuns la confruntări directe militare dintre supraputeri (nu s-a ajuns la un război "cald"). Din punctul de vedere al studiilor strategice, nu s-a ajuns și nu se putea ajunge la un război "cald", la o confruntare convențională datorită faptului că ambele supraputeri s-au dotat cu arme atomice și nucleare, ceea ce a creat o situație strategică de "deterrence", adică de descurajare și blocare reciprocă. Alminteri, se ajungea la o distrugere reciprocă totală și la o catastrofă mondială. Din punctul de vedere al serviciilor secrete, a fost o confruntare între serviciile occidentale de "intelligence" (în primul rând cele americane, CIA, NSA, dar și cele britanice, germane, franceze, italiene, etc.) și serviciile de poliție politică ale regimurilor totalitare comuniste (în primul rând, KGB, dar și Securitate, STASI, etc.) S-a mai numit "Războiul Rece" și datorită faptului că a fost purtat între foștii aliați din războiul împotriva regimului totalitar nazist, între două forme de regimuri politice care aveau aceleași rădăcini ideologice, adică lupta democratică pentru emanciparea omului de sub orice formă de dominație. "Războiul rece" a dominat politica externă a SUA și a URSS încă din 1947, când s-a folosit pentru prima oară termenul, și până la colapsul Uniunii Sovietice din 1991. Din punct de vedere al mijloacelor utilizate, Războiul Rece a fost o luptă în care s-au utilizat presiunea economică, ajutorul selectiv, manevrele diplomatice, propaganda, asasinatul, operațiunile militare de intensitate mică și iminentul război pe scară mare. Războiul Rece s-a încheiat o dată cu prăbușirea regimurilor comuniste sovietice și a URSS, supraputerea care s-a confruntat cu SUA, iar lumea care a rămas este dominată de o singură supraputere (condiție descrisă de specialiștii în politică internațională drept hegemonie globală a SUA într-o lume care este unipolară, chiar dacă unii specialiști partizani și, în general, antiamericani o numesc multipolară).

Războiul din Coreea. Liderul nord-coreean, Kim Il-sung, a fost cel care i-a propus lui Stalin o invazie a Coreei de Sud motivând ca celulele Partidului Muncitoresc sunt extrem de active în Sud, iar populația va declanșa o revoltă atunci când Partidul va da semnalul. Aceste afirmații se bazau pe existența, nedovedită însă, a unui număr de 77.000 luptători de guerila și a altor 500.000 de comuniști aflați în ilegalitate. Stalin s-a consultat cu Mao Zedong, care a aprobat inițiativa nord-coreeană argumentând că Statele Unite nu vor interveni din moment ce războiul ar fi o problemă internă a Coreei. Stalin, deși nu la fel de încrezător precum cei doi lideri asiatici, a încuviințat invazia mizând pe un conflict de scurtă durată și pe o victorie rapidă a Nordului și evitând în acest fel o intervenție americană. Dând dovadă de precauție, după un proces masiv de echipare a armatei nord-coreene, Rusia și-a retras consilierii militari pentru a ascunde orice implicare a URSS în conflict. Ulterior, Nikita Sergheevici Hrușciov a criticat această decizie susținând că implicarea unuia sau a două detașamente de tancuri sovietice în conflict ar fi putut asigura victoria Nordului. Inițial, ajutorul Statelor Unite și al Marii Britanii s-a materializat în suport aerian și naval considerându-se, în ciuda scepticismului liderilor militari americani, că acest ajutor va fi suficient. În curând, însă (până la sfârșitul lunii iunie) s-a conturat nevoia unei implicări concrete, astfel încât președintele Truman a autorizat trimiterea de trupe

terestre. Reușita Invaziei de la Incheon (15 septembrie 1950) a determinat administrația americană să se întrebe ce va urma. Inițial, Statele Unite au declarat că intervenția are ca scop restabilirea ordinii de dinaintea războiului, dar în timpul verii anului 1950 tot mai multe voci cereau pedepsirea Coreei de Nord. Astfel, pe 27 septembrie Douglas MacArthur a fost instruit să procedeze în consecință, fiind asigurat că este puțin probabil ca URSS și China să ofere suport militar Coreei. Bilanțul războiului este înfiorător: 900.000 de chinezi, 1,5 milioane de nord-coreeni și 1,3 milioane de sud-coreeni (în mare majoritate civili) au căzut victime conflictului. De asemenea, 34.000 de americani au murit în luptă și peste 100.000 au fost răniți

Războiul imaginar în cinematografia contemporană. Cinematografia a tratat cu succes dincolo de filmele- mărturie împotriva comunismului sau nazismului, subiectul fricii de dușmanul invizibil, al războiului imaginar în excelente ecranizări ale romanelor *Nineteen eighty four* (1984), *Fahrenheit 451*, sau în filmul *Brazil*. Nu sunt de condamnat nici reproducerile ieftine mai recente, cum ar fi *The Island*, *Equilibrium*, *Aeon Flux*, *Ultraviolet* întrucât chiar și acestea tratează direct tema manipulării sociale printr-un dușman invizibil, chiar dacă o fac fără prea mult tact sau talent. În aceste sensuri, războiul imaginar din timpul războiului rece este o temă și pârgie socială de actualitate, manifestată nu doar în istoria contemporană ci și în producțiile cinematografice, mai mult sau mai puțin, explicite.

8. CRONOLOGIE

August-noiembrie 1944: Conferința de la Dumbarton Oaks

4-11 februarie 1945: Conferința de la Yalta

aprilie-iunie 1945: Conferința de la San Francisco

26 iunie 1945: Crearea Organizației Națiunilor Unite.

17 iulie - 2 august 1945: Conferința de la Postdam

noiembrie 1945: Deschiderea lucrărilor Tribunalului de la Nürnberg

5 martie 1946: Discursul lui W. Churchill la Fulton

1946-1947: Conferința de pace de la Paris

1947: Planul Marshall

1947: la ființă Kominform-ul.

1948-1949: Blocada Berlinului

1949: înființarea C.A.E.R.

1949: Formarea RFG și a RDG;

Aprilie 1949: crearea NATO;

Octombrie 1949: instaurarea regimului comunist în China.

1950-1953: Războiul din Coreea.

1953: Experimentarea primei bombe cu hidrogen de către U.R.S.S.

1955: Semnarea Tratatului de la Varșovia

1960: Rezoluția O.N.U. referitoare la colonii

4 septembrie 1961: Conferința de la Belgrad: nașterea mișcării de nealiniere

1962: Criza rachetelor din Cuba

1964-1973: Intervenția americană în Vietnam.

1972: Semnarea acordului SALT 1.

1975: Semnarea Acordului final de la Helsinki.

1979: Acordul SALT 2

1989: Căderea Zidului Berlinului și a regimurilor comuniste din fostele state satelite ale URSS.

1991: Desființarea Pactului de la Varșovia; dispariția URSS.

9. DICȚIONAR

Descurajare nucleară: situație care definește perioada postbelică, în care Europa cunoaște o lungă perioadă de pace, în condițiile tensiunilor create de Războiul rece, deoarece un posibil conflict armat ar fi produs pagube incalculabile prin folosirea armamentului nuclear; imposibilitatea unui conflict deschis datorită înarmării nucleare și deținerii, în general, de armament nuclear. Secretarul de stat american, Henry Kissinger, spunea că descurajarea este tentativa de a împiedica un adversar să-și înzestreze linia ofensivă, opunându-i riscuri mai mari decât pagubele scontate.

Controlul armamentelor: noțiune dezvoltată în Statele Unite, în anii '60, vizând asigurarea unui echilibru al superputerilor, stabilirea unor plafoane la anumite arme, sau prevenirea cursei înarmărilor de un anumit fel (arme biologice) sau în anumite zone (Antarctica, spațiul cosmic etc).

Non-proliferație: angajamentul puterilor ce dețin anumite arme, în special cele nucleare, de a nu le transfera statelor care nu le au.

Echilibrul terorii: situație în care forțele a două puteri oponente sunt egale, provocând teama izbucnirii unui război.

S.A.L.T.: prescurtare a denumirii engleze a Acordului de limitare a armamentului strategic (*Strategic Armament Limitation Talks*).

XVII. REGIMURI POLITICE POSTBELICE

1. REGIMURI POLITICE DEMOCRAT - LIBERALE

Înțelegerile din cadrul conferințelor interaliatate de la *Teheran - 1943* și *Yalta - 1945*, au dus după înfrângerea Germaniei la împărțirea acesteia în 4 zone de ocupație. Unificarea zonelor de ocupație occidentală și creșterea antagonismului cu sovietici au dus la constituirea în **1949** a RFG și RDG. În Europa Occidentală s-au restaurat regimurile democrat parlamentare de tip republican sau monarhic, bazate pe drepturile omului, libertățile politice și individuale, economie concurențială de piață, proprietate, separarea puterilor în stat, supremația legii, pluripartidism, dialog, toleranță. SUA a deținut rolul de lider militar, politic și economic și a contribuit prin *planul Marshall* (ajutor de 13 miliarde de dolari) la renașterea economică a vestului și la crearea „societății de consum” afectată temporar de criza petrolieră a anilor **1973-1979**.

2. REGIMURI TOTALITARE - COMUNISMUL

A. Instaurarea regimurilor comuniste s-a realizat în Europa prin rezultatul avansului militar sovietic, care a eliberat partea estică a continentului. Pierderile sovietice cifrate la 27 milioane de morți și 30% din resursele materiale, au fost compensate prin anexarea de la vecinii vestici a 700.000 km² cu 22 milioane de locuitori. Pe lângă represiunea internă ce a afectat pe naționaliștii baltici, ruși, ucraineni și români, dar a dus și la deportarea unor popoare din URSS acuzate de colaboraționism cu naziștii (tătarii, cecenii, ingușii, kalmucii, polonezii, germanii de pe Volga),

Stalin a impus și regimuri comuniste în Bulgaria, România, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia și RDG).

B. Trăsăturile generale ale regimurilor comuniste sunt legate de copierea modelului sovietic și anume:

- sistemul partidului unic și lichidarea parlamentarismului și pluralismului politic
- lider autoritar-despotic, considerat mesianic și concentrând toată puterea în stat
- naționalizarea industriei și cooperativizarea agriculturii
- industrializare și urbanizare forțată pe baza unei economii centralizate, dirijate și de comandă
- eliminarea fizică a „dușmanilor de clasă” și a tuturor celor care se opun sistemului
- stat polițienesc, bazat pe poliție politică, teroare, controlul vieții sociale și economice
- eradicarea religiei, discreditarea bisericii, deculturalizarea, distrugerea minorităților etnice și confesionale
- abolirea proprietății private, a libertăților personale, drepturilor individuale și cetățenești

C. Destalinizarea .În sistemul comunist, Uniunea Sovietică a rămas cu o poziție dominantă, chiar dacă - am văzut - uneori contestată. Dispariția lui Stalin (1953) a avut efecte care s-au propagat în întreg sistemul. De fapt nu s-a schimbat sistemul, ci doar metodele folosite în interiorul său. Fenomenul cunoscut sub numele de *destalinizare* are tocmai această semnificație. Mai există și aceea care ține de poziția internațională a Uniunii Sovietice, de relațiile acesteia cu lumea occidentală aflată sub conducerea Statelor Unite ale Americii. Prin *destalinizare*, regimul sovietic dorea o consolidare internă și o despărțire de greșelile fostului conducător, arătându-se gata să profite de cooperarea cu lumea occidentală. Esența și obiectivele lui rămâneau însă neschimbate. Liberalizarea preconizată de succesorul lui Stalin, N. S. Hrușciov, în forma concretă a relaxării represiunii și a toleranței față de o eventuală *opozitie*, este pe cale de a se naște.

D. Național-comunism și neostalinism. Propagată în sistem, această liberalizare riscă să treacă peste limitele gândite la Moscova: o liberalizare care eventual să îmbunătățească regimul, nu să-l nege, și cu atât mai puțin să-l înlăture. Acesta este cadrul în care evoluează formele specifice de comunism cu deschidere spre *național-comunism* - un fenomen dintre cele mai interesante și cu prelungiri în perioada posttotalitară. Este cazul comunismului iugoslav, al revoltei maghiare din 1956, reprimată de puterea sovietică. Este cazul celor întâmplare în Cehoslovacia sub conducerea lui Alexandr Dubcek, în 1968. Represiunea sovietică a fost promptă și exemplară din punct de vedere tehnic. Atitudinea față de *schimbarea necesară*, acceptarea cauzelor ei, creează o perspectiva care explică și conturarea fenomenului de *neostalinism*, în care se încadrează regimul comunist din România și manifestări ale altor regimuri ale aceluiași sistem.

E. Prăbușirea regimurilor comuniste în Europa este legată de pierderea competiției economice, a decalajului de prosperitate și a sugrumării individualității și libertății de opinie. Primele mișcări de nemulțumire au apărut în **Ungaria - 1956, Cehoslovacia - 1968, Polonia 1970 și 1980.** Venirea la conducerea URSS a lui Mihail Gorbaciov și lansarea programului

de *glasnost* și *perestroika*, a dus la reducerea prezenței sovietice și în 1989 la prăbușirea regimurilor comuniste est europene.

3. COMUNISMUL ÎN ROMÂNIA

Instaurat în anii **1945-1946** cu sprijin sovietic, regimul a copiat modelul sovietic și a fost condus de *Gheorghe Gheorghiu Dej*(1945-1965) și *Nicolae Ceaușescu*(1965-1989). După etapă copierii modelului sovietic și a subordonării necondiționate față de Moscova **1945-1958**, a urmat etapa relativei liberalizări și modelului „național-comunist **1958-1971**, după care începând cu **1974**, Ceaușescu a impus un regim neostalinist bazat pe voluntarism, autoritarism, autarhie economică, cult al personalității, comunism dinastic, privațiuni extreme impuse populației.

4. ISTORIA ALTFEL

Zidul Berlinului un simbol al războiului rece, a fost construit inițial pe 13 august 1961 și a fost demolat în săptămânile de după 9 noiembrie 1989. Parte a cortinei de fier, Zidul Berlinului a fost cea mai cunoscută parte frontierei RDG-ului. Concepută de administrația liderului comunist al Germaniei Răsăritene, Walter Ulbricht, și aprobată de liderul sovietic Nikita Hrușciov, zidul a fost o barieră de separare între Berlinul Occidental și Republica Democrată Germană pentru aproape 28 de ani. A fost construit în perioada postbelică, (perioadă în care Germania a fost divizată), în efortul de a stopa consecințele scurgerii de forță de muncă și pierderilor economice asociate cu migrația zilnică a unui mare număr de profesioniști și lucrători calificați între est și vest. A dus în mod clar la scăderea emigrației de la 2,5 milioane în perioada 1949 – 1962 la numai 5.000 între 1962 și 1989. Crearea Zidului Berlinului a fost un dezastru propagandistic pentru Germania Răsăriteană și pentru blocul comunist ca un tot. Zidul a reprezentat un simbol al tiraniei comuniste insistent afișat în lumea occidentală, în special după împușcarea câtorva evadați intens mediatizată. Liberalizarea politică de la sfârșitul deceniului al nouălea, asociată cu declinul Uniunii Sovietice, a dus la relaxarea restricțiilor la trecerea frontierei est-germane, care au dus în cele din urmă la demonstrații de masă și căderea guvernului comunist.

UNGARIA - 1956. În mai 1955, când Mátyás Rákosi a revenit temporar în forță, Imre Nagy a fost demis și exclus din Conducerea Executivă, iar mai târziu și din partid. În vara anului 1956 la presiunea mai multora s-a reactivat în plan politic, fiind una din personalitățile de frunte ale noului grup cu concepții reformiste. La 13 octombrie 1956 a fost reacceptat în partid. La 23 octombrie studenții demonștrânți cer reîntrirea lui în guvern. În seara respectivă a ținut un discurs memorabil în fața Parlamentului și a fost numit din nou prim-ministru, chiar în seara respectivă. Pe data de 28 a luat o poziție fermă în susținerea revoluției și introducerii pluripartismului. Cu avansarea evenimentelor își reorganizează de mai multe ori guvernul. Din 28 octombrie este în Conducerea Executivă a Partidului Socialist Maghiar Muncitoresc. La începutul lunii noiembrie guvernul lui anunță iesirea Ungariei din Pactul de la Varșovia, declarând Ungaria țară neutră. În dimineața de 4 noiembrie a ținut un discurs dramatic în radio, anunțând a doua intrare a trupelor sovietice, mai târziu cerând azil la ambasada iugoslaviei. Pe 21 este răpit în drum spre casa lui și este deportat în România, la Snagov, împreună cu mai mulți reformiști. Nu a fost dispus să demisioneze și nici să recunoască

guvernul lui János Kádár, în ciuda presiunilor politice puternice. A fost dus acasă în aprilie 1957. Între 9 iunie și 15 iunie 1958 a fost judecat într-un proces cu uși închise, fiind condamnat la moarte. Sentința a fost executată chiar în ziua următoare

Primăvara de la Praga - 1968. Sub **Comunism**, economia cehoslovacă din anii 60 se afla într-o criză gravă, iar controlul central de la **Praga** a dezamăgit speranțele comuniștilor locali. În octombrie **1967** o parte din reformatori, în special Ota Sik, au luat inițiativă, solicitând Primului Secretar **Antonín Novotný** o ședință a Comitetului Central. Novotný a eșuat în a obține sprijinul tovarășilor săi comuniști, dar și a Moscovei, fiind forțat să demisioneze, iar Dubček a devenit noul Prim Secretar pe 5 ianuarie, **1968**. Perioada martie - august 1968 a fost denumită **Primăvara de la Praga**; pe durata acestei perioade, Dubček a încercat să liberalizeze guvernul și să permită așa-zisul "socialism cu față umană". Dubček a reasigurat sovieticii că era în continuare în relații cordiale cu Moscova, argumentând că reformele ar fi doar o problemă internă. Primăvara de la Praga s-a terminat pe 21 august 1968, când sovieticii au intrat cu forțe militare în Praga, împreună cu ceilalți participanți ai **Pactului de la Varșovia** (cu excepția României). Dubček a cerut populației să nu se opună, ulterior el fiind capturat de sovietici, împreună cu alți reformatori și dus în lanțuri la Moscova, într-unul din avioanele folosite în invazie.

DESTRĂMAREA URSS. Revoluția din februarie și revoluțiile din octombrie au fost urmate de o perioadă de război civil în urma căreia Republica Socialistă Federativă Sovietică Rusă (RSFSR) și alte state bolșevice au ajuns să controleze cea mai mare parte a fostului Imperiu rus. Pe 6 iulie 1923, RSFSR, Republica Socialistă Federativă Sovietică Transcaucaziană, alături de republicile sovietice ucraineană și bielorusă, au semnat un tratat de uniune, astfel formând URSS. Mihail Gorbaciov, secretar general al Partidului Comunist, a impus politicile de *glasnost* și *perestroika*. Întâlnirile la vârf americano-sovietice din 1986 și 1987, precum și întâlnirea dintre președintele american Ronald Reagan și Gorbaciov, de la sfârșitul lui 1988, au condus la reducerea armamentului în Europa. Dezintegrarea regimurilor comuniste aliate din Europa de Est a prefigurat dizolvarea URSS. Președintele Federației Ruse Boris Elțin l-a eclipsat treptat pe liderul sovietic Gorbaciov, iar URSS s-a desființat, pe cale pașnică, în decembrie 1991. Majoritatea fostelor republici sovietice au constituit Comunitatea Statelor Independente

5. CRONOLOGIE

1945-1948: comuniștii sprijiniți de Armata Roșie preiau puterea prin forță în Europa de Est și Centrală

1947: la ființă Kominform-ul.

1948-1949: Blocada Berlinului

1948: greva muncitorilor berlinezi, din zona comunistă

1949: înființarea C.A.E.R.

1949: Formarea RFG și a RDG;

Octombrie 1949: instaurarea regimului comunist în China.

1950-1953: Războiul din Coreea.

1953: Experimentarea primei bombe cu hidrogen de către U.R.S.S.

1953: Moartea lui Stalin și inițierea de către Hrușciov a *destalinizării*

1955: Semnarea Tratatului de la Varșovia
1956: revolta anticomunistă din Ungaria
1961: guvernul comunist est-german ridică cu sprijin sovietic Zidul Berlinului
1965: Ceaușescu devine liderul României comuniste
1968: înăbușirea „primăverii de la Praga” de trupele pactului de la Varșovia
1970-1980: greve și proteste muncitorești în Polonia.
1980-1981: se constituie de către muncitorii polonezi sindicatul liber necomunist „*Solidaritatea*”
1985: Mihail Gorbaciov devine liderul URSS și lansază programul de reforme numit *glasnost* și *perestroika*
1989: prăbușirea regimurilor comuniste est-europene
1991: destrămarea URSS

6. DICȚIONAR

Gărzi Roșii: organizație de tineret, în China, care critica violent învățământul, administrația, syndicatele și chiar guvernul, facilitând reformele lui Mao și ilustrând teza lui despre revoluția permanentă.

Regim totalitar: regim în care există un partid unic, o ideologie unică și monopolul asupra forței de constrângere, asupra mijloacelor de comunicare în masă și asupra organizării economice.

Revoluția culturală: revoluția inițiată de unii conducători ai statelor comuniste, menită să creeze omul nou; se urmărea demolarea valorilor tradiționale și subordonarea culturii ideologiei marxiste. În China, Marea Revoluție Culturală, Inițiată de Mao în 1966, a făcut numeroase victime.

Pluralism politic: sistem în care există mai multe partide și tendințe politice care își dispută puterea și voturile populației. Este o caracteristică esențială a democrației și o diferențiază de sistemele politice cu partid unic.

Reeducare: aici, folosirea torturii pentru a transforma inamicii în susținători ai regimului.

XVIII. LUMEA POSTBELICĂ

1. RECONSTRUCȚIA ECONOMICĂ

Bilanțul războiului în Europa, adică holocaustul și confruntările armate s-au soldat cu **30 de milioane de morți**, imense distrugerii economice, mai ales în URSS, Germania și Europa de est. Reconstrucția vestului realizată cu sprijinul financiar, material și economic american, desfășurată în perioada **1948-1952**, a întărit democrațiile liberale, a dus la dezvoltarea economică, tehnologică și științifică, la dezvoltarea tehnologică și crearea „societății de consum” din **deceniile 6-7**. Războiul rece a fost accelerat de adoptarea doctrinei Truman, și a dus la o competiție militară, tehnologică, informatică și de spionaj între NATO și Pactul de la Varșovia, ca centre ale puterii militare. **Reconstrucția economică** s-a realizat până în 1950 prin ajutorul dat de planul Marshall, intervenționismul de stat în economie, dezvoltarea orașelor și a unor noi ramuri economice, procesul de concentrare industrială bancară și de dezvoltare a companiilor multinaționale, accelerarea interdependențelor economice. Are loc o concentrare industrial-urbană în sud-estul Angliei, regiunile Ruhr, Rin, Pad, Paris, țărmurile engleze, franceze, olandeze, belgiene și germane a Mării Nordului. După **1970**, pe fondul

creșterii prețului petrolului de către OPEC în **1973 și 1979**, a generat inflație, pe fondul crizei ecologice și a poluării mediului. Zona comunistă a cunoscut un model economic bazat pe industria grea, reducerea consumului populației, neglijarea nevoilor de consum și de protecția mediului. Lumea a treia care a cunoscut decolonizarea s-a confruntat în special cu subdezvoltare economică, creșterea decalajului față de fostele puteri coloniale, dezechilibru financiar și sociale.

Statul și economia sunt interdependente prin faptul că politicile economico-sociale asigură prosperitate dar și guvernări lungi și stabile (social-democrații din Suedia 1946-1969, UCD în Germania 1949-1966, laburiștii în Marea Britanie 1958-1974). Partidele de stânga adoptă politici sociale și etatiste, dezvoltând sectorul de stat. Marile provocări sunt concurența economică a OPEC, Japoniei, SUA.

2. DREPTURILE OMULUI

Bombardamentul atomic, exterminarea unor etnii pe criterii religioase și rasiale, au determinat Adunarea Generală ONU să adopte în *1948 Declarația Universală a Drepturilor Omului*, iar Consiliul Europei creat în **1949**, a adoptat în *1950 Convenția Europeană a Drepturilor Omului* ca element fundamental al societății europene, a impus în domeniu standarde europene, la care a adăugat *Convenția cadru pentru protecția minorităților naționale*. Documentele nu au fost adoptate sau au fost eludate de statele comuniste totalitare europene.

3. SOCIETATEA CIVILĂ

Democrația are ca element fundamental, societatea civilă, care cuprinde organisme independente față de stat cum ar fi sindicatele, asociațiile profesionale, asociațiile de afaceri, corpurile academice, biserica, fundațiile. Libertatea de comunicare, comportamentul deschis și generos, cooperarea au permis funcționarea societății civile în statele democrat-liberale. Statele comuniste s-au situat pe poziția anihilării libertăților personale și a societății civile, iar grupurile dizidente de gen ***Solidaritatea în Polonia și Charta 77 în Cehoslovacia***, au fost germenii acestor societăți.

4. ISTORIA ALTFEL

Planul Marshall cunoscut oficial ca *European Recovery Program (ERP)*, a fost primul plan de reconstrucție conceput de Statele Unite ale Americii și destinat aliaților europeni din al doilea război mondial. Pe 5 iunie 1947 într-un discurs rostit în Aula Universității Harvard, secretarul de stat George Marshall anunță lansarea unui vast program de asistență economică destinat refacerii economiilor europene cu scopul de a stăvili extinderea comunismului, fenomen pe care el îl considera legat de problemele economice. La 19 iunie 1947 miniștrii de externe francez (Georges Bidault) și britanic (Ernest Bevin) semnează un comunicat prin care invită 22 de state europene să trimită reprezentanți la Paris pentru a schița un plan de reconstrucție europeană. Etichetând Planul Marshall drept „imperialism economic american” Moscova a interzis țărilor satelite să participe la Conferința de la Paris. Sovieticii considerau că acceptarea planului ar fi condus la desprinderea de URSS a țărilor din sfera sa de influență și la pierderea avantajelor politice și strategice dobândite de Kremlin în Europa

centrală și de est la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Planul Marshall reprezintă extensia în domeniul economic a Doctrinei Truman.

Doctrina Truman. La 11 martie 1947 președintele Truman, într-un discurs prezidențial în fața Congresului S.U.A., a schițat un program al politicii externe americane pentru combaterea "pericolului comunist" în lume. În acest scop, el a cerut Congresului să aprobe un credit de 400 milioane dolari pentru ajutorarea Greciei, amenințată de comunism, și a Turciei, unde U.R.S.S. revendica partea de nord-est (Anatolia). Doctrina Truman a derivat din evenimentele din Grecia, unde comunistii încercau să răstoarne monarhia și guvernul legal ales. Trupele britanice, care ajutaseră la eliberarea Greciei de germani în 1944, restauraseră monarhia, dar aveau reale dificultăți în a o susține în lupta împotriva comuniștilor greci, ajutați de cei din Iugoslavia, Bulgaria și Albania, din ordinul Moscovei. Grecia a primit imediat un ajutor masiv în materie de bani, arme și instrucție, asistență ce a permis înfrângerea comuniștilor până în 1949. Turcia, care era și ea amenințată, a primit un ajutor american consistent. Doctrina Truman a scos în evidență faptul că Statele Unite nu aveau nici o intenție de a reveni la izolaționism, așa cum procedaseră după primul război mondial. Doctrina Truman a reprezentat o cotitură în politica americană față de URSS marcând începutul unei politici de „stăvilire”, de „îndiguire” a expansiunii sovietice. Americanii s-au angajat pe linia unei politici de blocare a răspândirii comunismului, nu numai în Europa, ci în întreaga lume, inclusiv în Coreea și Vietnam.

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (abreviat **NATO** în engleză, **OTAN** în franceză) este o alianță politico-militară stabilită în 1949, prin Tratatul Atlanticului de Nord semnat în Washington pe 4 aprilie, 1949. Membri de la fondarea NATO în 1949: Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Olanda, Norvegia, Portugalia, Regatul Unit, S.U.A. Au aderat ulterior: Bulgaria (2004), Cehia (1999), Estonia (2004), Germania (1955), Grecia (1952), Ungaria (1999), Letonia (2004), Lituania (2004), Polonia (1999), România (2004), Slovacia (2004), Slovenia (2004), Spania (1982), Turcia (1952)

Pactul de la Varșovia, numit în mod oficial **Tratatul de prietenie, cooperare și asistență mutuală** a fost o alianță militară a țărilor din Europa Răsăriteană și din Blocul Răsăritean, care voiau să se apere împotriva amenințării pe care o percepeau din partea alianței NATO (care a fost fondată în 1949). Crearea Pactului de la Varșovia a fost grăbită de integrarea Germaniei de Vest "remilitarizată" în NATO prin ratificarea de către țările occidentale a Înțelegerilor de la Paris. Tratatul de la Varșovia a fost inițiat de către Nikita Hrușciov în 1955 și a fost semnat la Varșovia pe 14 mai 1955. Pactul și-a încetat existența pe 3 martie 1991 și a fost în mod oficial dizolvat la întâlnirea de la Praga, pe 1 iulie 1991. Toate statele comuniste ale Europei Răsăritene au semnat acest pact, (cu excepția Iugoslaviei). Membrii Pactului de la Varșovia și-au luat angajamentul să se apere unii pe alții, dacă unul sau mai mulți dintre ei erau atacați. Tratatul statua de asemenea că semnatarii își bazau relațiile pe principiul neintervenției în afacerile interne și pe respectul suveranității și independenței naționale – până la urmă, aceste principii vor fi încălcate mai târziu în cazul intervențiilor din Ungaria - (1956) și Cehoslovacia - (1968). Albania a încetat să mai fie membru activ al alianței în 1961 ca urmare a rupturii chino-sovietică, criză în care regimul dur

stalinist din Albania s-a situat de partea Chinei. Albania s-a retras în mod oficial din Pact în 1968. Pe 12 martie 1999, fostele membre al Pactului de la Varșovia: Republica Cehă, Ungaria și Polonia au aderat la NATO. Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, România, Slovacia și Slovenia s-au alăturat și ele NATO în martie 2004.

5. CRONOLOGIE

1948: Discursul lui W.Churchill la Zurich (*Ridică-te, Europa*)

1949: S-a constituit Consiliul Europei

9 mai 1959: Declarația lui Robert Schuman care propunea crearea C.E.C.O.

1951: Tratatul de la Paris - constituirea C.E.C.O.

1954: Uniunea Europei Occidentale (o alianță militară a celor șase state din C.E.C.O și Marea Britanie)

25 martie 1957: Prin Tratatul de la Roma se pun bazele C.E.E. (Piața Comună)

1968: La nivelul C.E.E. s-a realizat uniunea vamală

1973: Tratatul prin care Marea Britanie, Danemarca și Irlanda aveau la C.E.E.

1979: Primele alegeri pentru Parlamentul European (vot universal)

1981: Grecia aderă la C.E.E.

1986: Spania și Portugalia aderă la C.E.E.

1990: Prăbușirea sistemului comunist

1992: Semnarea Tratatului de la Maastricht

1993: Statele membre ale U.E. aprobă Tratatul de la Maastricht

1993: România aderă la Consiliul Europei

1993: Acordul de asociere a României la U.E.

1995: România stat asociat la U.E.

1995: Austria, Finlanda și Suedia acceptate în U.E.

1998: Polonia, Cehia, Ungaria, Slovenia, Estonia au început procesul de aderare la UE.

2004: Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia, Slovenia, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Cipru (*doar partea greacă*) acceptate în U.E.

2007: România și Bulgaria acceptate în U.E.

6. DICȚIONAR

Identitatea europeană: sentiment de apartenență la Europa și la valorile acesteia, care cuprind pluralismul, spiritul de toleranță, precum și moștenirea culturală comună.

Reconcilierea franco-germană: războaiele mondiale ale secolului al XX-lea au între cauze și pe cea ținând de tensiunile franco-germane. Reconcilierea franco-germană, ca premisă a păcii, a fost de actualitate și în perioada interbelică; s-a realizat, efectiv, după al doilea război mondial, când Franța a devenit putere de mână a doua, iar Germania a fost înfrântă și divizată. Reconcilierea s-a făcut, practic, între Franța și Republica Federală Germană. Procesul de globalizare (creșterea interdependenței între state), fenomen caracteristic al secolului al XX-lea, pune în evidență faptul că valorile naționale sunt autentificate la nivel mondial. În aceste împrejurări, reunificarea Europei pe baza reconcilierii franco-germane a fost o șansă în plus pentru cooperarea și confruntarea cu alte spații economico-culturale, cu lumea secolului al XX-lea.

Principiul subsidiarității: organizarea descentralizată a responsabilităților, în așa fel încât să nu se încredințeze niciodată unei unități mai mari ceea ce poate fi realizat de una mai mică.

Standarde europene: cerințe necesare pentru integrarea în structurile europene, care pot fi măsurate și determinate în mod exact. Se referă la performanța economică, drepturile omului, instituțiile democratice, legislație.

XIX. RELIGIA ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

1. CREȘTINISMUL

A. Biserica romano-catolică a cunoscut un proces de modernizare inițiată de papa PIUS al-IX-lea și continuată de IOAN al-XXIII-lea, PAUL al-VI-lea și IOAN PAUL al-II-lea. Conciliul Vatican II a marcat redeschiderea spre ortodoxie, anularea în 1965 a excomunicărilor din 1054 și vizitele lui IOAN PAUL al-II-lea în state ortodoxe ca România(1999), Ucraina și Grecia(2001). Catolicismul are *970 milioane de credincioși*, cei mai mulți în Brazilia, Mexic, SUA, Filipine și Italia.

B. Biserica ortodoxă a cunoscut 7 conferințe panortodoxe, începând cu 1923 la Constantinopol, trec în 1924 de la calendarul iulian la cel gregorian(cu excepția Rusiei și Serbiei), având *340 de milioane de credincioși*, cei mai mulți în Rusia.

C. Confesiunea protestantă cunoaște un proces de unificare inițiat de calvinști și reformați prin crearea Alianței Mondiale Reformate și Federația Luterană Mondială, concomitent cu un proces de reînnoire a gândirii teologice.

D. Creștinism și totalitarism. Nazismul și comunismul au trecut la subminarea biserici, proces mai evident în Rusia Sovietică după 1917 și după 1945 în spațiul est-european comunizate de URSS, fapt ce a slăbit biserica în special pe cea ortodoxă.

2. ISLAMUL

Nucleul său este Arabia, dar arabii reprezintă doar 20% dintre cei aproape *650 de milioane de credincioși*, cei mai numeroși fiind în Pakistan, Bangladesh, Indonezia și Iran. Este divizat între majoritatea sunnită și minoritățile šiită(predominantă în Irak și Iran), karijită și ibadită. Tendințele modernizatoare au dus la o resurecție a tradiționaliștilor. Astfel modernizarea din Turcia și Indonezia este opusă fundamentalismului islamic din Iran și Arabia Saudită, de creșterea mișcării de tip terorist ca Hezbollah, Hamas, Jihadul islamic și Al-qaida.

3. BUDISMUL

Cunoaște un proces de redeșteptare și un reviniment important după 1950, mai ales în spațiul indian, dar și în Sri Lanka. Budismul mongol cunoaște după 1989, iar în China și Tibet ea este persecutat, mai ales exilul forțat a lui Dalai Lama.

4. NEOPROTESTANȚII

Din cultele reformate, calvină și anglicană, se desprind o serie de curenți în secolele XVIII-XX, cum sunt *quakeii* având ca centru Pennsylvania, *baptiștii*

foarte numeroși în SUA cu 30 milioane de credincioși (reprezentativi sunt Martin Luther King, Jimmy Carter și Bill Clinton), *metodiștii* cu un sistem moral foarte sever cuprinzând circa 50 milioane de credincioși în special în statele anglofone, *advențiștii de ziua a șaptea* apropiați de creștinismul primitiv și iudaism, *penticostalii*.

5. ECUMENISMUL RELIGIOS

A început prin crearea în 1950 prin crearea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, început prin aderarea protestanților și apoi prin aderarea în 1961 a ortodoxilor, concomitent cu o apropiere de catolicism prin recunoașterea de către acesta în 1964 a protestantismului și înțelegerea generală din 1992 asupra statutului bisericilor catolice răsăritene(uniatae).

6. DIALOGUL ÎNTRE RELIGII

Prin „*Declarația pentru relațiile cu necreștinii*” și prin intermediul „*Secretariatului pentru necreștini*”, biserica romano-catolică a deschis dialogul cu musulmanii și mozaicii, iar reprezentanții protestantismului au inițiat prin reuniunile din Liban-1970, Sri Lanka-1974 și Libia-1976 un dialog cu iudaismul, islamismul, budismul și hinduismul.

7. PROZELITISMUL ȘI NOUA RELIGIOZITATE

Prozelitismul s-a manifestat în special în SUA de către islam și budism, ele cunoscând o extindere și în Europa occidentală după 1945. Active sunt și cultul penticostal, mormonii, Martorii lui Iehova și religia Bahai (de proveniență islamică dar susținând un sincretism de tip zoroastrian-creștin-islam-iudaism). Lor li se adaugă noi mișcări cum ar fi New-Age, mișcarea transcedentală, biserica unificării.

8. ISTORIA ALTFEL

Biserica Catolică (din gr. *καθολικός*, în trad. "universal", derivat din *κατα ολον*, "pentru întreg") este organizația tuturor creștinilor care se găsesc în comuniune cu Scaunul Apostolic al Romei (ocupat de papa de la Roma). Aceștia constituie cel mai numeros grup religios din lume cu numeroase ordine de călugări. Biserica Catolică este formată dintr-un număr de biserici particulare, definite pe criterii teritoriale și rituale. În sfera de influență occidentală bisericile particulare sunt numite dioceze, iar în sfera de influență orientală eparhii. Toate aceste organizații au în fruntea lor un episcop, considerat de credincioși ca fiind succesor spiritual direct al apostolilor. În fruntea colegiului episcopilor se află episcopul Romei, cunoscut sub numele de Papă, care este văzut de credincioșii catolici ca succesor direct al lui Petru, întâistătătorul colegiului apostolilor lui Isus Cristos. Biserica Catolică desfășoară serviciile religioase după mai multe rituri, între care cel mai răspândit este ritul latin, practicat de Biserica Romano-Catolică. Un loc important îl are ritul bizantin, practicat între altele de Biserica Română Unită cu Roma.

Biserica Ortodoxă este o comunitate de credință creștină. Creștinii ortodocși sunt organizați în biserici ortodoxe naționale autocefale (greacă, rusă, română, sârbă), însă aflate în comunitate de credință cu Patriarhatul Ecumenic al Constantinopolului. Prin număr de credincioși, ortodocșii formează în lume a doua comunitate creștină, după Biserica

Catolică. Numele ortodoxiei vine din limba greacă, de la *ορθο* (ortho - drept, corect) și *δοξα* (doxa - învățătură, cunoaștere), traducându-se deci prin „dreaptă învățătură”. Este de menționat că și celelalte biserici creștine își consideră propriile învățături ca fiind drepte sau chiar singurele drepte. Bisericile Ortodoxe Răsăritene reunesec astăzi o parte importantă a credincioșilor creștini. Istoric și cultural, ele sunt purtătoare ale unei tradiții bogate, dezvoltate de-a lungul a două milenii de viață creștină într-o largă zonă geografică. Fundamentele teologiei creștine ortodoxe, ca și ale celei catolice, au fost stabilite în primele șapte concilii ecumenice, ținute între secolele al IV-lea și al VIII-lea. Din motive politice, geografice, culturale, și religioase, biserica occidentală (catolică) și cea răsăriteană (ortodoxă) s-au separat formal în 1054 prin Marea Schismă. Ca urmare a acestui eveniment, atât Biserica Ortodoxă, cât și cea Catolică se consideră a fi singura biserică universală (catolică) și apostolică, ca și depozitara credinței corecte (ortodoxia). Spre deosebire de biserica romană, ce pune accentul pe universalitate (catolicism), cea ortodoxă pune accentul pe puritatea credinței, de unde diferența de nume. Prezența Bisericii Ortodoxe este pregnantă în zone ce s-au aflat în spațiul cultural al imperiilor bizantin și rus: Europa de Est și de Sud-est, Asia, și părți ale Orientului Mijlociu și ale Africii. În prezent, numărul de credincioși ortodocși este majoritar în Belarus, Bulgaria, Georgia, Grecia, Macedonia, Republica Moldova, România, Rusia, Serbia, Muntenegru și Ucraina. Mari comunități de creștini ortodocși trăiesc și în Albania (aprox. 30%), Bosnia (31,4 %), Etiopia (40%), precum și în unele state care au aparținut Rusiei țariste, respectiv Uniunii Sovietice (Statele baltice și Asia Centrală). Prezențe ortodoxe semnificative se găsesc în multe alte țări din America de Nord, Europa de Vest, etc., datorate în special comunităților formate prin emigrarea est-europenilor.

Între Biserica Romană și Bisericile Ortodoxe ale celor șapte concilii există anumite diferențe doctrinale, ce poartă numele de **puncte florentine**. Acestea sunt: *Recunoașterea Episcopului Romei ca episcop universal, Filioque, Consacrarea Trupului Domnului folosind pâine azimă, adică nedospită, folosită de Biserica Catolică (Biserica Catolică recunoaște ca validă atât folosirea pâinii azime cât și a celei fermentate), Existența Purgatoriului (statul sufletelor celor decedați până la intrarea în Rai)*; Biserica Ortodoxă nu o recunoaște. Potrivit Romei, singura diferență semnificativă ar fi faptul că Bisericile ortodoxe ale celor șapte concilii nu recunosc papei de la Roma un episcopat universal, ci poate fi considerat cel mult *primus inter pares*.

Biserica Romano-Catolică din România este organizată în: Arhidieceza mitropolitană de București, păstorită de Înaltpreasfințitul Ioan Robu, Arhiepiscop și Mitropolit, cu patru dieceze sufragane: Iași, Oradea, Satu Mare și Timișoara. Arhidieceza romano-catolică de Alba Iulia, aflată sub jurisdicția directă a Sfântului Scaun. Arhiepiscopul György Jakubinyi, de Alba-Iulia, este în același timp și Exarh al Ordinariatului Armeano-Catolic din România (cu sediul la Gherla)

Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică este o Biserică arhiepiscopală majoră. Întâistătătorul ei este Înaltpreasfințitul Lucian Mureșan, Arhiepiscop de Alba-Iulia și Făgăraș și Arhiepiscop Major al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică. În componența acestei Biserici intră: Arhiepiscopia de Alba-Iulia și Făgăraș (cu sediul la Blaj, totodată sediul

Bisericii Arhiepiscopale Majore), căreia îi sunt arondate patru episcopii sufragane (subordonate): Episcopia de Oradea Mare , Episcopia de Cluj-Gherla, Episcopia de Lugoj, Episcopia de Maramureș (cu sediul în Baia Mare). **Islamul** este o religie avraamică, monoteistă, fondată în secolul al VII-lea și bazată pe textul religios cunoscut sub numele de Coran. Dogmă și credință. Musulmanii consideră că Dumnezeu a revelat în mod direct cuvântul Său către omenire prin Muhammad (circa 570-632) și alți profeți, printre care Adam, Avraam, Moise și Iisus. Baza credinței islamice se găsește în shahādatān ("două mărturii"): lā ilāhā illā-llāhu; muhammadur-rasūlu-llāhi — "Nu există (dumne)zeu în afară de Dumnezeu; iar Muhammad este trimisul lui Dumnezeu". Pentru a deveni musulman, o persoană trebuie să recite și să creadă aceste cuvinte. Sunniții privesc această formulă ca pe unul din cei cinci stâlpi ai islamului. Musulmanii consideră că principala înregistrare scrisă a revelației către omenire este Coranul, pe care îl consideră perfect, reprezentând revelația finală a lui Dumnezeu. Musulmanii cred că părți ale Bibliei și ale Torei au fost pierdute, interpretate greșit sau distorsionate de credincioși. Din această perspectivă Coranul este văzut ca o corectură adusă cărților sfinte iudaice și creștine. Musulmanii susțin că islamul conține în esență aceeași credință ca a tuturor trimișilor lui Dumnezeu omenirii de la Adam, Coranul codificând revelația finală a lui Dumnezeu. Învățătura islamică vede iudaismul și creștinismul ca derivând din învățăturile unora din acești profeți - în special Avraam - și recunoaște rădăcinile lor avraamice, în timp ce Coranul îi numește Oamenii ai Cărții. Marile păcate: facerea de părtași lui Dumnezeu; uciderea unui suflet; vrăjitoria; neîmplinirea rugăciunii; sodomia; neachitarea daniei; neascultarea și supărarea părinților; luarea de camătă; întreruperea postului în Ramadan fără justificare și fără îngăduință; mărturia mincinoasă; sinuciderea; consumarea cărnii de de mortăciune, a sângelui și a cărnii de porc.

Sunniții sunt acei musulmani care perpetuează opțiunea celor care au refuzat să considere conducerea comunității islamice drept o problemă de moștenire, după cum au refuzat să accepte că însușirea dogmei și a Legii ar trebui să se bazeze pe sursele ezoterice. Ei sunt împărțiți în patru școli sau rituri care se recunosc reciproc : malekismul, hanefismul, șafiismul și hanbalismul.

Kharijiții („secesioniști”), la început susținători ai lui Ali, l-au părăsit în 657, considerându-l prea șovăielnic și imputându-i faptul că a acceptat ca problema conducerii comunității islamice să fie obiectul unor tratative. Pornind de la ideea egalității tuturor credincioșilor, ei cred că imamatul și califatul pot reveni oricărui credincios, indiferent de originea sa etnică sau socială, dacă este ireproșabil din punct de vedere moral și religios. Puritani desăvârșiți, kharigiții îi exclud din islam pe toți aceia care se fac vinovați de păcate grave. Descendenți ai lor trăiesc astăzi în oazele din Mزاب (Algeria), pe insula tunisiană Djerba, ca și în Oman, sub numele de **ibadiți**, unde reprezintă jumătate din populație.

Șiiții („partidul lui ‘Ali”) urmașii partizanilor lui ‘Ali , văr și ginere al profetului Muhammad, care încarnează legitimitatea casei profetului împotriva celor trei califi (Abu-Bakr, Omar și Osman) care au domnit în locul său și împotriva descendenților acestora. Șiismul duodeciman „cu doisprezece imami” pune accentul pe caracterul mesianic al acestor imami, autorizați să practice reflecția („efort de a înțelege”) ceea ce-i îndreptățește să interpreteze Legea

divină, ba chiar de a-i aduce amendamente. Cel de-al doisprezecelea imam (imamul ascuns) va reveni la sfârșitul timpului pentru a instaura armonia pe pământ. Imamii, considerați ca intermediari între om și Dumnezeu au pentru mulți dintre șiiți o aură divină, noțiune total străină sunniților, ca și aceea de imam.

Sursa fundamentalismului islamic ca și a terorismului de origine extremist-islamică nu a constituit-o niciodată Coranul, Sharia sau alte precepte religioase musulmane, ci dezvoltarea anacronică a țărilor musulmane în contextul afirmării economice și politice a Occidentului creștin. Mulți musulmani fervenți au interpretat starea de inferioritate economică, socială și politică ca pe un semn al „relaxării” lor spirituale, fapt care a dus la năruirea imperiilor arabe și a celui otoman. La mijlocul secolului al **XVIII**-lea, un teolog numit *El-Wahhab* a pus bazele unei mișcări de renaștere a Islamului, bazată pe disciplina religioasă. Noua mișcare a servit drept ideologie de luptă unui șeic local, *Mohamed Ibn Saud* care a unit triburile din Peninsula Arabică punând bazele Arabiei Saudite și dinastiei cu același nume. Resurecția islamică a adus cu sine și primele derapări de factură teroristă, El-Wahhab autorizând masacrele de la Qarbala, unde au fost uciși mii de arabi. Cu toate acestea, primul apostol al fundamentalismului islamic violent a fost un molah itinerant, scriitor și activist politic numit *El-Afgani*, care a decretat că nu există nici o compatibilitate între islam (care cuprindea religia, legea, guvernarea și socialul) și modul de viață de tip occidental (european). Transformarea fundamentalismului religios în politică de mase a debutat în **1928** când un activist egiptean, *El-Banna*, a format **Frăția Musulmană**. Această organizare politică a derapat spre terorism datorită ideologului *Said Qutb*. Acesta a trasat linia politică clasică a terorismului fundamentalist islamic, care se angaja în lichidarea tuturor guvernelor musulmane „corupte de ideile occidentale” și înlocuirea acestora cu conduceri devotate aplicării stricte a „Shariei”. Fundamentalistii au obținut și succese politice și militare de proporții cum a fost **revoluția islamică din Iran, din 1979**, care a condus la instaurarea regimului *Ayatolahului Khomeiny* și **ocuparea Kabulului în 1996** de către *regimul taliban afgan*. Diferența esențială între *fundamentalismul islamic clasic* și *neoterorismul fundamentalist islamic* constă în faptul că primul era îndreptat în special împotriva guvernelor musulmane bănuite a fi corupte de civilizația apuseană, în timp ce neoteroriștii islamici își propun în secolul al **XXI**-lea să distrugă „sursele și promotorii corupției Shariei”, adică civilizația apuseană. Primul centru ideologic al neoterorismului fundamentalist a apărut la Azhar, în Egipt unde *Omar Abder Rahman – clericul orb (sau Ayatolahul Khomeiny al Egiptului)* a redactat o disertație de 2000 de pagini pe tema Jihadului, pe care îl considera apelul la arme pentru distrugerea necredincioșilor. Motivația acestei pervertiri a Coranului consta în faptul că istoric, Islamul a fost impus prin război iar în viitor aceasta este singura alternativă pentru musulmani

9. DICȚIONAR

Sunniții: musulmani care perpetuează opțiunea celor care au refuzat să considere conducerea comunității islamice drept o problemă de moștenire, după cum au refuzat să accepte că însușirea dogmei și a Legii ar trebui să se bazeze pe sursele ezoterice

Kharijiții: la început susținători ai lui Ali, l-au părăsit în 657, considerându-l prea șovăielnic și imputându-i faptul că a acceptat ca problema conducerii comunității islamice să fie obiectul unor tratative. Pornind de la ideea egalității tuturor credincioșilor, ei cred că imamatul și califatul pot reveni oricărui credincios, indiferent de originea sa etnică sau socială, dacă este ireproșabil din punct de vedere moral și religios. Puritani desăvârșiți, kharigiții îi exclud din islam pe toți aceia care se fac vinovați de păcate grave.

Șiiții: urmașii partizanilor lui 'Ali, văr și ginere al profetului Muhammad, care încarnează legitimitatea casei profetului, împotriva celor trei califi (Abu-Bakr, Omar și Osman) care au domnit în locul său și împotriva descendenților acestora. **Șiismul duodeciman:** „cu doisprezece imami” pune accentul pe caracterul mesianic al acestor imami, autorizați să practice reflecția, ceea ce-i îndreptățește să interpreteze Legea divină, ba chiar de a-i aduce amendamente.

Șiismul septiman: „cu șapte imami”, grupează câteva grupuri contrastante.

Ismaelismul septiman: a susținut dinastia califiană a fatimizilor (909-1171) ce a domnit în Ifriqiyya și Egipt. Un ordin extremist, apărut în perioada de declin a fatimizilor, intitulat *Al-fida'iyya* (Oamenii Sacrificiului), cunoscut de europeni ca „secta asasinilor”

Șiismul zaydit: cu cinci imami, a fost fondat de Zayn Al-'Abidin, nepot al lui Husayn, fiul califului 'Ali. Zaydiții s-au stabilit în nordul Yemenului unde formează 40% din populație. Ei condiționează dreptul urmașilor lui 'Ali și ai Fatimei de a deveni imami de calitățile lor morale și intelectuale.

Sufismul: sau mistica islamică este o practică spirituală prin care se încearcă ajungerea la cunoașterea divinității nemijlocit, nu numai prin intermediul revelației coranice. Scopul final al unui sufit este anihilarea sinelui prin unirea acestuia cu Dumnezeu

Creștinismul: una din cele trei religii monoteiste contemporane, alături de iudaism și islam. Considerând împreună catolicii, protestanții și ortodocșii sub eticheta globală de "creștini", religia acestora este actualmente la nivel mondial cea mai importantă din punct de vedere numeric.

Biserica Romano-Catolică: Biserica Catolică de rit latin. Conducătorul Bisericii Romano-Catolice este episcopul Romei, Papa, care este urmașul Sfântului Petru,

Biserica Evanghelică-Lutherană C.A: ("Confessio Augustana" = "Credința de la Augsburg") și a fost răspândit de Martin Luther, spre deosebire de Biserica Reformat-Calvina cu "Credința Elvetiană" ("Confessio Helvetica"), propagată în Elveția de Calvin (la Geneva) și de Zwingli (la Zürich).

Biserica Reformată: cunoscută și sub denumirea de **Biserică Calvină**, este o biserică creștină rezultată în urma Reformei protestante. Credința Bisericii Reformate se bazează pe interpretarea dată de Zwingli și Calvin scrierilor din Noul Testament.

Anabapțiștii: (din greacă, *ανα* (din nou) + *βαπτίζω* (a boteza) = "rebotezători") au fost creștinii Reformei radicale. Termenul a fost introdus de criticii lor, care obiectau împotriva practicii rebotezării adulților care mai fuseseră botezați în copilărie.

Bisericile Baptiste: sunt parte a unei mișcări creștine considerată îndeobște o confesiune protestantă evanghelică. Confesiunea baptistă pune accentul pe botezul adulților, ce trebuie să aibă loc prin scufundare completă după mărturisirea credinței în Isus Cristos ca Mântuitor și Domn.

Biserica Creștină după Evanghelie: denumită și **Cultul Creștin după Evanghelie**, este o grupare creștină neoprotestantă, echivalentul în lumea anglo-saxonă fiind Adunările Frățești (Brethren Assemblies, Brüdergemeinde). Forul de conducere a fiecărei biserici locale este ceata prezbiterilor sau Sfatul de Frați (Sfatul Bătrânilor, al Prezbiterilor). Mai multe adunări (biserici locale) dintr-o zonă a țării se întrunesc periodic.

Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea: este o denominațiune creștină, caracterizată în principal prin păstrarea sâmbetei, a șaptea zi a săptămânii iudeo-creștine, ca fiind Sabatul. Denominațiunea s-a dezvoltat din mișcarea millerită în Statele Unite ale Americii la mijlocul secolului al XIX-lea și a fost fondată oficial în 1863.

Biserica Ortodoxă: este o comunitate de credință creștină. Creștinii ortodocși sunt organizați în biserici ortodoxe naționale autocefale (greacă, rusă, română, sârbă etc.), însă aflate în comunitate de credință cu Patriarhatul Ecumenic al Constantinopolului. Prin număr de credincioși, ortodocșii formează în lume a doua comunitate creștină, după Biserica Catholică.

Biserica Anglicană: (*Church of England*) este o biserică istorică, despărțită de Roma în timpul Reformei protestante, în Anglia, prin ruptura regelui Henric al VIII-lea cu papa Romei. În Scoția și SUA, denumirea oficială e Biserica Episcopaliană.

XX. ROMÂNIA ȘI INTEGRAREA EURO-ATLANTICĂ

1. DEMOCRAȚIILE OCCIDENTALE. NECESITATEA ȘI PRINCIPIILE UNITĂȚII EUROPENE

Refacerea europeană a fost sprijinită economic și militar de SUA, iar perioada războiului rece a consolidat apropierea statelor democratice vest-europene. Un moment foarte important este cel al reconcilierii franco-germane realizată de *președintele Charles de Gaulle și cancelarul Konrad Adenauer*. Pe fondul patriotismului național se dezvoltă solidaritatea, toleranța și conștiința europeană.

2. UNIUNEA EUROPEANĂ(UE)

A. Scurta istorie a ideii de unitate europeană începe în secolul XX cu accente puternice după cele două conflicte mondiale, concretizate prin crearea *Consiliului Europei – 1949*, și lansarea de către *Robert Schumann și Jean Monnet în 1950*, a ideii de cooperare și prosperitate economică comună. În 1951 Franța, Germania, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg creează *Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului*, transformat prin acordul de la Roma din 1957 în *Comunitatea Economică Europeană* și devenit prin acordul de la Maastricht din 1993 *Uniunea Europeană*.

B. Principiile unității și integrării europene sunt concretizate prin tratatul de la Amsterdam din 1999 :

- reunește religii diferite și state care au reconciliat dispute teritoriale seculare
- aderarea presupune acceptarea regimului parlamentar, garantarea libertăților politice , responsabilitate guvernamentală, liberalism economic, egalitate între etnii și sexe
- acceptarea principiului subsidiarității în domeniul juridic(interесul comun este în detrimentul celui național și poate fi impus ca mijloc extrem de UE) și transferul de suveranitate(prin norme de drept comunitar)

C. Simboluri ale identității europene au fost bazate pe ideea conștiinței comune și cuprind:

- steagul european, pe fond albastru cu 12 stele aurii dispuse în cerc
- imnul european, Oda bucuriei din Simfonia a-IX-a de Beethoven
- ziua Europei, 9 mai amintind de sfârșitul celui de al-II-lea război mondial
- moneda europeană, EURO

3. UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI PROBLEMA STATELOR FOSTE COMUNISTE

"Perestroika" inițiată de M.Gorbaciov în 1985 a dus la prăbușirea comunismului(1989).reunificarea Germaniei(1990). dezintegrarea URSS.Yugoslaviei și Cehoslovaciei. Noile democrații est-europene aspirante la integrare europeană au dificultăți pe calea reformelor economice, sociale și politice.

4. ROMÂNIA ȘI INTEGRAREA ÎN UE

După 1989, dorința de integrare a fost îngreunată de inerția și dificultățile liberalizării, democratizării și privatizării, ale edificării statului de drept și respectării drepturilor și libertăților cetățenești. Acordul de asociere semnat la 1 februarie 1993, a intrat în vigoare în 1995, fiind urmat de depunerea candidaturii de aderare la 22 iunie 1995, lansarea oficială a negocierilor de aderare la 15 februarie 2000, închiderea a 31 de capitole până în 2004, semnarea tratatului de aderare la 25 aprilie 2005, cu orizont de aderare la 1 ianuarie 2007.

5. ROMÂNIA ȘI NATO

După 1990, odată cu dispariția blocului comunist, al Tratatului de la Varșovia și cu disoluția URSS, România a inițiat un nou orizont de securitate ce a cuprins în 1990 inițierea relațiilor diplomatice cu NATO, în 1993 lansarea oficială a ideii de aderare la NATO, participarea din 1996 cu trupe de menținere a păcii sub egida NATO în Bosnia-Herțegovina, Albania,Kosovo, Afganistan și Irak, invitarea oficială la convorbirile de aderare în 2002 și la 29 martie 2004 intrarea ca membru deplin în NATO.

6. ISTORIA ALTFEL

Comunitățile Europene (plural, abreviat **CE**) constau în două comunități: *Comunitatea Europeană* (singular, de asemenea abreviată CE; până în 1993 era denumită Comunitatea Economică Europeană, CEE), *Comunitatea Europeană a Energiei Atomice* (abreviată CEEA sau Euratom), *Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului* a fost de asemenea una dintre comunitățile europene până în 2002, când a fost desființată. În mare, atribuțiile acesteia au transferate în tratatul Comunității Europene. De la Tratatul de Fuziune (semnat în 1965, în vigoare din 1967) cele trei

comunități au organe comune, printre care Comisia și Parlamentul. Comunitățile Europene sunt unul dintre cei trei piloni ai Uniunii Europene.

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) este o organizație internațională pentru securitate. Se concentrează asupra prevenirii conflictelor, administrarea crizelor și reconstrucția post-conflictuală. Are 55 de țări participante din Europa, Mediterană, Caucaz, Asia Centrală și America de Nord. Organizația a fost creată în 1973 sub numele de Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE). Negocierile privind crearea unei grupări de securitate europene datează încă din anii 1950, însă Războiul Rece a împiedicat obținerea unor progrese substanțiale până în noiembrie 1972 la Helsinki. Recomandările rezultate în urma negocierilor, "Carta Albastră", au conferit fundația practică pentru crearea unei conferințe în trei faze, procesul Helsinki. CSCE s-a deschis în Helsinki pe 3 iulie 1973 cu participarea reprezentanților din 35 de țări. Faza I a constatat în atingerea unui consens în privința Cartei Albastre. Faza a II-a a fost faza de lucru, desfășurată la Geneva din 18 septembrie 1973 până în 21 iulie 1975. Rezultatul Fazei a II-a a fost Actul Final de la Helsinki, semnat de către 35 de țări participante în ultima fază, a III-a, ce a avut loc la Helsinki între 30 iulie și 1 august 1975. Modul de lucru pentru îmbunătățirea relațiilor și implementarea Actului de la Helsinki a fost discutat și aprobat într-o serie de ședințe desfășurate la Belgrad (4 octombrie 1977 - 8 martie 1978), Madrid (11 noiembrie 1980 - 9 septembrie 1983), și Viena (4 noiembrie 1986 - 19 ianuarie 1989). Prăbușirea Cortinei de Fier a necesitat schimbare rolului CSCE. Carta de la Paris pentru Noua Europă, semnată pe 21 noiembrie 1990 a marcat începutul schimbării. La 1 ianuarie 1995, numele organizației a fost schimbat în OSCE.

Balcanizarea este un termen geopolitic folosit inițial pentru descrierea procesului de fragmentare/divizare a unei regiuni în regiuni mai mici care de multe ori se dușmănesc sau nu cooperează. Termenul a apărut după conflictele din secolul al XX-lea din Balcani. Primul proces de balcanizare a fost considerat a fi războaiele balcanice, iar termenul a revenit în forță în prim planul vieții politice odată cu războaiele din Iugoslavia.

Finlandizarea se referă la influența pe care o are o țară puternică asupra politicii unei țări învecinate mai mici. Acest termen, considerat în unele medii peiorativ, își are originile în dezbaterile politice vest-germane din deceniul al șaptele și al optulea al secolului trecut. Termenul a fost folosit în Germania și alte țări membre ale NATO, exprimând procesul transformării într-o țară neutră a unei țări care, deși își menține suveranitatea națională, în politica externă este obligată să acționeze de așa natură încât să nu deranjeze vecinul mult mai puternic. În principal, termenul se referă la poziția Finlandei vis-à-vis de Uniunea Sovietică în timpul războiului rece, dar se poate aplica la fel de bine și alte relații internaționale similare, precum cea a atitudinii Danemarcei față de Germania între 1871 și 1940.

7. CRONOLOGIE

Tratate care au marcat procesul de constituire a unei Europe unite:

Paris (18.04.1951): Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului.

Roma (25.03.1957/1.01.1958): Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice.

Bruxelles (8.04.1965/1.07.1967): Stabilirea instituțiilor comune celor trei comunități.

Maastricht (februarie 1992/1.11.1993): CEE este transformată oficial în Uniunea Europeană, în spațiul căreia se constituie o zonă a liberului schimb.

Membri U.E.:

1951: Franța, R.F.G., Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg.

1973: Regatul Unit, Irlanda, Danemarca.

1981: Grecia.

1986: Spania, Portugalia.

1995: Austria, Finlanda, Suedia.

2004: Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia, Slovenia, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Cipru (*doar partea greacă*).

2007: România și Bulgaria.

Integrarea euro-atlantică a României:

După 1990: Tratat de prietenie semnate cu vecinii: Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria, Ucraina, Republica Moldova; în pregătire, un tratat similar cu Rusia.

1993: Primirea în Consiliul Europei.

26.01.1994: Este primul stat european care aderă la Parteneriatul pentru Pace.

01.02.1995: Se semnează Tratatul de asociere la Uniunea Europeană.

Decembrie 1999: Decizia începerii negocierilor cu România de aderare la UE (Helsinki).

23.11.2002: România este invitată să adere la NATO, fiind primită la 02.04.2004.

23.04.2005: Se semnează Tratatul de aderare a României la U.E.

Țările europene primite în NATO după 1990:

12.03.1999: Polonia, Republica Cehă, Ungaria.

02.04.2004: Estonia, Letonia, Lituania, Slovacia, România, Bulgaria.

8. DICȚIONAR

Identitatea europeană: sentiment de apartenență la Europa și la valorile acesteia, care cuprind pluralismul, spiritul de toleranță, precum și moștenirea culturală comună.

Reconcilierea franco-germană: războaiele mondiale ale secolului al XX-lea au între cauze și pe cea ținând de tensiunile franco-germane.

Reconcilierea franco-germană, ca premisă a păcii, a fost de actualitate și în perioada interbelică; s-a realizat, efectiv, după al doilea război mondial, când Franța a devenit putere de mână a doua, iar Germania a fost înfrântă și divizată. Reconcilierea s-a făcut, practic, între Franța și Republica Federală Germană. Procesul de globalizare (creșterea interdependenței între state), fenomen caracteristic al secolului al XX-lea, pune în evidență faptul că valorile naționale sunt autentificate la nivel mondial. În aceste împrejurări, reunificarea Europei pe baza reconcilierii franco-germane a fost o șansă în plus pentru cooperarea și confruntarea cu alte spații economico-culturale, cu lumea secolului al XX-lea.

Principiul subsidiarității: organizarea descentralizată a responsabilităților, în așa fel încât să nu se încredințeze niciodată unei unități mai mari ceea ce poate fi realizat de una mai mică.

Standarde europene: cerințe necesare pentru integrarea în structurile europene, care pot fi măsurate și determinate în mod exact. Se referă la performanța economică, drepturile omului, instituțiile democratice, legislație.

XXI. SOCIETATEA LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III

1. EPOCA ISTORIEI RECENTE

Evenimentele din perioada 1989-1991 au marcat prăbușirea polului politico-militar-economic reprezentat de URSS, CAER și pactul de la Varșovia, extinderea spre est a NATO și UE și crearea unei preponderențe mondiale a SUA, dublată de conflictele etno-religioase care au urmat destrămării URSS și Jugoslaviei.

2. GLOBALIZAREA

A început după cel de al-II-lea război mondial și s-a accelerat după 1990, începând în domeniul economic, financiar, cultural și al comunicațiilor, fiind grăbit de progresul tehnologic și cel al comunicațiilor prin internet, multimedia, satelit și telefon mobil. Are loc interconectarea economică, crește rolul companiilor multinaționale, apare o lume economică multipolară, se generalizează o serie de pericole ca insecuritatea economică, financiară, sanitară, culturală, probleme legate de uniformizarea culturală, insecuritatea personală, crima organizată, probleme de protecție a mediului. Beneficiile pe termen scurt sunt dublate pe termen lung de probleme antiglobalizare, ale distribuției profitului și bunăstării, incapacitatea asimilării exploziei tehnologice și informaționale.

3. VIAȚA COTIDIANĂ

Standardizarea, tehnologizarea și dependența de sistemele electronice devin elemente ale vieții umane, afectând viața spirituală, psihologia și moralitatea omului modern, accentuând însingurarea și punând problema revenirii la comunitate, religie și la un mediu natural cât mai curat.

4. O PROBLEMĂ A LUMII CONTEMPORANE - TERORISMUL

Își are originile în conflictul israeliano-palestinian, în invazia sovietică din Afganistan și în destrămarea URSS. Îmbracă haina fundamentalismului islamic, radicalizat de Al-Qaida și Bin Laden, de cel etnic promovat de OEP, ETA, PKK, religios al cecenilor, mujahedinilor și IRA. Susținută de unele state ca Siria, Iran, Libia este dublată de terorismul de stat promovat prin amenințarea nucleară a Iranului și Coreei de Nord. Lor li se adaugă terorismul cibernetic, cel al narcoticelor și cel biologic (prin utilizarea virusilor letali gen Ebola, Antrax etc.)

5. ISTORIA ALTFEL

„Conflicte înghețate”. Conflictul din Transnistria este un conflict geopolitic între Republica Moldova și autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană (nerecunoscută internațional) cu privire la exercitarea controlului asupra raioanelor Camenca, Dubăsari, Grigoriopol, Rîbnița, Slobozia și orașului Tiraspol, aflate pe malul stâng al râului Nistru și asupra orașului Tighina, aflat pe malul drept al aceluiași râu. Conflictul a

Început în anul 1990, imediat după proclamarea independenței Republicii Moldovenești Nistrene. Pe 2 septembrie 1990 a fost proclamată Republica Moldovenească Nistreană. La 25 august 1991 sovietul suprem al RMN a adoptat declarația de independență a noii republici. Pe 27 august 1991 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația de Independență a Republicii Moldova, a cărei teritoriu cuprindea și raioanele din stânga Nistrului. Parlamentul moldovenesc a cerut guvernului URSS *"să înceapă negocierile cu guvernul moldovenesc cu privire la ocupația ilegală a Republicii Moldova și retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul moldovenesc"*. Forțe ale Armatei a 14-a (care aparține Federației Ruse), staționate în Transnistria, au luptat contra și respectiv de partea forțelor separatiste transnistriene. Armata moldovenească s-a aflat în inferioritate, lucru care a împiedicat Republica Moldova să recâștige controlul asupra Transnistriei. La 21 iulie 1992 a fost semnat un acord de încetare a focului. În iulie 2002, OSCE, împreună cu mediatori ruși și ucraineni au semnat un document care conținea premise pentru reunificare Moldovei într-o federație. Neconcordanțe fundamentale asupra împărțirii puterilor au făcut imposibilă aplicarea acestui document. În luna noiembrie a anului 2003, Rusia a realizat un memorandum care conținea, până la acel moment, cea mai detaliată propunere de constituire a unui stat moldovenesc federal *asimetric*. Acesta mai prevedea staționarea trupelor rusești pe pământ moldovenesc pentru încă 20 de ani. Publicat inițial în rusă, pe situl web al ministerului de Externe transnistrian, textul a fost intens promovat de Dmitri Kozak, o personalitate marcantă din echipa președintelui rus Vladimir Putin. Memorandumul Kozak a reprezentat o rupere de poziția nistriană care cerea statut egal pentru Transnistria și Moldova. În memorandum se propunea între altele crearea unui parlament bicameral format dintr-o cameră inferioară, aleasă prin reprezentare proporțională. Toate legile trebuiau însă consimțite de senat, a cărui repartizare era disproporționată în raport repartizarea populației pe teritorii: 13 senatori aleși de camera inferioară federală, 9 de Transnistria și 4 de Găgăuzia. Conform recensământului din 1989, în Transnistria locuiește un sfert din populația republicii iar în Găgăuzia mai puțin de 4%. În mai 2005, partea ucraineană, condusă de Viktor Iușcenko, a propus un plan în șapte puncte care stipulează rezolvarea conflictului transnistrian printr-o reglementare negociată și alegeri libere. Prin acest plan, Transnistria ar rămâne o regiune autonomă a Moldovei. Statele Unite și Uniunea Europeană și RMN și-au exprimat un anumit nivel de acord cu acest proiect. În iulie, Ucraina a deschis șase noi posturi vamale la granița ucraineano-transnistriană. Posturile, în care sunt angajate echipe moldovene și ucrainene, sunt menite să reducă contrabanda dintre republica separatistă și vecinii săi.

Recensământ 1989. Populația regiunii la recensământul din 1989 era de 546.000 de locuitori (fără orașul **Tighina** și zonele basarabene controlate de separatiștii transnistreni). Ca urmare a situației economice și politice din zonă, recensământul din 2004 făcut de autoritățile separatiste din **Tiraspol** a arătat o scădere a populației cu aproximativ 15000 de persoane (pe întreg teritoriul separatist, inclusiv zona Tighina). **Etnii:** *Moldoveni(Români):39.9%; Ucrainieni:28.3%; Ruși:25.5%; Bulgari:1.8%; Găgăuzi: 0.8%; Alții:3.7%;*
Recensământ 2004. Populația regiunii la recensământul din 2004 era de 555.500 (inclusiv municipiul Tighina). **Etnii:** *Moldoveni(Români):32%;*

Ucrainieni:29%; Ruși:30%; Bulgari, Găgăuzi, Evrei, Germani, Belarusi, Polonezi și alții: 8%

Abhazia, Adjaria, Oseția de Sud Abhazia, Adjaria și Oseția de Sud s-au desprins de Georgia, începând cu 1989, profitând de disoluția Uniunii Sovietice. Abhazia și-a declarat independența în 1992, ceea ce a dus la războiul dintre cele două părți, ce a durat până anul următor. Înfrângerea Georgiei a dus la epurarea etnică a populației georgiene din Abhazia de către minoritatea abhază. Cea mai mare parte a provinciei este controlată de autoritățile de la Suhumi, ce "guvernează" cu ajutorul Moscovei Valea Kodori este singura parte a Abhaziei ce se află încă sub controlul Georgiei. Adjaria este o altă provincie ce a părăsit de facto granițele Georgiei. Deși este considerată o provincie autonomă, în realitate nu mai are nicio legătură administrativă cu Tbilisiul. Capitala provinciei a fost stabilită la Batumi, acolo unde se află, de câteva decenii, o bază militară rusească. Surprinde cel mai mult faptul că 93% din populația acestei provincii este de origine georgiană. Cea de a treia provincie ce și-a declarat unilateral independența față de Georgia este Oseția de Sud. Fostă republică autonomă a Georgiei, în timpul URSS, Oseția de Sud s-a desprins în 1989 de Georgia, cu scopul de a se alipi la Oseția de Nord, parte a Federației Ruse. Oseții doreau să devină o "Republică Democratică Sovietică", loială Moscovei, drept pentru care au început un sângeros război cu Tbilisiul. Conflictul militar dintre cele două părți a continuat până în 1992, când Moscova a obligat Georgia să înceteze ostilitățile. Existența acestor provincii separatiste nu ar fi posibilă fără susținerea economică, politică și militară a Rusiei. Trupele rusești de menținere a păcii acționează nu ca un mediator internațional, ci au ca scop întărirea regimurilor separatiste. În niciuna din aceste provincii nu sunt respectate legile dreptului internațional, fiecare fiind în parte un mic paradis pentru traficul de arme, de persoane sau de droguri. Organizațiile internaționale, cum ar fi ONU, OSCE, NATO, Consiliul Europei și CSI, precum și majoritatea statelor lumii nu au recunoscut niciodată independența acestor provincii.

6. CRONOLOGIE

Terorismul astăzi

19 aprilie 1995: în Oklahoma City (SUA) are loc un atentat pus la care de o organizație teroristă americană de extremă dreapta, soldat cu aproximativ 200 de victime.

7 august 1998: Au loc două atentate cu bombe la ambasadele SUA din Daar Es Salam (Tanzania) și Nairobi (Kenya), soldate cu peste 200 de morți. Atentatele au fost atribuite Al Qaeda.

11 septembrie 2001: Patru avioane care efectuau zboruri pe linii interne din SUA au fost deturnate și prăbușite peste turnurile gemene de la World Trade Center (New York) și Pentagon (Washington). Pagubele materiale au fost imense, iar numărul victimelor a fost de aproximativ 3000 de persoane. Acțiunea a fost atribuită Al Qaeda.

23 octombrie 2003: în teatrul „Dubrowka” din Moscova au fost luate ostatece 700 de persoane care asistau la un spectacol de teatru. Intervenția forțelor speciale ruse s-a încheiat cu 120 de morți. Atentatul a fost atribuit unor grupări cecene.

20 noiembrie 2003: La Istanbul s-au produs simultan 5 deflagrații care au vizat sediile unor bănci, consulatul britanic, un centru comercial și un cartier rezidențial.

11 martie 2004: în trei gări din Madrid au avut loc, aproape simultan, mai multe atentate cu bombă, atribuite Al Qaeda.

24 august 2004: în Rusia, două avioane de pasageri s-au prăbușit în urma unor explozii la bord, la diferență de trei minute. Au fost peste 100 de victime.

Realizări științifico-tehnice

1900: K. Landsteiner descoperă grupele sanguine A, B și 0.

1901: T. Jokichl izolează primul hormon: adrenalina.

1902: Este formulată ipoteza ionosferei, o pătură conductoare în atmosfera înaltă.

1903: Primul zbor propulsat și susținut al unui avion cu motor realizat de frații Wright.

1905: A. Einstein formulează teoria relativității restrânse.

1906: Traian Vuia construiește primul avion din lume care s-a desprins de la sol numai prin forța motorului său.

1906: A fost dat în funcțiune tunelul Simplon, cel mai lung din lume (19,8 km).

1909: Ch. Nicolle descoperă agentul de transmitere a sifilisului.

1911: E. Rutherford propune modelul planetar al atomului.

1912: G. Constantinescu, om de știință de origine română, elaborează teoria sonicității.

1913: C. Osborn descoperă prima vitamină. Primul model cuantic de atom propus de N. Bohr.

1913: H. Geiger inventează numărătorul de particule care-i poartă numele.

1915: H. Junkers construiește primul avion metalic.

1916: A. Einstein publică „Teoria relativității generale”.

1918: D. Jones obține primii hibrizi ai porumbului.

1920: E. Racoviță înființează, la Cluj, primul Institut de speologie din lume.

1921: Calmette și Guérin descoperă vaccinul împotriva tuberculozei,

1921: B.C.G. Bergins propune prima metodă de sinteză industrială a carburanților.

1923: în SUA este construit primul buldozer

1923: în Italia de Nord prima autostradă europeană.

1924: H. Berger obține prima encefalograma.

1925: A. Citroen construiește primul automobil cu caroseria în întregime metalică.

1926: Este inventat betonul precomprimat.

Realizări artistice

1900: Opera *Tosca* de G. Puccini.

1904: Se joacă pentru prima oară *Livada de vișini* de AP. Cehov.

1907: Picasso încheie *Domnișoarele din Avignon*, pictură care s-a impus ca manifest al cubismului.

1911: *Cavalerul rozelor* de R. Strauss; baletul *Petrușca* de Stravinski.

1913: *Swann*, primul volum din ciclul romanesc *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust.

1915: Filmul *Nașterea unei națiuni* de D.W. Griffith.

1916: *Focul*, roman de H. Barbusse.

1918: *Declinul Occidentului* (1918-1922) de O. Spengler.

1919: *Cabinetul doctorului Caligari* de R. Wiene, manifest al expresionismului în cinema.

1921: Ultimul volum din *Forsythe Saga*, ciclul romanesc (1906-1921) de J. Galsworthy.

1922: *Ulysse*, roman de James Joyce.

1924: *Rapsodia albastră* de G. Gershwin.

1925: Filmul *Crucișătorul Potemkin* de S. Elsenstein.

1928: Piesa *Boléro* de Maurice Ravel.

1930: *Omul fără însușiri* (1930-1943), roman neterminat de R. Musil.

1936: Filmul *Timpuri noi* de Ch. Chaplin, satiră a mașinismului.

1940: *Pentru cine bat clopotele*, roman de E. Hemingway.

1943: *Micul prinț*, poveste de Antoine de Saint Exupery.

1947: *Un tramvai numit dorință*, piesă de teatru de T. Williams.

1948: *Hoții de biciclete* de V. de Sica, capodopera filmului neorealism italian.

1950: *Cântăreața cheală*, piesă de teatru de E. Ionesco.

1954-1955: *Stăpânul inelelor* de J.R.R. Tolkien.

1957: *West Side Story*, comedie muzicală regizată de R. Wise; compozitor L. Bernstein.

1965: *Pădurea spânzuraților*, film de Liviu Ciulei, după romanul lui Liviu Rebreanu.

1970: *Let it Be*, album al formației Beatles.

1977: *Întâlniri de gradul trei*, film science-fiction de S. Spielberg.

1980: *Numele trandafirului*, roman de Umberto Eco.